

50 ΘΕΑΤΡΙΚΑ ΤΕΤΡΑΔΙΑ

Ο Ζοέη Πομμερά
και Οι έμποροι

ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΣΚΗΝΗ
ΤΗΣ «ΤΕΧΝΗΣ»

ΘΕΑΤΡΙΚΑ ΤΕΤΡΑΔΙΑ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ

50

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ

Νικηφόρος Παπανδρέου

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ - ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙΣ

Σοφία Ευτυχιάδου

ΦΩΤΟΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΣΙΑ - ΕΚΤΥΠΩΣΗ

University Studio Press

Τηλ. 2310.208.731

info@universitystudiopress.gr

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ

Πειραματική Σκηνή της «Τέχνης»

Θέατρο «Αμαλία»

Αμαλίας 71

546 40 Θεσσαλονίκη

Τηλ. 2310.821.483

Fax 2310.860.708

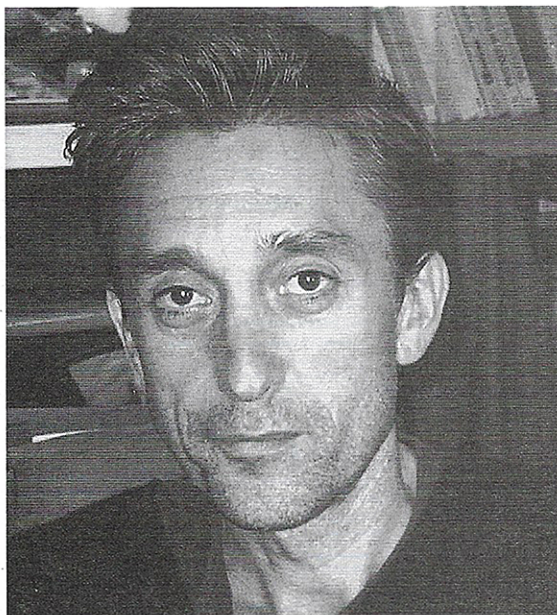
pirskini@otenet.gr

www.piramatikiskini.gr

Αριθμός τεύχους 50

ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 2008

Τιμή τεύχους 6 Ευρώ

Ο Ζοέλ Πομμερά και Οι έμποροι

Joël Pommerat 3

ΓΙΑΝΝΗΣ ΛΕΟΝΤΑΡΗΣ

Οι εκρήξεις έχουν συμβεί στ' αλήθεια 4

ΖΟΕΛ ΠΟΜΜΕΡΑ

Γράφω για να μπορώ να σκέφτομαι 6

ΖΟΕΛ ΠΟΜΜΕΡΑ

Σκέψεις για τη ζωή και το θέατρο 10

S. BENTAÏEB - M. PIEMONTESE - R. OLAIZOLA - P. Y. CHAPALAIN

Δουλεύοντας με τον Πομμερά 12

ΜΑΪΑ BOUTEILLET

Χρυσόχοος της ευαισθησίας 17

JÉRÔME SALLÉ

Ένας ερευνητής του θεάτρου 19

ΖΟΕΛ ΠΟΜΜΕΡΑ

Οι έμποροι 21

Οι φωτογραφίες από τις δοκιμές των *Εμπόρων* στην Πειραματική Σκηνή της «Τέχνης» είναι του Γιάννη Λεοντάρη και της Μαρίας Καβαλιώτη.

Οι φωτογραφίες από παραστάσεις έργων του Πομμερά στη Γαλλία είναι της Elisabeth Carecchio.

ΖΟΕΛ ΠΟΜΜΕΡΑ

Οι έμποροι

Στις 15 Νοεμβρίου 2008, η Πειραματική Σκηνή της «Τέχνης» ανεβάζει στο θέατρο «Αμαλία» το έργο του Ζοέλ Πομμερά *Οι έμποροι*. Με την παράσταση αυτή, ο θίασος συμμετέχει στα 43^α «Δημήτρια» του Δήμου Θεσσαλονίκης.

Η μετάφραση, η σκηνοθεσία και ο ηχητικός σχεδιασμός είναι του Γιάννη Λεοντάρη. Τα σκηνικά και τα κοστούμια της Μαρίας Καβαλιώτη, οι φωτισμοί του Χρήστου Γιαλαβούζη.

Παίρνουν μέρος οι ηθοποιοί: Έφη Σταμούλη (Αφηγήτρια), Νανά Παπαγαβριήλ (Φίλη), Νίκος Λύτρας (Θεός, Πατέρας), Μαριέττα Σπηλιοπούλου (Αδελφή), Μομώ Βλάχου (Πόρνη), Δημήτρης Βάρκας (Ψευτογιός), Ελένη Βλαχοπού-

λου (Παράξενο κορίτσι, Μητέρα), Κυριάκος Δανηλίδης (Πολιτικός).

Βοηθός σκηνοθέτη: Κορίνα Βασιλειάδου. Οργάνωση παραγωγής: Βασίλης Τζαφέρης. Χειρισμός φωτισμών: Χρήστος Πραντσιδής. Τεχνική υποστήριξη: Γιώργος Κύδας.

Το έργο και ο συγγραφέας παρουσιάζονται για πρώτη φορά στην Ελλάδα από την Πειραματική Σκηνή της «Τέχνης».

Τίτλος πρωτοτύπου: Joël Pommerat, *Les marchands*. Το έργο πρωτοπαρουσιάστηκε στις 20 Ιανουαρίου του 2006, στη Γαλλία, στο Εθνικό Θέατρο του Στρασβούργου, σε σκηνοθεσία του συγγραφέα. Έπαιξαν οι ηθοποιοί του θιάσου «Louis Brouillard», που ίδρυσε και διευθύνει ο Πομμερά: Saadia Bentaieb (Φίλη), Agnès Berthon (Γυναίκα, Αφηγήτρια), Lionel Codino

(Ψευτογιός, Εργάτης), Eric Forterre (Πολιτικός, Εργάτης), Murielle Martinelli (Παιδί), Ruth Olaizola (Παράξενο κορίτσι, Μητέρα, Εργάτρια), Jean-Claude Perrin (Θεός, Πατέρας, Εργάτης), Marie Piemontese (Αδελφή, Πόρνη, Εργάτρια). Τα σκηνικά και οι φωτισμοί ήταν του Eric Soyer, τα κοστούμια της Isabelle Deffin, ο ηχητικός σχεδιασμός των François και Grégoire Leymarie.

Η παράσταση αυτή συμμετείχε και στο Φεστιβάλ της Αβινιόν τον Ιούλιο του 2006. *Οι έμποροι* είναι το τρίτο μέρος της τριλογίας που ξεκίνησε το 2004 με το έργο *Au monde* (Στον κόσμο) και συνεχίστηκε το 2005 με το έργο *D'une seule main* (Με το ένα χέρι).

Οι έμποροι του Ζοέλ Πομμερά έχουν τιμηθεί με το 3^ο Μεγάλο Βραβείο Γαλλικής Δραματικής Λογοτεχνίας.

Joël Pommerat

Ο Ζοέλ Πομμερά γεννήθηκε το 1963 στη Ρουέν. Πέρασε τα παιδικά του χρόνια στο Ροσφόρ, όπου ο πατέρας του εργαζόταν στην πολεμική αεροπορία. Αρχικά, επρόκειτο να ασχοληθεί με το επάγγελμα του ξενοδόχου. Τον κέρδισε, όμως, το θέατρο, με το οποίο ήρθε σε επαφή στο σχολείο. Στην αρχή δούλεψε ως ηθοποιός σε ερασιτεχνικές ομάδες, όπου έμαθε το θέατρο μέσα από την πράξη, μέσα από μια διαδικασία αυτοδιδασχίας. Πολύ γρήγορα ένιωσε την ανάγκη να γράφει και να σκηνοθετεί ο ίδιος.

Το 1990 ίδρυσε το θίασο «Louis Brouillard», με τον οποίο δουλεύει συστηματικά έως και σήμερα. Στο πλαίσιο των δραστηριοτήτων της ομάδας, σκηνοθετεί ο ίδιος τα κείμενά του. Πεποιήσή του είναι ότι η δραματουργία δεν ολοκληρώνεται την πρώτη μέρα της πρόβας αλλά συνεχίζεται, όπως και η σύνθεση της σκηνογραφίας, των φωτισμών και του ηχητικού σχεδιασμού, σε συνεργασία με τους ηθοποιούς. Η θεατρική γραφή του συνιστά ένα ποιητικό «θέατρο του πραγματικού», βαθιά εγγεγραμμένο μέσα στο σήμερα, από το οποίο δεν λείπει ωστόσο μια μεταφυσική διάσταση. Ο Πομμερά έχει δηλώσει ότι εκτιμά ιδιαίτερα το «Θέατρο του Ήλιου» και την Αριάν Μνουσκίν, τον Πήτερ Μπρουκ, τον Ταντέους Κάντορ και συγγραφείς όπως ο Σαίξπηρ, ο Ρακίνας, ο Τσέχοφ, ο Μέτερλινγκ, ο Μπέκετ, η Ντουράς.

Έγραψε και ανέβασε με το θιάσό του τα εξής έργα: *Le chemin de Dakar* (1990), *Le Théâtre* (1991), *Des suées* (1993), *Vingt-cinq années* (1993), *Les événements* (1994), την τριλογία *Pôles* (1995), *Treize étroites têtes* (1997) και *Mon ami* (2000), *Qu'est ce qu'on a fait?* (2002), *Grâce à mes yeux* (2002), *Le petit chaperon rouge* (2004), *Cet enfant* (2005), την τριλογία *Au monde* (2004), *D' une seule main* (2005) και *Oi έμποροι* (*Les marchands*, 2006), *Je tremble* (2007), *Pinocchio* (2008), *Je tremble-2* (2008).

Ο θίασος «Louis Brouillard» ανέβασε τις περισσότερες παραστάσεις του έως το 1998 στο Théâtre de la Main d'Or στο Παρίσι. Από το 1998 έως το 2007, ο Πομμερά και ο θιάσός του συνεργάστηκαν με το Théâtre de Brétigny-sur-Orge και το Théâtre Paris-Villette, εξασφαλίζοντας έτσι τη δυνατότητα να εξελίσουν ακόμη περισσότερα εκφραστικά τους μέσα και να συ-

Ανακάλυψα το θέατρο χάρη σε μια φιλόλογο στο λύκειο. Αρχισα να κάνω θέατρο ως ηθοποιός σε ερασιτεχνικές ομάδες. Έπειτα με προσέλαβε ένας μικρός θίασος, ήμουν 19 χρονών τότε, και έμαθα τα βασικά: τη θεατρική κοινότητα, τη σεμνή της πραγματικότητα. Στα είκοσιτρία μου, πήρα την απόφαση ότι δεν θα γινόμουν ηθοποιός. Η θέση του ηθοποιού μου φαινόταν κάπως άχαρη: εξαρτάσαι αποκλειστικά από τους άλλους. Αποφάσισα ότι δεν θα γίνω ηθοποιός, αλλά κράτησα στη μνήμη μου κάτι πολύτιμο: αυτό που αισθάνθηκα όταν ανέβηκα πάνω στη σκηνή, με εντελώς σωματικό τρόπο.

JOËL POMMERAT

νεχίσουν τη διαρκή αναζήτησή τους στο χώρο της θεατρικής τέχνης. Τον Ιούλιο του 2006, ο θίασος συμμετείχε με μεγάλη επιτυχία στο 60^ο Φεστιβάλ της Αβινιόν, με τις παραγωγές *Le petit chaperon rouge*, *Au monde* και *Oi έμποροι*. Από το 2007 και για τρία χρόνια, ο Πήτερ Μπρουκ φιλοξενεί το θίασο «Louis Brouillard» στο θέατρο «Bouffes du Nord». Το καλοκαίρι του 2008, παρουσιάστηκε στο 62^ο Φεστιβάλ της Αβινιόν η παραγωγή *Je tremble-1 και 2*. Παράλληλα, άλλες παραγωγές παρουσιάστηκαν στο εξωτερικό (Λωζάνη, Στοκχόλμη, Μπουένος Άιρες, Γενεύη, Βρυξέλλες, Μόσχα, Μόντρεαλ, κ.α.).

Ο Πομμερά έχει ασχοληθεί και με τον κινηματογράφο: σενάριο και σκηνοθεσία ταινιών μικρού μήκους.

Τα θεατρικά κείμενα του Πομμερά κυκλοφορούν στα γαλλικά από τις εκδόσεις Actes Sud-Papiers.

Πηγές:

http://www.festivalavignon.com/fichiers/document/121379261127/file_BiographiePommerat.pdf

<http://tms.fr/ftp/220.pdf>

<http://www.theatredunord.fr/Public/documentation>

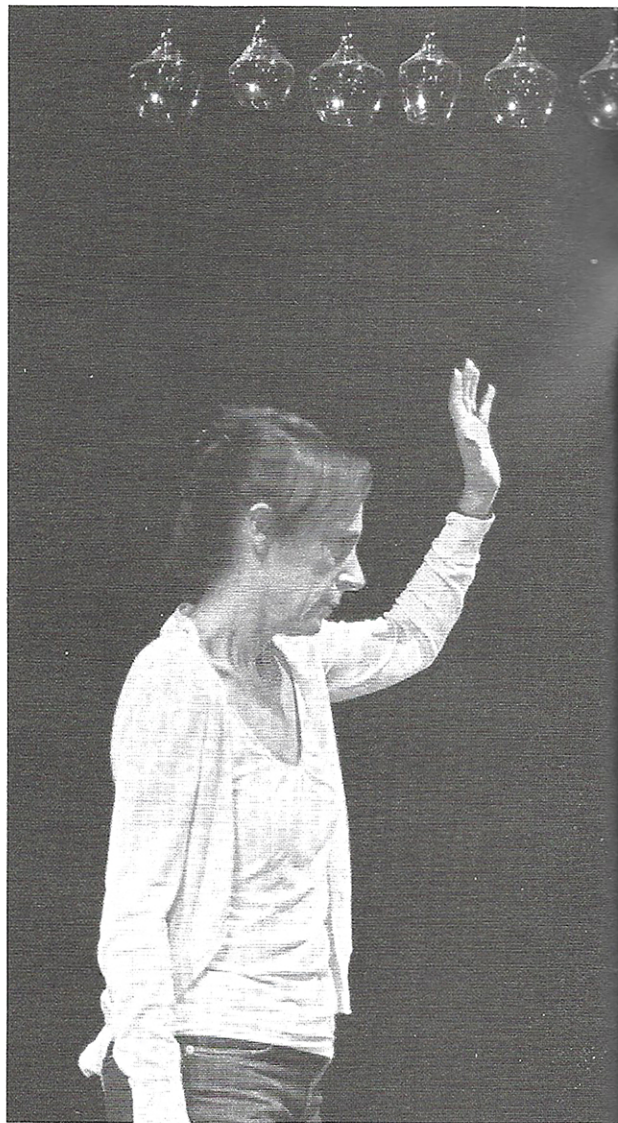
Οι εκρήξεις έχουν συμβεί στ' αλήθεια...

Ο Ζοέλ Πομμερά εδώ και δεκαπέντε περίπου χρόνια γράφει και σκηνοθετεί ο ίδιος τα κείμενά του, σε συνεργασία με το σταθερό πυρήνα των ηθοποιών με τους οποίους δουλεύει. Την επιλογή του αυτή υπερασπίζεται και θεωρητικά σε μια σειρά από κείμενα και συνεντεύξεις του. Τον ευχαριστώ για την εξαίρεση. Ωστόσο, η σκηνοθεσία αυτής της παράστασης των *Εμπόρων* επιχειρεί – ως άσκηση – να εφαρμόσει με όσο το δυνατόν μεγαλύτερη πιστότητα και ακρίβεια τις γενικές αρχές του Ζοέλ Πομμερά για το θέατρο, τον ηθοποιό, το θεατή.

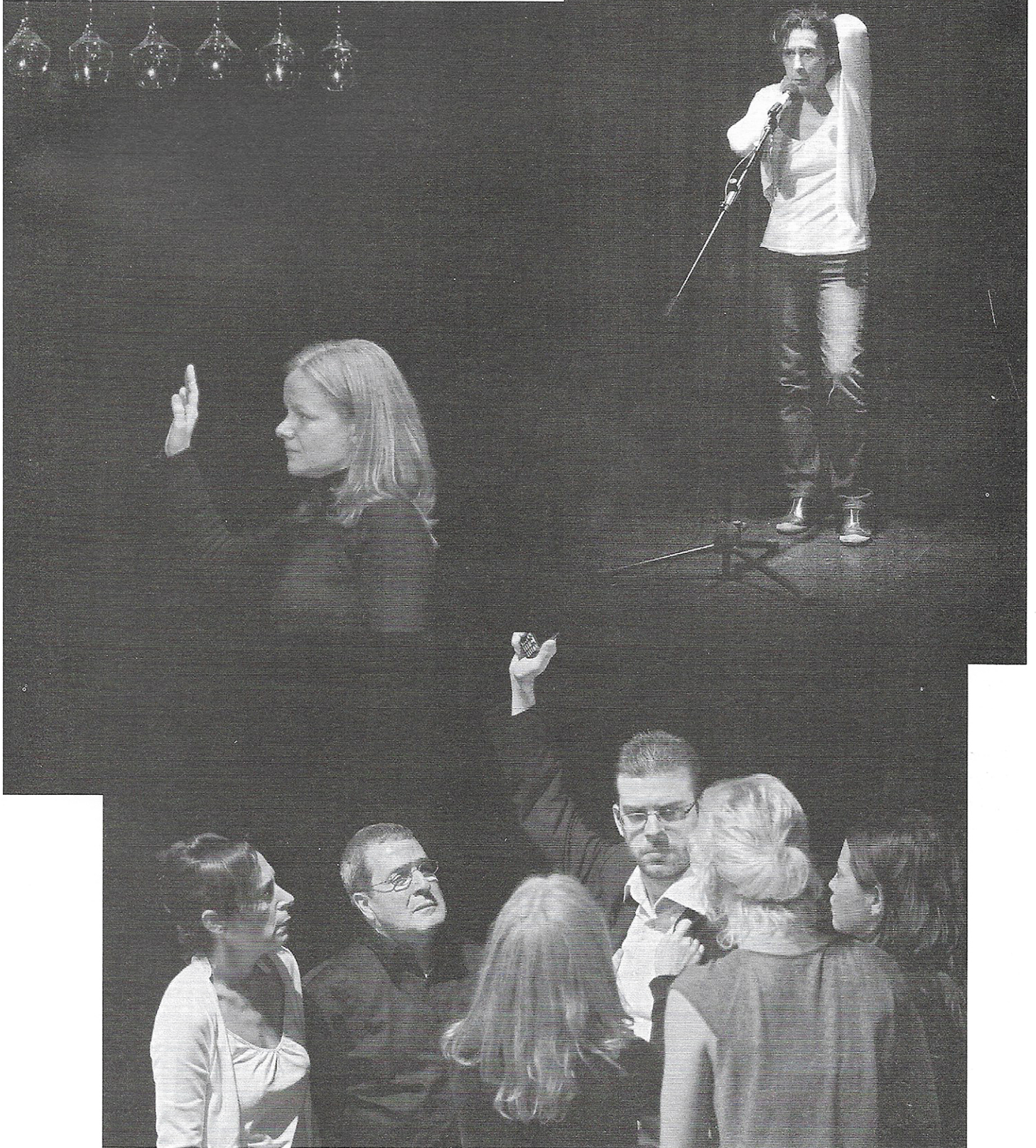
Η παράσταση που θα παρακολουθήσετε είναι επικίνδυνη. Πρωταγωνιστής της είναι το κείμενο. Όχι μεταφορικά. Στην κυριολεξία. Το κείμενο του Ζοέλ Πομμερά είναι ένας ζωντανός οργανισμός που δυναμιτίζει μια σειρά από στερεότυπα πάνω στα οποία ακουμπούν οι βεβαιότητές μας. Αυτή η «τρομοκρατική» δράση των *Εμπόρων* αφορά όλους όσοι εμπλέκονται σ' αυτή την παράσταση. Το μεταφραστή, ο οποίος στέκει αμήχανος μπροστά στις σιωπές ενός «γυμνού» κειμένου, παγιδευμένος στην «ευκολία» της μετάφρασής του. Το σκηνοθέτη, ο οποίος πρέπει να αποδεχτεί ότι ο ρόλος του εδώ δεν είναι να αποκαλύψει το νόημα του κειμένου αλλά να σταθεί δίπλα σ' αυτό και να παρακολουθήσει την εξέλιξη της δράσης. Τους ηθοποιούς, οι οποίοι δεν χρειάζεται να φωτίσουν τους ρόλους τους, καθώς αυτό που τους ζητά το κείμενο είναι να παρουσιάσουν μπροστά στο θεατή ως προέκταση των λέξεων. Την Αφηγήτρια, η οποία καλείται να μιλήσει για ό,τι συνέβη και όχι να το ερμηνεύσει, την ώρα που ένας αβάσταχτος πόνος στην πλάτη της κυριαρχεί πάνω σε όλα τα υπόλοιπα. Το θεατή, ο οποίος περιμένει να πάρει απαντήσεις από μια παράσταση. Έτσι λοιπόν, καμία προσδοκία δεν ικανοποιείται. Η κατάσταση φαίνεται, πράγματι, αρκετά δυσάρεστη για όλους μας. Ακριβώς όπως συμβαίνει και στη ζωή, σήμερα.

Οι *Έμποροι* όμως δεν είναι ένας καθρέφτης της πραγματικότητας. Ο Πομμερά δεν δίνει απαντήσεις. Δημιουργεί σιωπές και κενά. Δε μεταφράζει την ανεργία, την αλλοτρίωση, την τραγωδία των σχέσεων, τη βαρβαρότητα των πόλεων σε καλλιτεχνικό γεγονός. Δημιουργεί επί σκηνής ένα σύμπαν με δικούς του νόμους, με δικές του σκοτεινές περιοχές, με ανθρώπινα πλάσματα που δε μιλούν, αλλά ζουν, αναπνέουν και πονούν πραγματικά. Ο θεατής δεν καλείται να το αποκρυπτογραφήσει ούτε να το ερμηνεύσει, αλλά μόνο να το παρατηρήσει. Ωστόσο, ο ιδιοτελής Πομμερά «δηλητηριάζει» σιγά σιγά τη σκέψη του. Μετά το τέλος της παράστασης και αφού παρέλθει ένα – πάντα απαραίτητο και πολύτιμο – διάστημα απόλυτης αμηχανίας, το κείμενο αρχίζει να αποκαλύπτεται με μικρές εκρήξεις που λαμβάνουν χώρα μέσα στο κεφάλι του θεατή. Είναι οι ίδιες εκρήξεις που ακούν μέσα στο κεφάλι τους κάποια στιγμή τα πρόσωπα του έργου. Και τότε, μ' έναν τρόπο ανεξήγητο, ο θεατής συνειδητοποιεί ότι οι εκρήξεις έχουν συμβεί στ' αλήθεια. Ότι αυτά που είδε λίγο πριν δεν είναι θέατρο. Είναι αληθινά.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΛΕΟΝΤΑΡΗΣ

Επάνω: Έφη Σταμούλη, Νανά Παπαγαβροήλ.
Επάνω δεξιά: Έφη Σταμούλη.
Κάτω: Έφη Σταμούλη, Νίκος Λύτρας,
Νανά Παπαγαβροήλ, Κυριάκος Δανηλίδης,
Μοιώ Βλάχου, Μαριέττα Σπηλιοπούλου.

Γράφω για να μπορώ να σκέφτομαι

Αποφάσισα να ερευνήσω και να γράψω θέατρο, ξεκινώντας από τις αισθήσεις μου. Και αμέσως ένιωσα απελευθερωμένος, ένιωσα ότι έχω τον έλεγχο. Ελεύθερος και ταυτόχρονα υπεύθυνος γι' αυτό που επρόκειτο να δημιουργήσω.

Έγραφα. Για τέσσερα χρόνια. Έγραφα χωρίς να αισθάνομαι συγγραφέας. Δεν είχα ακαδημαϊκή παιδεία, είχα επιθυμίες, διαισθήσεις, αλλά είχα χάσει σταδιακά την απόλαυση της ανάγνωσης και της κουλτούρας. Έγραφα για να μπορώ να σκέφτομαι. Και αυτό ισχύει ακόμη και σήμερα.

Αργότερα, όταν προέκυψε το ζήτημα της σκηνοθεσίας των κειμένων μου, συνειδητοποίησα ότι έπρεπε να δουλέψω με ανθρώπους με τους οποίους μπορώ να επικοινωνήσω, με ανθρώπους που δεν με κάνουν να υποφέρω και δεν τους κάνω να υποφέρουν. Με αυτούς με τους οποίους μοιράζομαι την ίδια αντίληψη για την έρευνα. Όχι απλώς ηθοποιούς που θα μου «δάνειζαν» τον εαυτό τους. Χρειάζονται αληθινούς συνενόχους.

Είχα ανάγκη από ανθρώπους που να μην βιάζονται, να μην είναι ανυπόμονοι. Πριν από τρία χρόνια ανακοίνωσα ότι θα ήθελα να παρουσιάζω ένα έργο το χρόνο, κάτι σαν αστείο αλλά και σαν σχέδιο έργου ζωής, ένα σχέδιο επίσης για τη σχέση μου με το χρόνο. Ένα έργο το χρόνο, για σαράντα χρόνια.

Μπορώ να το δηλώσω επισήμως: δεσμεύτηκα με ορισμένους ηθοποιούς ότι θα έχουν ρόλο σε κάθε ένα από τα έργα μου, έναν καλό ρόλο για σαράντα χρόνια.

Δεν τους ζητώ να δεσμευτούν κι αυτοί, κάτι τέτοιο θα ήταν καταχρηστικό. Είναι επιλογή μου αυτό το συμβόλαιο, επειδή γνωρίζω τι έχω να κερδίσω. Αυτό που τους ζητώ είναι να συνεχίσουν να έχουν το ίδιο πάθος για αναζήτηση και την υπευθυνότητα που κάτι τέτοιο επιβάλλει.

Ο λόγος που επέλεξα αυτούς τους

ηθοποιούς δεν είναι μόνον επειδή πρόκειται για καλούς ανθρώπους, για ευφυείς καλλιτέχνες, αλλά επίσης επειδή ερευνούμε μαζί κάτι, επειδή με το πέρασμα του χρόνου, αυτοί φέρουν τη γνώση που έχουμε συλλέξει μαζί. Συχνά σκέφτομαι αυτό που λένε στην Αφρική, ότι όταν ένας γέρος πεθαίνει, είναι σαν να καίγεται μια βιβλιοθήκη. Αυτό που συμβαίνει με την ομάδα μου είναι παρόμοιο. Όταν αποχωρεί ένας ηθοποιός, τέσσερα ή πέντε χρόνια δουλειάς φεύγουν μαζί του. Πρόκειται για ένα καλλιτεχνικό κεφάλαιο που συντίθεται από ανθρώπους.

Όταν ανεβάζω μια παράσταση το 2006, δουλεύω με την Agnès, τη Ruth, τη Marie, τη Saadia, τον Lionel, τον Pierre-Yves..., αλλά ταυτόχρονα δουλεύω και με όλα όσα έχουν εγγραφεί μέσα τους από τη συνεργασία μας τα τελευταία πέντε, οκτώ, δέκα χρόνια. Επομένως, δεν είναι μόνον ερμηνευτές, μπορεί κανείς να μιλήσει για μια ανταλλαγή, για κάτι που είναι πολύ κοντά στη συλλογική δημιουργία.

Οι ηθοποιοί αυτοί — και με αυτήν την έννοια η δουλειά μας είναι συλλογική — είναι μέρος ενός ποιήματος. Δεν λένε ένα ποίημα του Ζοέλ Ποιμερά, είναι μέρος του ποιήματος. Οι λέξεις υπάρχουν για να δώσουν ζωή σ' αυτές τις υπάρξεις και σ' αυτά τα σώματα. Αυτό που οι ίδιοι είναι πάνω στη σκηνή, είναι μεγαλύτερο από αυτό που λένε.

Οι ηθοποιοί «μου» συμμετέχουν στη δραματουργία, παρόλο που δεν αυτοσχεδιάζουν ποτέ, παρόλο που δεν συνεισφέρουν ούτε μια ατάκα. Δεν έχω έτοιμο το κείμενο στην αρχή των δοκιμών. Συνήθως, περνώ πολύ καιρό μόνος στο τραπέζι, όπου σκέφτομαι, ονειρεύομαι, κρατώ σημειώσεις, χωρίς να προσπαθώ να φτιάξω διάλογο ή μια πλοκή ή εστω κάποιους χαρακτήρες.

Όταν γράφω ένα έργο όπου ο λόγος έχει σημαντικό ρόλο, οι ηθοποιοί παίρνουν κομμάτια του κειμένου πριν την

έναρξη των δοκιμών και τα μαθαίνουν. Δεν ανεβαίνουν στη σκηνή αν δεν έχουν απομνημονεύσει το κείμενο. Συνεχώς μαθαίνουν και «ξεμαθαίνουν». Συχνά διορθώνω τα κείμενα, αλλά τους ζητώ να θυμούνται τόσο την παλιά όσο και τη νέα εκδοχή. Ορισμένοι ηθοποιοί έχουν αναπτύξει μαζί μου τόσο πολύ τη μνήμη τους, που μπορούν να απομνημονεύσουν μία ή δύο σελίδες κειμένου σε ένα απόγευμα. Εντυπωσιακή γυμναστική.

Είναι ανάγκη να κάνουν δικό τους το κείμενο, να βρίσκονται μέσα στο λόγο, κι όχι μέσα στην απαγγελία ή στην απεικόνισή του.

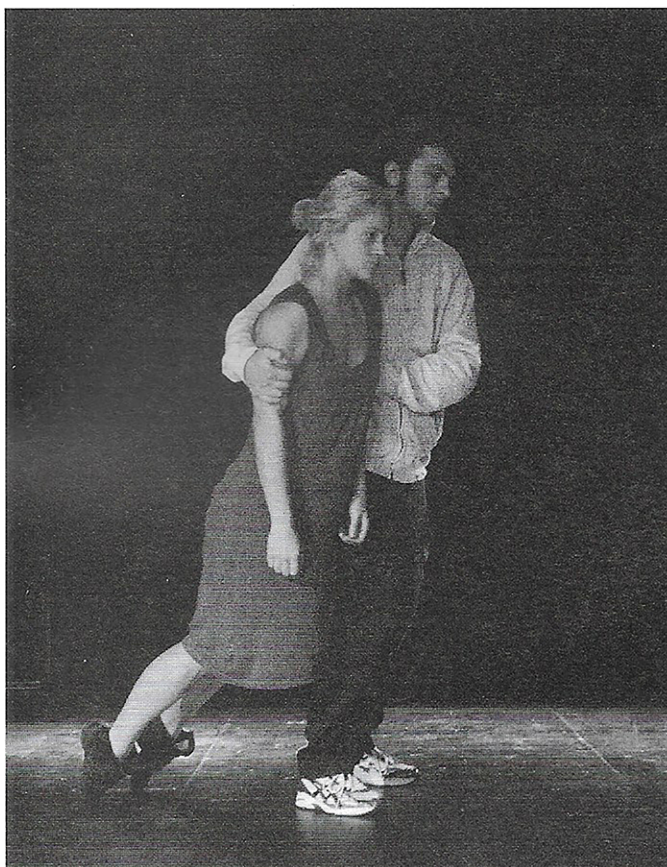
Όταν ανεβαίνουν στη σκηνή, τους ζητώ να υπάρχουν μαζί με τις λέξεις όσο πιο απλά μπορούν και προσπαθώ να τοποθετήσω το λόγο σε σχέση με το χώρο, τον ήχο, το φως.

Προπαντός τους ζητώ να μην παίζουν τις λέξεις, αλλά να υπάρχουν μαζί με τις λέξεις. Προσπαθώ να σπάσω το μηχανισμό της υποκριτικής που παράγει θεατρικό παίξιμο, δηλαδή τεχνητό. Το τεχνητό δεν με ενδιαφέρει, ή μάλλον με ενδιαφέρει αλλού. Με ενδιαφέρει, εν μέρει, στη συγγραφή, όχι στην υποκριτική.

Το θέατρο είναι η δυνατότητα που μου δίνεται να κατακτήσω το πραγματικό και να του δώσω έναν υψηλό βαθμό έντασης και δύναμης. Αναζητώ το πραγματικό. Όχι την αλήθεια. Λένε ότι τα έργα μου είναι αλλόκοτα, αλλά εγώ περνώ τον καιρό μου αναζητώντας το πραγματικό.

Η δουλειά με τους ηθοποιούς αποτελεί τη βάση των πάντων. Η δουλειά πάνω στην παρουσία τους είναι η αφετηρία του θεάτρου μου. Η ελευθερία που έχουν είναι να φέρουν στη σκηνή αυτό που είναι. Οι ηθοποιοί μου δεν είναι εναλλάξιμοι. Γι' αυτό τους ζητώ να μην παίζουν. Δουλεύω με αυτό που είναι ο καθένας τους.

Δεν τους ζητώ να μου αποδείξουν ότι είναι ηθοποιοί. Τους ζητώ να ξεχά-

Μοιρό Βλάχου, Δημήτρης Βάσικας

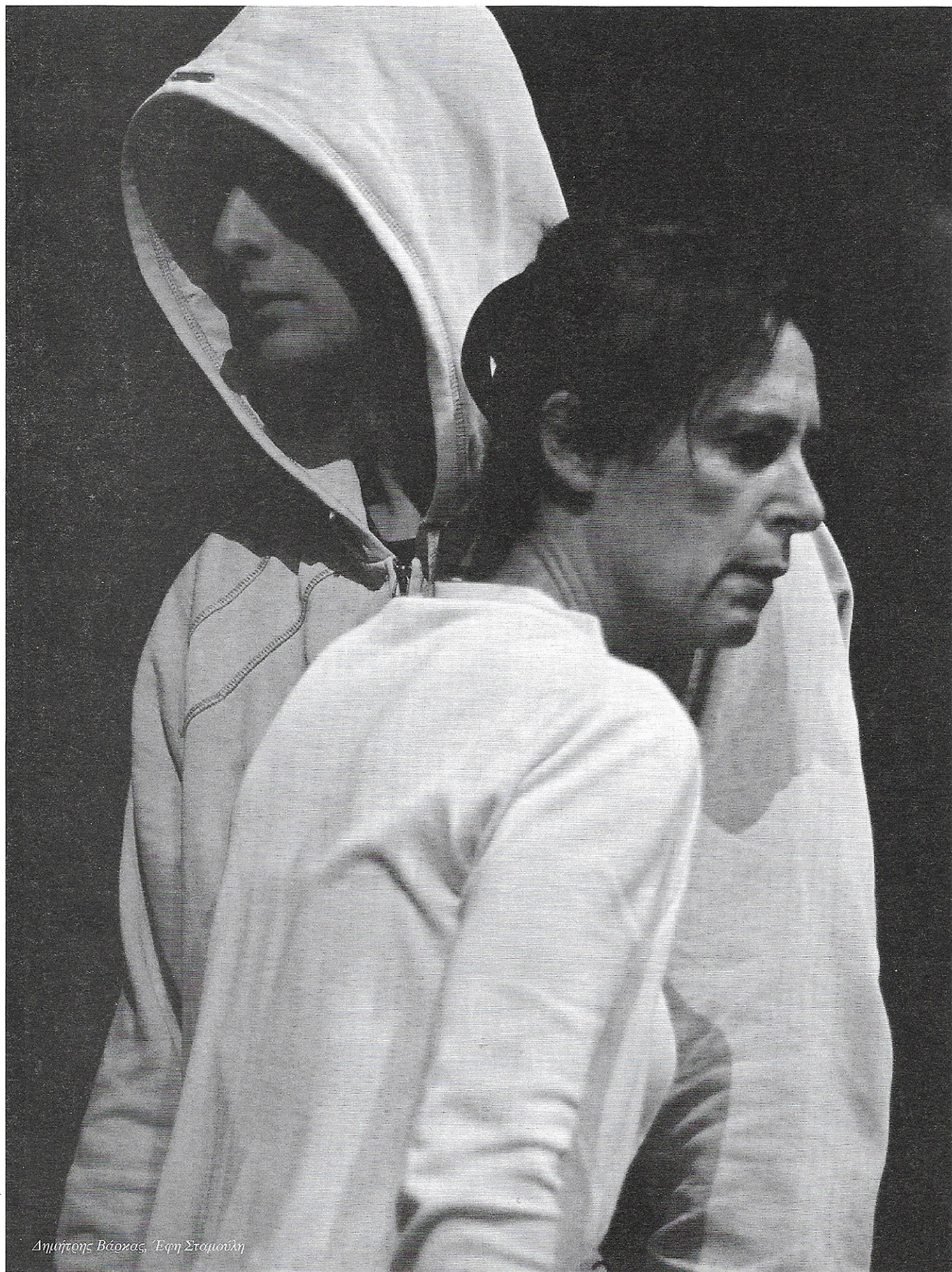

Έφη Σταμούλη, Νανά Παπαγαβουήλ

Νανά Παπαγαβουήλ, Ελένη Βλαχοπούλου

Νανά Παπαγαβουήλ

Δημήτρης Βάσας, Έφη Σταμούλη

σουν την επαγγελματική τους γνώση, την επαγγελματική τους ταυτότητα, κάτι που είναι πολύ δύσκολο, γιατί ακριβώς υπάρχουν μέσα από αυτήν την ταυτότητα. Τους λέω ότι η ταυτότητά τους ως ηθοποιών είναι χρήσιμη για την κοινωνική τους ασφάλιση ή το ταμείο ανεργίας, αλλά εδώ, στη σκηνή, δεν χρησιμεύει σε τίποτα. Τους ζητώ να είναι παιδιά, αυτό είναι όλο. Είναι πολλά αυτά που ζητώ, αλλά μου φαίνεται φυσικό να τα ζητώ σε αυτό το καλλιτεχνικό πλαίσιο. Τους ζητώ να με κάνουν να δω, να ακούσω και να νιώσω αυτό που είναι, ώστε να το μετατρέψω σε ποιητική ύλη.

Ένας ηθοποιός θεωρείται επαγγελματίας στο θίασό μου όταν ξεκινά από την αρχή, όταν δοκιμάζει, όταν αναλαμβάνει μια υπευθυνότητα και μια δέσμευση με διάρκεια. Ένας ηθοποιός δεν είναι επαγγελματίας με τη γνώση που έχει ήδη. Το να είσαι ηθοποιός είναι κάτι παρπάρω από ένα επάγγελμα.

Υπάρχει ασφαλώς μια οικουμενική γνώση για το θέατρο, αλλά υπάρχουν μόνο πολλοί διαφορετικοί τρόποι να κάνει κανείς θέατρο και να κατανοήσει

τι είναι το θέατρο σήμερα. Δεν θα έπρεπε να υπάρχουν παρά διαφορετικές απαντήσεις, και κανένας γενικός κανόνας σε αυτόν τον τομέα.

Απομακρυνόμαστε από τη σύλληψη ενός ηθοποιού που κρύβεται πίσω από έναν ρόλο, που μεταμορφώνεται, που φοράει μάσκα. Ζούμε σε μια κοινωνία που (δικαίως ή αδικώς) ψάχνει την αυθεντικότητα. Πιστεύω ότι είναι ανάγκη να ζητήσουμε από τον ηθοποιό να βγάλει τη μάσκα.

Αυτή η μεταφορά που χρησιμοποιούμε συχνά, όταν λέμε ότι η ζωή είναι θέατρο, δεν είναι και τόσο λάθος. Πόσο μάλλον σήμερα, στην κοινωνία της επικοινωνίας, η οποία έχει δημιουργήσει παράσιτα μέσω της αναπαράστασης. Οι άνθρωποι συνεχώς «παίζουν», σκηνοθετούν τους εαυτούς τους, τις λέξεις τους, τις σχέσεις τους. Το ακριβώς αντίθετο από τον αυθορμητισμό. Αλλά στο θέατρο πηγαίνουμε για κάτι διαφορετικό.

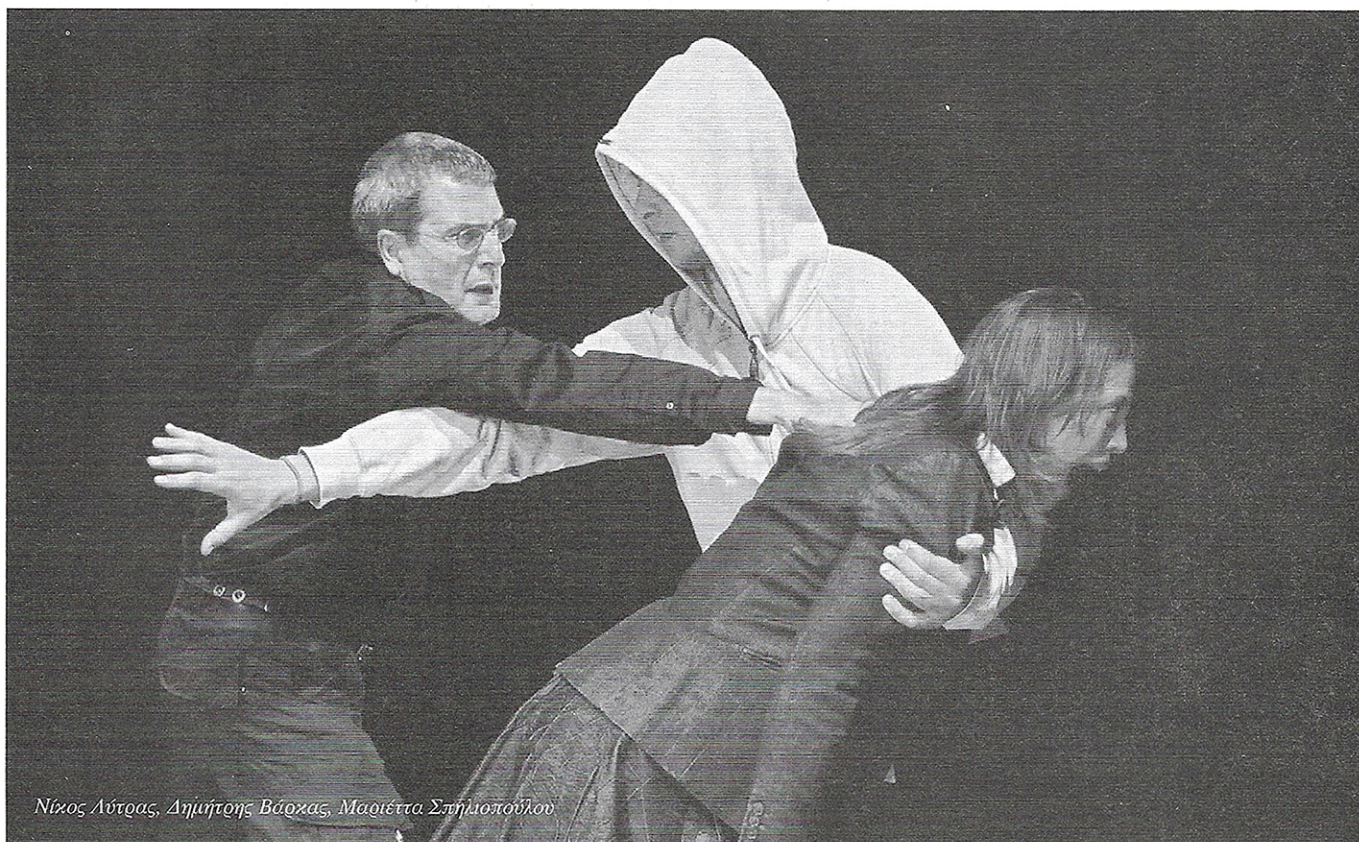
Κάνω το θέατρο που θα ήθελα ο ίδιος να βλέπω μέσα σ' αυτόν τον κόσμο όπου ζω. Θέλω να πάω στο θέατρο

και να υπάρξει μια στιγμή που αυτό σταματά, όπου οι άνθρωποι σταματούν επιτέλους να παίζουν. Αυτή η ουτοπία δεν σχετίζεται καθόλου με την αναζήτηση της καθαρότητας. Είναι απλώς μια εμπειρία, μια καλλιτεχνική αλλά και ανθρώπινη προσπάθεια, να οδηγηθεί κανείς σε μεγαλύτερη χαλάρωση και μικρότερο έλεγχο, να μπορέσει να αφεθεί να μην υποκρίνεται, να μην κατασκευάζει, απλώς να δείχνει.

Και λέγοντας αυτό δεν ασκώ κριτική στην κοινωνία, γιατί κι εγώ ο ίδιος είμαι σε διαρκή αναπαράσταση, είμαι μέσα σε στρατηγικές, δεν ξεφεύγω από αυτά που περιγράφω, αλλά είναι κουραστικό και μου δημιουργεί την ανάγκη για κάτι άλλο, μου δημιουργεί την ανάγκη να είμαι απλώς εκεί.

JOËL POMMERAT

*Αποσπάσματα από συνέντευξη
του συγγραφέα στην Claudine Galéa,
στον τόμο Joël Pommerat, Théâtres en présence,
εκδ. Actes Sud-Papiers, Arles, 2007.*

Νίκος Λύτρας, Δημήτρης Βόρας, Μασσιέττα Σπηλιοπούλου

Σκέψεις για τη ζωή και το θέατρο

Για την αλήθεια

Δεν κατέχω την αλήθεια, δεν έχω μια αλήθεια να εκφράσω στους άλλους, αναζητώ την αλήθεια όπως όλοι. Δεν έκανα το ταξίδι του σοφού ανθρώπου και δεν γύρισα πίσω με τις απαντήσεις. Μπορώ να θέσω ερωτήματα, να βάλω τον άλλον σε μια ιδιαίτερη κατάσταση, η οποία ενδεχομένως θα τον φέρει πιο κοντά σε ένα μέρος της αλήθειας, που του διέφευγε έως τότε. Είναι μια ουτοπία, αλλά την επιζητώ ως εκεί που μπορώ.

Το βλέμμα του θεατή

Ο παρών ηθοποιός περιβάλλεται από το βλέμμα του άλλου, του θεατή. Αυτόν τον άλλον σκέφτομαι διαρκώς, προσπαθώ διαρκώς να του δώσω χώρο. Δημιουργώ και διασκεδάζω με αυτό που ο θεατής προβάλλει σε αυτό που δεν του λέω, σε αυτό που του κρύβω. Η δουλειά μου προσπαθεί να ενσωματώσει πλήρως αυτό το βλέμμα, χωρίς συγκατάβαση.

Αναζητώ την αντίθεση

Αναζητώ την αντίθεση, τη διασταύρωση, τη μίξη. Το κείμενό μου έχει ένα χρώμα και ο ηθοποιός που το εκφέρει του προσδίδει ένα διαφορετικό χρώμα, κάποτε το αντίθετο. Το κείμενό μου θα έχει χρώμα μόνον σε σχέση με αυτό το ειδικό χρώμα που ο ηθοποιός προσθέτει. Αυτή η αντίθεση δημιουργεί ζωντάνια, δηλαδή κάτι πραγματικό.

Δεν έχω καμία θέση. Και δεν φοβάμαι να λένε προφανή πράγματα οι ήρωές μου. Αυτό που με ενδιαφέρει είναι σε ποιανού το στόμα βάζω αυτά τα λόγια. Εαφνικά, δεν είναι τόσο προφανή.

Για παράδειγμα, στο έργο *D' une seule main*, ο ήρωας που μιλάει για το

κουράγιο είναι το τέρας. Τι μας λέει αυτό; Ποιά η αξία που έχει το κουράγιο, αν δεν είναι ασύμβατο με τη φρικαλεότητα;

Για το καλό και το κακό

Αναρωτιέμαι μήπως ένας τρόπος να προσεγγίσει κανείς τα έργα μου, είναι να απαντήσει στο ερώτημα για το καλό

ζητώ ως το τέλος, δεν λέω ότι θα βρω κάτι, αλλά είναι σίγουρο ότι προχωρώ.

Για την απομόνωση

Είμαι κάποιος που δεν είναι μόνος του. Ωστόσο, σε προσωπικό επίπεδο, χρειάζομαι την απομόνωση, αισθάνομαι αυτήν την ανάγκη. Νομίζω ότι το μεγαλύτερο θέμα στο θέατρο είναι το να σταθεί κανείς απέναντι στον εαυτό του.

Δύο πόλοι

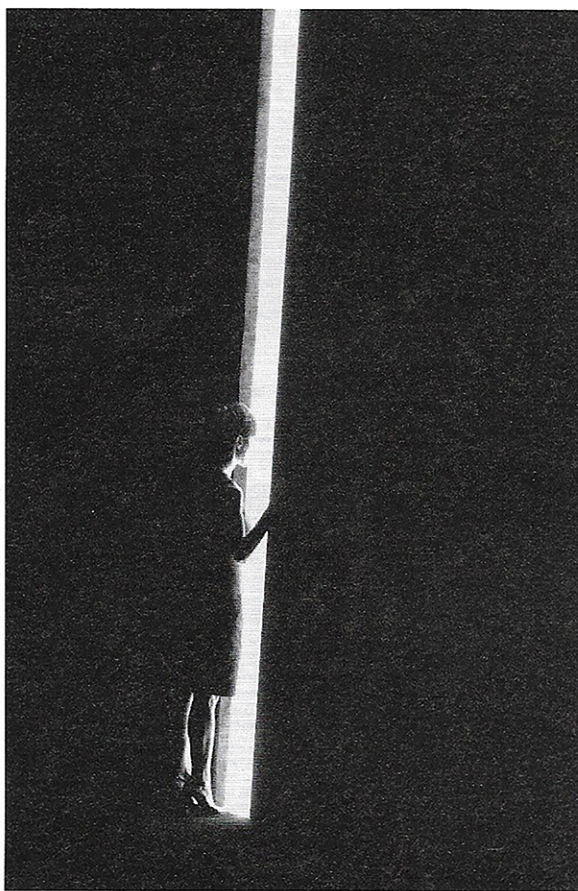
Υπάρχουν δύο πόλοι μέσα μου, δύο πειρασμοί, δύο επιθυμίες, που δεν είναι πάντα συμβατές: η επιθυμία για την αφθονία, την υπερβολή, το μπαρόκ, το ξόδεμα και, από την άλλη, η επιθυμία για την αφαίρεση, την ακρίβεια, τη σύμπτυξη. Από το ένα έργο στο άλλο δουλεύω πάνω στην ένταση που δημιουργείται ανάμεσα στους δύο αυτούς πόλους.

Για τους Εμπόρους

Οι έμποροι είναι το τρίτο μέρος της τριλογίας, ωστόσο εδώ πειραματίζομαι με μια φόρμα με την οποία δεν έχω πειραματιστεί στο παρελθόν και η οποία μπορεί να δώσει χώρο σ' αυτές τις αντιφάσεις. Μηδέν διάλογος, και όλα τα μοτίβα που θέλω.

Στις δοκιμές

Η απεύθυνση είναι μια λέξη που χρησιμοποιώ συνέχεια στη διάρκεια των δοκιμών. Οι έννοιες του συγκεκριμένου και της απεύθυνσης είναι η βάση της δουλειάς μου με τους ηθοποιούς. Σχέση μετωπική: χρειάζομαι αυτή τη μετωπική σχέση, όχι επειδή αναζητώ την καθαρότητα, αλλά επειδή αναζητώ τη σύγχυση. Η μετωπική σχέση παράγει ακόμη μεγαλύτερο κενό, καθιστά ακόμη πιο αισθητό το μυστήριο του άλλου.

Au monde, Εθνικό Θέατρο του Στρασβούργου, 2004.

και το κακό. Δεν υπάρχει μόνο ένας τρόπος για να χαρακτηρίσει κανείς τη δουλειά μου, υπάρχει πάντως ένας που τη συνοψίζει αρκετά καλά. Θα μπορούσε να πει κανείς ότι αναζητώ μια λογική αλλά και αισθησιακή σχέση με ερωτήματα που δεν έχουν αναγκαστικά ή τουλάχιστον σε πρώτο επίπεδο τέτοιες ιδιότητες. Δεν έχω μια ενδιαφέρουσα άποψη για τον κόσμο, αναζητώ και θα ανα-

Για τις αξίες

Είμαι λίγο όπως όλοι... Προτιμώ την ειρήνη από τον πόλεμο, την αγάπη από το μίσος... Ωστόσο, βρίσκω πιο ενδιαφέρον το να δούμε πώς μερικές φορές αυτές οι αξίες καταπατώνται από αυτούς που θεωρούν ότι τις υπερασπίζονται, παρά να φωνάζουμε μέχρις εξαντλήσεως «κάτω ο πόλεμος, κάτω ο φιλελευθερισμός και ζήτω η ανθρωπιά».

Από το έργο *Στον κόσμο* αποφάσισα να λέω τα πράγματα με τ' όνομά τους και ταυτόχρονα να συνεχίσω να αναζητώ την αφαίρεση. Πίσω από την αφήγηση και την απλότητα υπάρχει η αναζήτηση —ενδεχομένως ανολοκλήρωτη— της αφαίρεσης.

Οι ήρωές μου

Δεν με ενδιαφέρει η πορεία των ηρώων μου, τι θα απογίνουν, γι' αυτό και δεν τους λυπάμαι καθόλου· εκπλήσσομαι όταν οι θεατές συγκινούνται από αυτό

που συμβαίνει στους ήρωες, μολονότι, φυσικά, γνωρίζω ότι ο τρόπος με τον οποίο τους δίνω ζωή στη σκηνή προκαλεί τη συναισθηματική εμπλοκή του θεατή.

Για ομότεχνους...

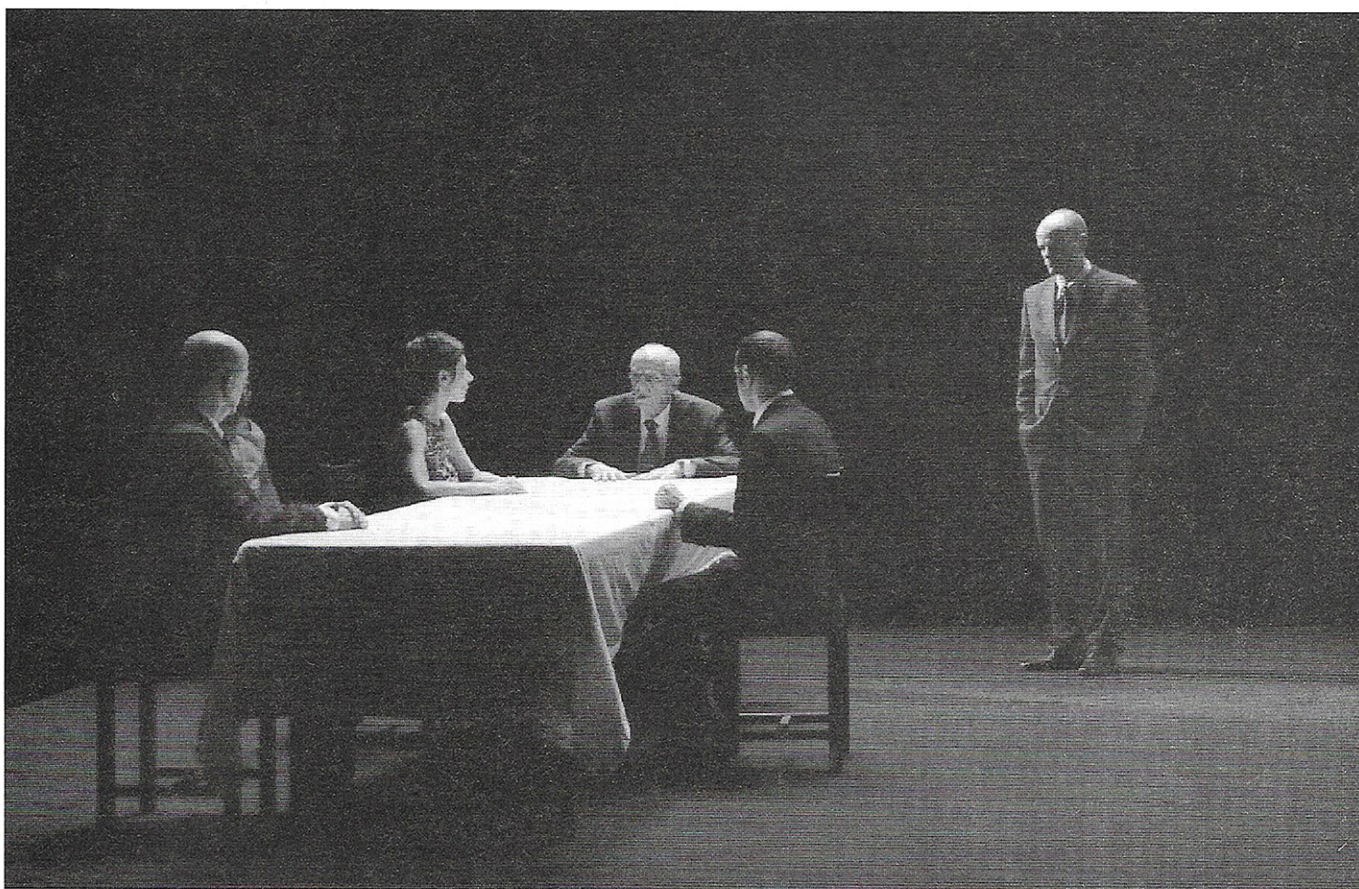
Δεν έχω δει ποτέ έργο του Τόμας Μπέρνχαρντ, πράγμα που δείχνει ότι δεν έχω δει και πολύ θέατρο στη ζωή μου. Διάβασα Μπέρνχαρντ σε ένα καθοριστικό σημείο της μαθητείας μου ως συγγραφέα, το *Μιννέτι* συγκεκριμένα. Μου άρεσε η καθαρότητα της γραφής, η δουλειά με τη γλώσσα και την εικόνα, υπάρχουν πολλές εικόνες στις σκηνικές του οδηγίες. Και μετά απελευθερώθηκα από τη σχέση μου με τη συγγραφή και τη γλώσσα, όπως αυτή είχε διαμορφωθεί στο σχολείο, από το «ποιητικώς ορθό» γράψιμο, από το φόβο της επανάληψης, για παράδειγμα. Ωστόσο, δεν μου αρέσει ο εγκλεισμός του Μπέρ-

νχαρντ στη συστηματική σκέψη, την ασφυξία, τη σκλήρωση. Και οι φλύαροι χαρακτήρες του, καταλήγουν όλοι να μοιάζουν ο ένας με τον άλλο.

Δεν θυμάμαι αν διάβασα Μπέρνχαρντ πριν ή μετά την Μαργκερίτ Ντυράς. [...] Η Ντυράς άνοιξε δρόμους, ρίσκαρε, προχωρούσε στα τυφλά —δεν υπήρχαν τότε πολλές σαν κι αυτήν— ήταν μια από τις πρώτες συγγραφείς στα έργα της οποίας η αξία της γραφής δεν έγκειται σ' αυτό που αφηγείται. Το περιεχόμενο της αφήγησης δεν είναι το σημαντικό, αλλά οδηγεί προς το σημαντικό. Το θέμα δεν δηλώνεται. Ναι, αυτό για το οποίο μιλάμε δεν δηλώνεται.

JOËL POMMERAT

*Αποσπάσματα από συνέντευξη του
Ζοέλ Πομμερά στην Claudine Galéa,
στο περ. Ubu-Scènes d' Europe,
τχ. 37/38, Απρίλιος 2006, σελ. 63-65.*

Au monde, Εθνικό Θέατρο του Στρασβούργου, 2004.

Δουλεύοντας με τον Πομμερά

Η ενότητα αυτή συγκροτείται από αποσπάσματα συνεντεύξεων που πήραν η Maïa Bouteillet και η Claudine Galéa από ηθοποιούς που συνεργάζονται επί χρόνια με τον Ζοέλ Πομμερά. Πρόκειται για τους ηθοποιούς Saadia Bentaïeb, Marie Piemontese, Ruth Olaizola και Pierre-Yves Chapalain. Οι συνεντεύξεις δημοσιεύτηκαν στο περιοδικό Ubu-Scènes d' Europe, τχ. 37/38, Απρίλιος 2006, σελ. 77-93.

Η γνωριμία

□ Γνώρισα τον Ζοέλ το 1996 στο εργαστήριο *Παρουσίες*. Είχε βάλει μια αγγελία στη *Libération*, παρουσιάζοντας τον εαυτό του ως συγγραφέα που αναζητά ηθοποιούς, πρόθυμους να αναμετρηθούν με τη θεατρική γραφή. Αυτός ο περιέργος τρόπος διατύπωσης ήταν που με ώθησε να απαντήσω, μολονότι δεν τον γνώριζα. Επέλεξε 26 άτομα. Βρεθήκαμε σ' ένα μικρό χώρο στην Colombes, και αρχίσαμε να δουλεύουμε πάνω στην έννοια της «παρουσίας» κι όχι πάνω σε ρόλους. Έπρεπε να είμαστε όσο πιο περίεργα αληθινοί γίνεσαι. Καθένας από εμάς έπρεπε να έρχεται μπροστά στη σκηνή και να λέει κάτι απευθυνόμενος στο κοινό. Προηγούμενως, είχαμε περάσει από συνέντευξη: η οδηγία που είχαμε ήταν να απευθυνθούμε σε κάποιον που μας ασκούσε μεγάλη γοητεία. Κάθε μέρα ερχόμασταν με καινούργια λόγια και ένας ηθοποιός έπαιζε το πρόσωπο που έπαιρνε τη συνέντευξη. Έπειτα, ο Ζοέλ έγραψε το κείμενο με τρόπο που όλα αυτά να ενωθούν σε μια ιστορία. (Saadia Bentaïeb).

□ Η πρώτη μου επαφή με τον Ζοέλ ήταν το 1996 στο εργαστήριο *Παρουσίες*. Είχε βάλει μια αγγελία στη *Libération*, ζητώντας από τους υποψηφίους να του στείλουν ένα γράμμα στο οποίο θα παρουσιάζαν τον εαυτό τους.

Μου άρεσε η ιδέα και του έστειλα πενήντα έξι σελίδες, σχεδόν παραληρηματικές, στις οποίες του έγραφα τα πάντα: τη γέννησή μου στο πατρικό σπίτι, πάνω από το γκαράζ του παππού μου στην Αλγερία, όπου έζησα μέχρι τα δεκατέσσερά μου χρόνια, το πάθος μου για τους Stones... Ο Ζοέλ Πομμερά ήταν η πρώτη αληθινή θεατρική μου συνάντηση. Μέχρι τότε, συμμετείχα σε εργαστήρια, παρακολουθούσα ιδιαίτερα μαθήματα και δούλευα ως ηθοποιός σε μικρές ομάδες. Είχα όμως λίγη εμπειρία από κινηματογράφο, με την Agnès Varda, και είχα πάρει μέρος σε μικρού μήκους ταινίες. Μέχρι να γνωρίσω τον Ζοέλ, όλοι μου έλεγαν: «αυτό που κάνεις είναι καλό, αλλά πρέπει να είναι λίγο πιο θεατρικό», και κάθε φορά το αποτέλεσμα ήταν μια καταστροφή! Με τον Ζοέλ, ξαφνικά, κάποιος με ενθάρρυνε να πω τη δική μου αλήθεια, να βουτήξω στο είναι μου. (Marie Piemontese).

□ Φοιτούσα σε μια δραματική σχολή στο Παρίσι και πήγα σε μια ακρόαση για ένα εργαστήριο που έκανε ο Ζοέλ Πομμερά με σκοπό να βρει ηθοποιούς για το έργο *Les événements* [1994]. Για το εργαστήριο μας είχε στείλει ένα βιβλιαράκι με σκηνές από το έργο, με δραματουργικές σημειώσεις σχετικά με την ερευνητική δουλειά που θα ήθελε να κάνουμε. Αυτές οι σημειώσεις μου κίνησαν το ενδιαφέρον, αυτές ήταν που μου δημιούργησαν τη διάθεση να δουλέψω μαζί του, αφού δεν τον γνώριζα. Ένωσα αμέσως ότι αυτή η έρευνα με αφορούσε και μου ταίριαζε. Όταν ανέβασε την παραγωγή του, πήγα να τη δω και σκέφτηκα: αυτό είναι το θέατρο που θέλω να κάνω. Έπειτα, μου έδωσε έναν ρόλο στο *Pôles*. (Ruth Olaizola).

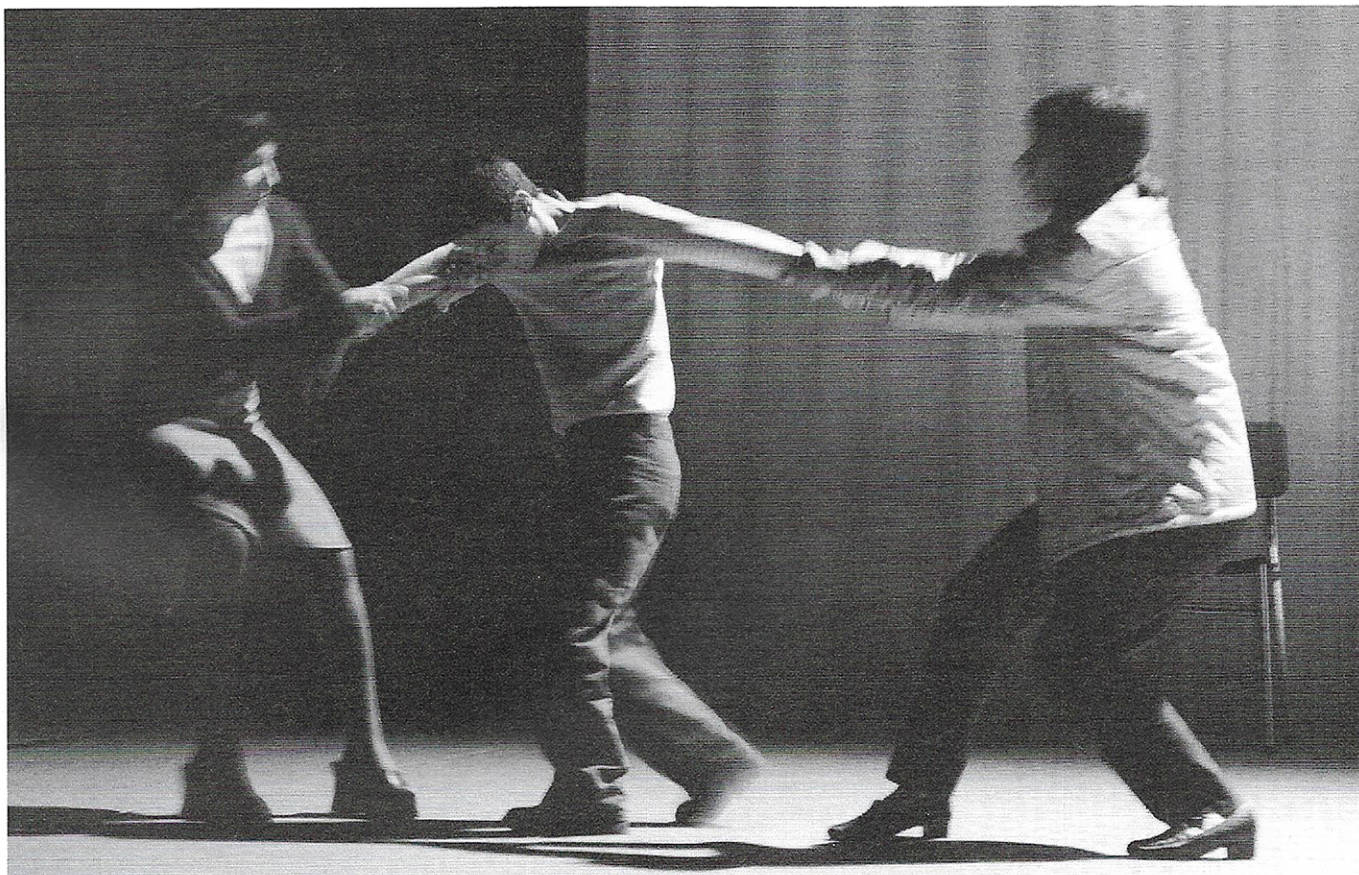
□ Γνώρισα τον Ζοέλ όταν παίζαμε μαζί στον *Μισάνθρωπο* που σκηνοθέτησε ο Jean-Christian Grinevald. Νομίζω ότι ο Ζοέλ είναι καλός σκηνοθέτης ηθο-

ποιών, ακριβώς επειδή έχει υπάρξει ο ίδιος ηθοποιός. Μου ζήτησε τότε να πάρω μέρος σε ένα εργαστήριο για την παράσταση *Les événements* που ετοίμαζε. Τελικά, έπαιξα στο έργο. Έπειτα, δούλεψα σε άλλους χώρους, και με ξαναπροσέλαβε για το *Pôles*. Από το 2000 εργάζομαι συνεχώς μαζί του. (Pierre-Yves Chapalain).

Αμφισβητώντας το ίδιο το θέατρο

□ Μας ζητά να είμαστε όσο πιο χαλαροί γίνεται, και ταυτόχρονα πολύ συγκεντρωμένοι, να είμαστε «εκεί», μέσα στη στιγμή, χωρίς να εκβιάζουμε τις καταστάσεις. Αυτό που μας συνδέει μαζί του είναι η επιθυμία να δημιουργηθεί ένα κενό, ώστε τα πράγματα να αρχίσουν να προκύπτουν, πράγματα που ξεφεύγουν από το συμβατικό. Αυτό απαιτεί να είμαστε απόλυτα ανοιχτοί και διαθέσιμοι και να δεχόμαστε ότι δεν γνωρίζουμε πού πάμε, ώστε να προκύψει αυτό το κενό. Αν καταφέρεις να είσαι συντονισμένος με τον εαυτό σου και τους άλλους, είτε πρόκειται για τους ηθοποιούς είτε πρόκειται για το κοινό, τότε βλέπεις τα πάντα. Κατά βάθος, όσο πιο πολλά κρύβουμε, τόσο πιο κοντά είμαστε στο ενδόμυχο, στα αληθινά πράγματα που έχουμε μέσα μας, τόσο πιο πολύ βλέπουμε. Μπορεί να λες κάτι και να βγαίνει κάτι διαφορετικό, κάτι σχεδόν μυστικό. Συχνά μας λέει: «είναι πολύ συμβατικό, είναι θέατρο»· στην πραγματικότητα, θέατρο κάνει κι εκείνος, αλλά όχι ένα θέατρο ετοιμαζίδικο. (Saadia Bentaïeb).

□ Το ζητούμενο είναι να διατηρήσουμε αυτόν τον χώρο της αλήθειας, της ακρίβειας, τον εσωτερικό ήχο του καθενός, να τον αντιληφθούμε και να του δώσουμε ζωή. Ο Ζοέλ μιλά για το συγκεκριμένο σε σχέση με τον άλλο, με την κατάσταση, το οποίο δεν είναι ποτέ τετριμμένο. Στόχος είναι να βρεθεί ο

Οι έμποροι, Εθνικό Θέατρο του Στρασβούργου, 2006

εξαιρετικός χαρακτήρας της καθημερινότητας. Μοιάζει να υπάρχει μια αντίφαση σε αυτή τη συνάντηση του συγκεκριμένου με τον προσωπικό, ενδόμυχο λόγο, σαν να υπάρχει μια συγκεκριμένη κατάσταση που ξαφνικά φορτίζεται από κάτι διαφορετικό, που είναι πέρα από τις λέξεις. Λέμε συχνά ότι «αιωρούμαστε», ότι ακούμε ενεργητικά, χωρίς να είμαστε στημένοι σε μια θέση, σαν να βρισκόμαστε σε μια κατάσταση κατεπείγοντος. (Marie Piemontese).

□ Αναζητούμε μια φόρμα, και για μένα ως ηθοποιό αυτή η έρευνα είναι που με ενδιαφέρει, ο προβληματισμός για τη θεατρική αισθητική. Έχω την πολυτέλεια να αμφισβητώ τον εαυτό μου και το τι σημαίνει σήμερα να είναι κανείς ηθοποιός, να βρίσκεται στη σκηνή, να μιλά, αλλά να μην επιδεικνύει την έτοιμη γνώση που έχει αποκτήσει. Με ενδιαφέρει το πώς κατακτά κανείς μέσα από τη μυθοπλασία την αλήθεια του μύ-

θου, με τρόπο που να προκύπτει κάτι αληθινό και ταυτόχρονα ξένο, να υπάρχει ένα μέρος πραγματικότητας και ένα μέρος ονειρικής κατάστασης, να ενώνεται το συγκεκριμένο με το ποιητικό. Πιστεύω ότι μέσα από κάθε παράσταση του Ποιμερά αυτό που αμφισβητείται, κατά κύριο λόγο, είναι το ίδιο το θέατρο.

Κάτι που μας βοηθά πολύ είναι η χρήση μικροφώνων, που σημαίνει ότι δεν χρειάζεται να προβάλλουμε το κείμενο. Ο Ζοέλ απλώς μας ζητά να είμαστε «εκεί», να μην «παίζουμε», να μιλάμε, να απευθυνόμαστε ο ένας στον άλλο, να είμαστε συγκεκριμένοι.

Δεν δουλεύουμε πάνω στην ακινησία ή τον αργό ρυθμό. Νομίζω ότι αυτή η αίσθηση της ακινησίας που απορρέει από τις παραστάσεις μας οφείλεται στο ότι προσπαθούμε να αφαιρέσουμε κάθε άχρηστη χειρονομία. Όποια χειρονομία δεν χρησιμεύει σε κάτι, δεν έχει λόγο ύπαρξης στη σκηνή. Έχω την εντύ-

πωση ότι σε αυτήν την κατάσταση «ακινησίας» είμαστε διαρκώς σε κίνηση. (Ruth Olaizola).

□ Αν πούμε ότι παίζουμε «ουδέτερα», υπάρχει ο κίνδυνος να θεωρήσει κάποιος ότι πρόκειται για μια μορφή απαγγελίας, και δεν συμβαίνει σε καμία περίπτωση κάτι τέτοιο. Μαθαίνουμε να μιλάμε συγκεκριμένα, ώστε αυτός που έχουμε απέναντί μας να μας πιστέψει. Το πιο σημαντικό είναι να μας πιστέψει το κοινό, όπως αυτό χρειάζεται να συμβεί με το ντοκυμαντέρ, υποθέτω.

Προσπαθούμε να δώσουμε κάτι από τα βιώματά μας όταν μιλάμε στη σκηνή. Είναι αδύνατο να παίζεις οτιδήποτε χωρίς συναίσθημα. Δεν μπορεί κάποιος να «κοροϊδέψει» το κοινό για πολλή ώρα, δεν μπορεί να εφευρίσκει διαρκώς πράγματα που δεν προκύπτουν εσωτερικά. Μου αρέσει πολύ να δουλεύω έτσι, να έχω ανοιχτά τα αυτιά μου σε αυτό που αισθάνομαι. Επίσης

Οι έμποροι, Εθνικό Θέατρο του Στρασβούργου, 2006.

πρόκειται για συλλογική δουλειά: επιστευόμαστε ο ένας τον άλλο, ακούμε ο ένας τον άλλο. Ο Ζοέλ δίνει τον τόνο. Πρέπει να έχεις την ικανότητα να αμφισβητείς τον εαυτό σου.

Η δουλειά του Ζοέλ αφήνει χώρο στη φαντασία του θεατή, ίσως περισσότερο από όσο συμβαίνει συνήθως στο θέατρο. Αισθανόμαστε την παρουσία του κοινού πολύ έντονα, δεν υπάρχει κανένα εμπόδιο μεταξύ μας. Βέβαια, δεν φλερτάρουμε με το κοινό. Ακόμη κι αν με έναν άλλο τρόπο το οδηγούμε προς εμάς. Μοιάζει με ιστορία αποπλάνησης, όπως όταν ερωτεύεσαι! (Pierre-Yves Chapalain).

Ήχος, φως, σκηνηικά, κοστούμια...

□ Από την αρχή των δοκιμών, έχουμε τα κοστούμια, το φως και τον ήχο. Πο-

τέ δεν φοράμε τα δικά μας ρούχα στην πρόβα, ακόμη κι όταν δεν υπάρχει ακόμη το κείμενο. Ο Ζοέλ γράφει από πολύ νωρίς σημειώσεις, όπου εξηγεί τους λόγους για τους οποίους κάνει τη συγκεκριμένη παράσταση, τη βασική του ιδέα. Τρεφόμαστε με όλα αυτά. Μιλά πολύ με τον ενδυματολόγο, γιατί από την αρχή πρέπει να δει ένα πραγματικό πρόσωπο για να προχωρήσει με το κείμενο. Αν του φανεί σαν μεταμφίεση, μας ζητά να βρούμε κάτι άλλο. Μπορεί να μας στείλει στα καμαρίνια για ένα ζευγάρι παπούτσια, για παράδειγμα. Το να φοράμε το σωστό κοστούμι, να είμαστε στο σωστό φως, στο σωστό ηχητικό περιβάλλον και στην ακριβή μας θέση στο χώρο, μας δίνει τη δυνατότητα να εισέλθουμε στη σωστή κατάσταση. (Saadia Bentaïeb).

□ Ο Ζοέλ μας τοποθετεί συχνά ο ίδιος στο χώρο, στην εικόνα. Είμαστε πάντα μέσα στο φως, στα σκηνηικά, τα κοστούμια, τον ήχο. Έχει πολύ καλή αίσθηση του κάδρου. Είναι ο σκηνοθέτης που έχει εφαρμόσει στη θεατρική πρόβα τη μέθοδο του κινηματογραφικού γυρίσματος: προσπαθούμε να συνθέσουμε τα πάντα την ίδια στιγμή –τον χώρο, τον ήχο, το φως, την υποκριτική, όπως ακριβώς συμβαίνει σε ένα γύρισμα. (Marie Piemontese).

□ Ο χρόνος είναι πολύ σημαντικό στοιχείο. Στο θέατρο του Πομμερά ο θεατρικός χρόνος θυμίζει το κινηματογραφικό ντεκουπάζ: ο χρόνος κυλάει με διακοπές σκοταδιού. Μετά από κάθε σκοτάδι, ξαναβρίσκουμε τους ίδιους ανθρώπους, σε άλλη χρονική στιγμή. (Pierre-Yves Chapalain).

Οι έμποροι, Εθνικό Θέατρο του Στρασβούργου, 2006.

Ρόλοι...

□ Δεν υπήρξε ποτέ ρόλος που να μην ήθελα να παίξω. Στο *D' une seule main* μου ζητήθηκε να παίξω μια ανάπηρη. Για να προετοιμαστώ διάβασα πολύ, είδα ταινίες με ανάπηρους, αλλά στο τέλος αυτό που με βοήθησε περισσότερο ήταν η φαντασία μου. Δεν θέλαμε να είναι πολύ αναγνωρίσιμη η αναπηρία, έπρεπε να μείνει σε αλληγορικό επίπεδο, όπως σε μια χορογραφία. Ταυτόχρονα, έπρεπε να αποφύγουμε την ωραιοποίηση αλλά και την πρόκληση. Ο στόχος ήταν να είναι η αναπηρία δυσάρεστη αλλά θεατρικά ενδιαφέρουσα.

Επειδή είμαι μικροκαμωμένη και δεν δείχνω την ηλικία μου, παίζω συχνά και ηλικιωμένες και παιδιά. Ο Ζοέλ παίζει πολύ με το φυζίκι μας, με την πραγματική μας παρουσία. Το φως είναι επίσης

πολύ σημαντικό σε αυτό τον τομέα. Με τον Eric Soyer, τον φωτιστή της ομάδας, ο Ζοέλ δημιουργεί επίτηδες την αμβολία. Είδαμε στην πραγματικότητα αυτό που νομίζουμε; Για παράδειγμα, όταν έπαιζα μια ηλικιωμένη κυρία στο *Grâce à mes yeux*, ήμουν φωτισμένη με τέτοιο τρόπο, που, χωρίς να χρειάζεται να συνθέσω κάτι, με τη βοήθεια και του κοστούμιού, δημιουργήθηκε η εικόνα της εύθραυστης ηλικίας που γλιστράει μαλακά προς το θάνατο. Ένιωθα πολύ γερασμένη και πολύ παιδί την ίδια στιγμή. Είναι φοβερό, μια ηλικιωμένη και ένα παιδί είναι σχεδόν ο ίδιος ρόλος! (Saadia Bentaïeb).

□ Είμαστε μάρτυρες στη γέννηση ενός προσώπου και εξελισσόμαστε μαζί του μέχρι να πάρει την τελική του μορφή. Μερικές φορές απέχει πολύ από αυτό που είχε αρχικά προταθεί, άλλες επα-

νερχόμαστε στην αρχική πρόταση. Ως ηθοποιοί, είμαστε η πρώτη ύλη, χρησιμοποιούμε ό,τι μας δίνει ο Ζοέλ, οι ιδέες του ορισμένες φορές είναι αφηρημένες, άλλες πολύ πολύ συγκεκριμένες. Χρησιμοποιεί αυτά που βρίσκουμε και αυτά που δεν βρίσκουμε. Στο τέλος, το πρόσωπο που δημιουργείται φέρει τόσο το κείμενο που κόπηκε όσο και το κείμενο που δεν κόπηκε. Μοιάζει σαν να υπάρχουν διαφορετικά επίπεδα, σαν αυτά τα επίπεδα να τοποθετούνται το ένα πάνω στο άλλο και να εμπλουτίζουν το ένα το άλλο. Μετά από τόσα χρόνια δουλειάς, έχουμε γίνει κάτι σαν αρχεία. Οι ρόλοι μας μοιάζει να είναι διαφορετικές εκδοχές του ίδιου χαρακτήρα, του ίδιου θέματος. Οι χαρακτήρες τους οποίους έχουμε δουλέψει μας συνοδεύουν σα σκιές, και όταν φτάνουμε στη σκηνή έχουμε την εντύπωση ότι

κουβαλάμε όλες αυτές τις σκιές μαζί μας. (Ruth Olaizola).

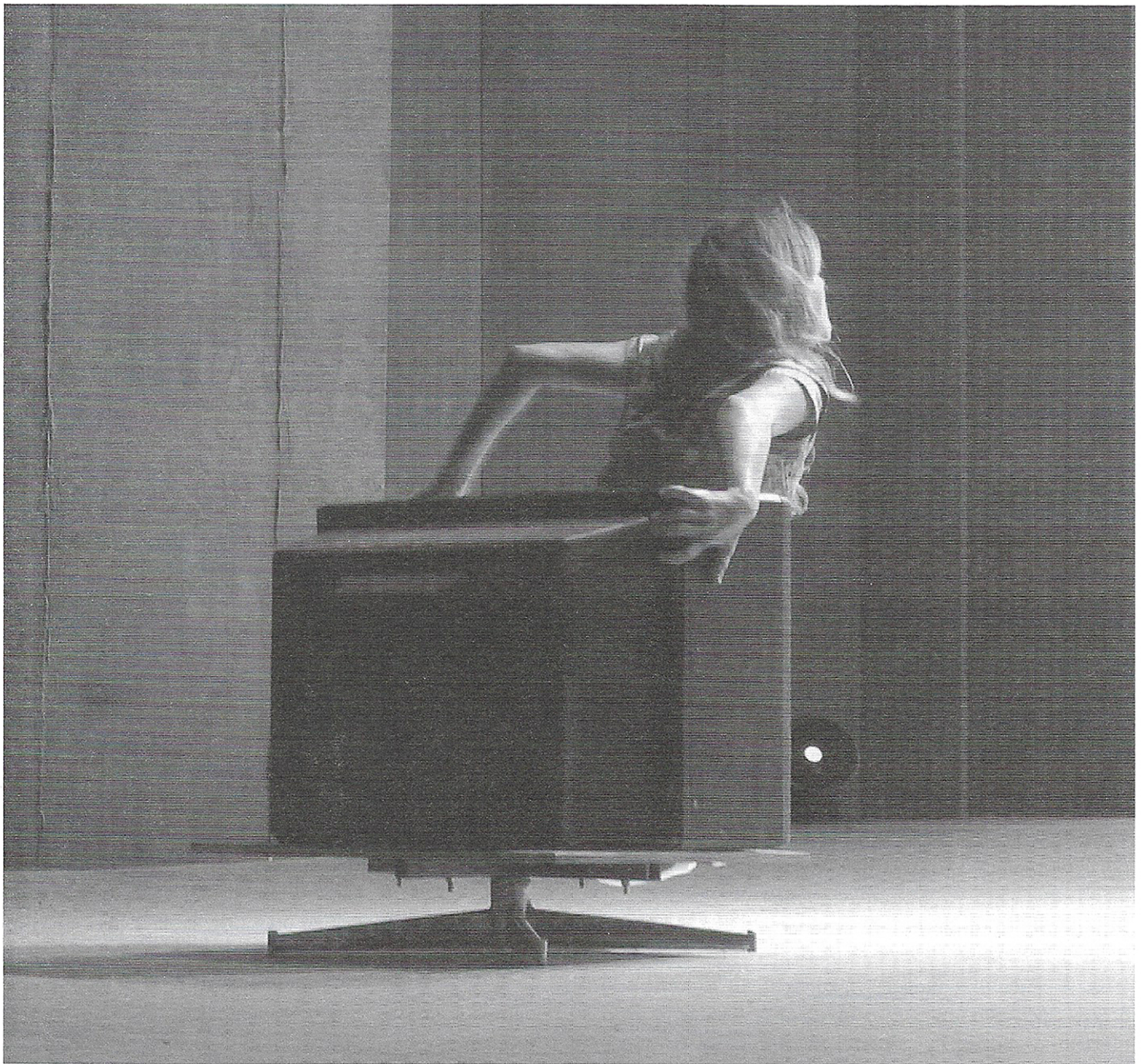
□ Εκφέρουμε το κείμενο με ό,τι είμαστε τη στιγμή που το προσεγγίζουμε. Ακολουθεί μια ανταλλαγή προτάσεων στη σκηνή. Μια ιστορία δημιουργείται από παράσταση σε παράσταση, από χαρακτήρα σε χαρακτήρα. Αναπτύσσουμε καταστάσεις, μορφές από τον έναν χαρακτήρα στον άλλο. Υπήρξα πολλές φορές γιος, μετά επιχειρηματίας, έπειτα υπουργός. Θα είχε τερά-

στιο ενδιαφέρον αν ο Ζοέλ παρουσίαζε κάποτε όλες τις παραστάσεις του στη σειρά. (Pierre-Yves Chapalain).

Μετά την πρόβα

□ Ο Ζοέλ δεν τελειώνει ποτέ με τη διεύθυνση των ηθοποιών, ακόμη και μετά το ανέβασμα του έργου. Έρχεται σε όλες τις παραστάσεις και παρατηρεί με ακρίβεια τη διαδρομή κάθε ηθοποιού. Κάθε βράδυ μετά την παράσταση μας

κοινοποιεί τις πολύ ακριβείς σημειώσεις του, διατρέχοντας σημείο προς σημείο όλη την παράσταση. Είναι πολύ απαιτητικός, ποτέ συγκαταβατικός και όλο αυτό γίνεται με μεγάλη εμπιστοσύνη. Δεν είναι συλλογική δουλειά, αφού αυτός είναι ο μαέστρος, ωστόσο υπάρχει μια διαρκής ανταλλαγή. Τίποτα δεν είναι παγιωμένο, μπορεί ανά πάσα στιγμή να αμφισβητήσει ο ίδιος τον εαυτό του. (Marie Piemontese).

Οι έμποροι, *Εθνικό Θέατρο του Στρασβούργου*, 2006.

Χρυσόχοος της ευαισθησίας

Με τους *Εμπόρους*, το τελευταίο μέρος της τριλογίας που εγκαινιάστηκε το 2004 με το έξοχο *Στον κόσμο* (*Au monde*), ο Ζοέλ Πομμερά ξαναβρίσκει όλη την ένταση της σκηνικής του γλώσσας. Μιας γλώσσας που αντλεί από τα βάθη της μνήμης του θεάτρου για να μιλήσει για τις ρωγμές και τις δοκιμασίες της σύγχρονης ζωής, ανυψώνοντάς τις στο επίπεδο του μύθου. Περνώντας από το ένα έργο στο άλλο, αυτός ο άνθρωπος του θεάτρου δεν γράφει στην ουσία «συνέχειες», αλλά έργα που θυμίζουν αμυδρά το ένα το άλλο, καθώς «παίζει» με εφφέ αντικατοπτρισμών και επίπλαστες ομοιότητες.

Στο τέλος των *Εμπόρων*, ένας γιος εγκαταλείπει το εργοστάσιο για να πάει στον πόλεμο, ενώ στην αρχή του *Στον κόσμο* μια οικογένεια συγκεντρώνεται για να υποδεχτεί έναν γιο που επιστρέφει από τον πόλεμο. Και είναι ο ίδιος ηθοποιός, ο Lionel Codino, που παίζει και τους δύο ρόλους. Άλλωστε, το μοτίβο της ομοιότητας είναι διαρκώς παρόν σε αυτήν τη νέα του δημιουργία, περισσότερο απ' όσο στο σύνολο του έργου του.

Αλλά όπως πάντα με τον Πομμερά, που του αρέσει να παρεμβαίνει στη ροή των πραγμάτων για να τα καταστήσει αβέβαια, τίποτα δεν «εφαρμόζει», ούτε από τη μια παράσταση στην άλλη, ούτε καν μέσα στην ίδια παράσταση. Τα επιμέρους στοιχεία χάνονται στον ίλιγγο του αχανούς χώρου, ανοιχτού στο σκοτάδι του κενού. Εδώ ξανά, το κενό, η υπερβολή και η σκιά προσδίδουν μια ιδιαίτερη πραγματικότητα στους χώρους και στα λίγα αντικείμενα που βρίσκονται εκεί — καρέκλες, τραπέζια, λάμπες και μια τηλεόραση, που μοιάζει να είναι ένα παράθυρο προς στον κόσμο των νεκρών. Ένα μυστήριο βαρύνει τους ήρωες με μια παρουσία εξωπραγματική. Και η αγωνία, που ξεκινά ήδη με τις πρώτες λέξεις, δεν λύνεται με το τέλος της παράστασης. Ακόμη κι όταν η καταστροφή αποκαλύπτεται, κάτι από το μυστήριο παραμένει. Γιατί το μυστήριο είναι εγγενές χαρακτηριστικό του θεάτρου του Πομμερά. Από τα πρώτα λεπτά, η σκηνή βυθίζεται σε μια ατμόσφαιρα αλλόκοτη, που οδηγεί εμάς τους θεατές να αμφιβάλλουμε για την πραγματικότητα που έχουμε μπροστά μας.

Σε μια πρώτη ματιά, η ιστορία που αφηγού-

νται οι *Εμπόροι* αποκαλύπτει πόσο κοινότητα είναι τα χρονικά της «μοντέρνας φτώχειας» που μπορεί να τα διαβάσει κανείς καθημερινά στις εφημερίδες. Πρόκειται για την ιστορία μιας μοναχικής γυναίκας, «βουτηγμένης στην ανέχεια», για την απελπισία της να μην μπορεί να προσληφθεί στη Νόρσιλορ, ένα εργοστάσιο όπλων που απασχολεί ωστόσο ολόκληρο σχεδόν τον πληθυσμό της περιοχής, συμπεριλαμβανομένης και της οικογένειάς της, και το οποίο κλείνει μετά από μια τυχαία έκρηξη σε ένα από τα εργαστήρια. Όλοι απειλούνται με καταστροφή μέχρι που η γυναίκα προβαίνει σε μια πράξη τρέλας. Ταυτόχρονα, ένας πόλεμος φαίνεται να είναι κοντά...

Ο Πομμερά, που από έργο σε έργο μοιάζει να ωθεί όλο και περισσότερο το πραγματικό στα όριά του, εδώ αφήνει να διεισδύσει και το μεταφυσικό: τραπέζια περιστρέφονται, οι νεκροί βγαίνουν στην τηλεόραση, φαντάσματα εμφανίζονται — θυμίζοντας τη σκοτεινή ατμόσφαιρα των μεγάλων συγγραφέων του Βορρά στο τέλος του 19^{ου} αιώνα: τον Ίψεν (κάτι που συμβαίνει συχνά με τις παραστάσεις του Πομμερά), αλλά πιο πολύ, σ' αυτήν την περίπτωση, τον Στρίντμπεργκ και τον Μέτερλινγκ. Ίσως, γιατί όχι, και τον Σαίξπηρ.

Σαν να βρίσκονται στο σύνορο του κόσμου των ζωντανών και εκείνου των νεκρών, οι ήρωες του Πομμερά — το παράξενο κορίτσι, ο ψευτογιός, η ίδια η γυναίκα αλλά και το παιδί της που μοιάζει σχεδόν εξωπραγματικό, μικρός πρίγκιπας χαμένος σε έναν κόσμο που τον ξεπερνά — περιβάλλονται από ένα μυστήριο που το κείμενο δεν θα λύσει. Πόσο μάλλον που αυτή τη φορά το κείμενο βρήκε, σύμφωνα με τον Πομμερά, τη σωστή του θέση, ως αφήγηση μιας γυναίκας που ακούμε από τα μεγάφωνα. Ο συγγραφέας-σκηνοθέτης, που συχνά παραπονιέται για τον κυρίαρχο ρόλο που έχει το κείμενο στο θέατρο, αυτή τη φορά αποδείχτηκε πολύ φειδωλός με τις λέξεις. Μηδενικός διάλογος, οι ηθοποιοί δεν ξεστομίζουν ούτε μια ατάκα, αντίθετα, καθ' όλη τη διάρκεια της παράστασης είναι απασχολημένοι με μια παρτιτούρα χειρονομιών εξαιρετικά λιτή.

Σε αυτό το πλαίσιο οι ηθοποιοί, που έχουν

Ποιος μπορεί να ισχυριστεί ότι όλα τα θέματα που αφορούν την ερμηνεία, τη θέση του ηθοποιού σε σχέση με τον εαυτό του και με το χώρο, τη θέση του σε σχέση με τους άλλους ηθοποιούς και το κοινό, την ιδέα του προσώπου και του μη-προσώπου, την επικοινωνία με το φανταστικό του ηθοποιού, με αυτό που εκπέμπει όταν μιλά ή όταν σωπαίνει, ότι όλα αυτά δεν είναι ζητήματα απολύτως θεμελιώδη για έναν συγγραφέα; Πώς να αποδεχτεί κανείς το διαχωρισμό μεταξύ των όρων συγγραφή και σκηνοθεσία; Επειδή δεν μου αρκεί να γράφω απλώς λέξεις, μόνον λέξεις, θέλω να γράφω και για τις αισθήσεις, να γράφω έστω και λίγο για τις αισθήσεις. Ακριβώς επειδή επιθυμώ βαθιά να γίνω συγγραφέας, αναζητώ απαντήσεις σε ερωτήματα όπως αυτά του χώρου, της κίνησης, του ήχου, της ακουστικής, του φωτός, της ερμηνείας, του κοστούμιού, ακόμη και της παραγωγής. Για να γίνω αληθινός συγγραφέας, έπρεπε να κατακτήσω το πεδίο της σκηνής. Γι' αυτό θεωρώ ότι σήμερα το κείμενο στο θέατρο δεν εκκρεμεί να είναι ούτε πρώτιστης ούτε δευτερεύουσας σημασίας, γιατί στην ουσία δεν υπάρχει ιεραρχία.

JOËL POMMERAT

δουλεύει με την καθοδήγηση του Ζοέλ Πομμερά επί χρόνια, καταφέρνουν να κατακτήσουν μια παρουσία σπάνιας έντασης, που γίνεται περισσότερο προφανής επειδή δεν εκφέρουν λόγο.

Αυτή η πρωτότυπη αποσύνδεση προφορικού λόγου και δράσης ελαφραίνει το σύνολο και ανοίγει το δρόμο για την ανάδειξη άλλων σκηνικών στοιχείων, ιδιαίτερα της εξαιρετικής δουλειάς του Eric Soyer, ο οποίος υπογράφει και τους φωτισμούς και το σκηνικό, συμβάλλοντας καθοριστικά στη δημιουργία της εξωπραγματικής ατμόσφαιρας που χαρακτηρίζει τόσο έντονα το σύμπαν του Πομμερά.

Η χρήση της αφήγησης, όπως και στην *Κοκκινοσκουφίτσα* (*Le petit chapeau rouge*), ανανεώνει τον τρόπο με τον οποίο βλέπουμε, εκπέμποντας ένα παράδοξο χιούμορ που συχνά συνορεύει με την ειρωνεία. Για παράδειγμα, αναφορικά με τη σχέση του ανθρώπου με την εργασία, κεντρικό θέμα του έργου, ο συγγραφέας πολλαπλασιάζει τις ατάκες που θυμίζουν Τσέχοφ: «όταν είναι κανείς άνεργος, δεν αισθάνεται ζωντανός», ωστόσο, η ηρωίδα που το λέει

αυτό, η γυναίκα αφηγήτρια, φοράει έναν κορσέ για να αντέξει τους πόνους που έχουν προκληθεί στο σώμα της από την εργασία της στη Νόρσι-λορ, ένα εργοστάσιο που παράγει επικίνδυνα προϊόντα για νέα όπλα. «Είμαστε οι έμποροι της ζωής μας/κι εκεί ακριβώς βρίσκεται η ομορφιά/ αυτό είναι που αξίζει το σεβασμό και την εκτίμηση», δηλώνει με έξαρση ο πολιτικός της περιοχής, που κάνει καμπάνια με το ύφος ενός τραγουδιστή της μόδας...

Χρυσόχοος της ευαισθησίας, ο Ζοέλ Πομμερά, ο μοναδικός ίσως Γάλλος σκηνοθέτης της γενιάς του που δουλεύει στην κατεύθυνση της κληρονομιάς που άφησαν τα θέατρα τέχνης, αποδεικνύεται πιο πολιτικός από αυτό που φαίνεται σε μια πρώτη ματιά.

ΜΑΪΑ BOUTEILLET

"Les marchands",
στο περ. Ubu-Scènes d' Europe,
τχ. 37/38, Απρίλιος 2006, σελ. 98-99.

Οι έμποροι, Εθνικό Θέατρο του Στρασβούργου, 2006

Ένας ερευνητής του θεάτρου

Ηθοποιός ως τη δεκαετία του 1990, ο Ζοέλ Πομμερά έγινε, μέσα από τις παραστάσεις του στο θέατρο, όπου η δραματουργία συνδέεται άρρηκτα με τη σκηνοθεσία, αυτό που ο ίδιος αποκαλεί ένας «ερευνητής του θεάτρου». Ερευνά, ενεδρεύει, δοκιμάζει, επιλέγει και αρχίζει πάλι από την αρχή σε μια ατέρμονη αναζήτηση, όπως άλλοι αναζητούν τον χρυσό. Με τη σχολαστική γραφή του, αιχμαλωτίζει, δοκιμάζει και ενεργοποιεί εκ νέου όλες τις λειτουργίες των σημάτων της θεατρικότητας. Ήχοι, φώτα, κινήσεις, δράσεις, μαζί με τις λέξεις και τα σώματα των ηθοποιών συμμετέχουν στη συγγραφή του θαύματος, στη δραματουργική του κατασκευή. Και για τον Ζοέλ Πομμερά, που ονομάζει τον εαυτό του περισσότερο «συγγραφέα παραστάσεων» παρά «σκηνοθέτη», το να δείχνεις είναι προτιμότερο από το να βγάζεις λόγο. Σε αυτήν την περίπτωση, σκηνοθετώ σημαίνει, με έναν απλό, αναμφισβήτητο και διαισθητικό τρόπο, χρησιμοποιώ όσο καλύτερα μπορώ όλα τα στοιχεία του θεάτρου, για να υπηρετήσω καλύτερα το θέατρο.

Αλλά ποιο θέατρο;

Πάνω από όλα ένα θέατρο ηθοποιών. Οι ηθοποιοί του θιάσου «Louis Brouillard», που διευθύνει ο Ζοέλ Πομμερά, είναι, εδώ και 15 χρόνια, συνοδοιπόροι. Στους Εμπόρους, όπως και στις περισσότερες παραστάσεις της ομάδας, η εμπιστοσύνη μεταξύ τους αρκεί για να ξεκινήσουν ένα καλλιτεχνικό εγχείρημα έχοντας ως οδηγό μόνο μια ιδέα, μια απλή επιθυμία, ορισμένες φορές μόνο έναν τίτλο ή ένα θέμα. Και αυτή η εμπιστοσύνη τους επιτρέπει να απορρίψουν την ασφάλεια που θα τους έδινε ένα προϋπάρχον κείμενο. Εναπομένει στους ηθοποιούς, από την πρώτη μέρα των δοκιμών, να εισχωρήσουν μέσα σ' ένα σύμπαν, στο σκηνικό, στο φως, στους ήχους και να δεχτούν να εί-

ναι απλώς πάνω στη σκηνή χωρίς να γνωρίζουν τι θα πουν εκεί πάνω. Πολύ γρήγορα το κείμενο που θα παίξουν, χωρίς να το εκφέρουν (πολύ συχνά το κείμενο ακούγεται από μια φωνή εκτός σκηνής), είναι εκεί για να τους κάνει να υπάρξουν. Ο χρόνος που αφιερώνεται στη σκηνοθεσία, ή μάλλον στη δουλειά επί σκηνής, «κλέβει» στη συγκεκριμένη περίπτωση τη θέση του χρόνου της συγγραφής. Και δεν είναι τυχαίο ότι σ' αυτήν την προσέγγιση, τη σχεδόν ιερή του χώρου και του χρόνου, ο Πήτερ Μπρουκ αναγνώρισε στον Ζοέλ Πομμερά έναν από τους δικούς του.

Το θέμα που φαίνεται ότι συγκέντρωσε την ομάδα των Εμπόρων είναι η εργασία... Τρεις μήνες έρευνας ήταν απαραίτητοι στον Ζοέλ Πομμερά για να συλλάβει, με τη μέθοδο ενός ζωγράφου ή ενός κινηματογραφιστή (μετακινώντας τα σώματα, εναλλάσσοντας το μαύρο με το χρώμα, επινοώντας το ρυθμό της διαδοχής των σκηνών-πλάνων), εικόνες της πραγματικότητάς μας. Σε αυτήν την αισθητική του αποσπασματικού, στην αλληλουχία σύντομων σκηνών, κατάφερε να κλέψει κάτι από την πραγματικότητα της εργασίας. Ωστόσο, κι αυτό είναι μια μεγάλη αρετή του, το έργο του Πομμερά δεν είναι μια κοινωνική μαρτυρία. Από πού προέρχεται λοιπόν αυτή η αίσθηση της πραγματικότητας, της αληθοφάνειας;

Αυτοί εδώ οι έμποροι δεν έχουν τίποτα το ρεαλιστικό... Ένα εργοστάσιο κλείνει, υπάρχει ανεργία, μια αρρώστια κατατρώει μια εργάτρια, μια γυναίκα πετά το παιδί της από το παράθυρο, φτώχεια παντού, κι ωστόσο το θέατρο αυτό δεν είναι ποτέ νατουραλιστικό, ακόμα λιγότερο λαϊκιστικό. Δεν αναφέρεται ποτέ σε μια ακριβή χρονική περίοδο ούτε παραπέμπει στις ειδήσεις των εφημερίδων. Το θέατρο του Ζοέλ Πομμερά δεν υπηρετεί κάποια πολιτική θέση. Αντιστέκεται στις εικό-

νες της πραγματικότητας, αυτές με τις οποίες ξέρει τόσο καλά να μας βομβαρδίζει η τηλεόραση τις ώρες της υψηλής ακροαματικότητας. Στον κόσμο αυτών εδώ των εμπόρων, οι νεκροί βγαίνουν από τις τηλεοράσεις και επιστρέφουν με απόλυτη απλότητα για να συνομιλήσουν με τους ζωντανούς, το παιδί που πέφτει από τον 21^ο όροφο σηκώνεται, φτιάχνει τα ρούχα του και βαδίζει με ένα ήσυχο βήμα... Ποτέ δεν καταγγέλλει ο Ζοέλ Πομμερά, παρατηρεί. Κι εδώ συνίσταται η δύναμη αυτού του θεάτρου, ότι επιλέγει να δείξει παρά να ανακοινώσει. Ο Ζοέλ Πομμερά αγωνίζεται με τις παραστάσεις του για το δικαίωμα στο όνειρο (όπως και στον εφιάλητη), όχι στο δημοσιογραφικό ρεπορτάζ. Και τα θέματα που θίγει (η εργασία στις σύγχρονες κοινωνίες, το φασταστικό, η μάχη των λέξεων και της σιωπής, η αρρώστια) αιωρούνται και αυτά ακατάπαυστα ανάμεσα στην ποίηση και τη χυδαιότητα, τη σκιά και το φως, τη σιωπή και τις λέξεις, τους νεκρούς και τους ζωντανούς. Η σκληρότητα της κοινότητας καθημερινότητας γειτνιάζει με τα μεγάλα αινίγματα και

ΑΠΕΡΓΙΑ ΔΙΑΡΚΕΙΑΣ

Στις 19 Σεπτεμβρίου 2008 η SIEMENS με ανακοινώνει στις εφημερίδες, αλλά και με περισσή θρασύτητα και κυνισμό δια μέσω των εκπροσώπων της, κατά τη Γενική Συνέλευση των εργαζομένων, ανακοινώνει την λήξη προ πολλού ελημένη απόφαση της για άμεσο κλείσιμο του εργοστασίου της, στη Θεσσαλονίκη την ΠΟΛΗ ΤΗΣ ΑΠΕΡΓΙΑΣ

Το εργοστάσιο μετά από 44 χρόνια λειτουργίας στην πόλη,

- Με συνεχή κερδοφορία καθ' όλα τα χρόνια λειτουργίας του έως & σήμερα
- Με εξαγωγές του συνόλου της παραγωγής των προϊόντων του
- Με εξοπλισμό & τεχνολογία αιχμής στην παραγωγή ηλεκτρονικών προϊόντων

ΚΛΕΙΝΕΙ ΑΜΕΣΑ

Πετώντας στην ανεργία 480 εργαζόμενους & τις οικογένειές τους.

ΑΥΤΟ ΔΕΝ ΘΑ ΠΕΡΑΣΕΙ

ΑΠΕΡΓΟΥΜΕ

- ΚΑΙ:
- ΑΠΑΙΤΟΥΜΕ την άμεση ανάκληση της απόφασης της πολυεθνικής Siemens
 - ΔΙΕΚΔΙΚΟΥΜΕ το αναφαίρετο δικαίωμά μας στην εργασία
 - ΑΞΙΩΝΟΥΜΕ την άμεση παρέμβαση της κυβέρνησης & των κομμάτων προς την πολυεθνική SIEMENS για εύρεση βιώσιμης λύσης του εργοστασίου
 - ΖΗΤΟΥΜΕ την κατανόηση και την συμπαράστασή σας

Σωματείο εργαζομένων SIEMENS Θεσσαλονίκης

τα χαμόγελα του θαύματος. Τα μικρά πράγματα της καθημερινότητας δεν έχουν αξία αν δεν αποκαλύπτουν άλλα, πιο μεγάλα, πιο μακρινά, πιο σκοτεινά και προπάντων πιο δυνατά. Ακόμη κι όταν οι λέξεις ανακρίνουν το σήμερα και τα οικονομικά (*Στον κόσμο*), κοινωνικά (*Οι έμποροι*) ή πολιτικά (*Με το ένα χέρι*) προβλήματά του, ακόμη κι όταν επισημαίνουν την αδυναμία μας απέναντι στις εξουσίες, η σκηνική γραφή αναζητά μια άλλη διάσταση, αλλού, σ' ένα είδος μεταφυσικής. Και αυτή η σκηνική γραφή τροφοδοτεί, ενεργοποιεί και αμφισβητεί αδιάκοπα όλες τις επί σκηνης δράσεις...

Η αρχαία ελληνική τραγωδία μπορεί λοιπόν να εισχωρήσει ανάμεσα στο εργοστάσιο και την τηλεόραση, η ποίηση να ξεπροβάλλει μέσα από την κοινοτοπία και τις μικρές αγγελίες, ο θάνατος να γίνει η αληθινή ζωή. Το όνειρο και η λογική μπορούν να συγκατοικήσουν. Χωρίς ποτέ να εκδίδεται καταδικαστική απόφαση. Για κανέναν. Ούτε βεβαίως για τους θεατές, που βγαίνοντας απ' αυτό το σύμπαν αισθάνονται λίγο εκτός χρόνου, λίγο μακριά από τον εαυτό τους, λίγο χαμένοι χωρίς το ηθικό δίδαγμα της ιστορίας, ίσως όμως με τα μάτια διάπλατα ανοιχτά στον κόσμο.

Για τον Ζοέλ Πομμερά η αλήθεια,

την οποία συνδέει ευχαρίστως με μια αίσθηση ανείπωτη και συγκεχυμένη (ίσως αυτή του ανθρώπου απέναντι στο έργο τέχνης;), κατακτάται μέσα από έναν δρόμο πιο ανώμαλο και πιο μυστικό από αυτόν της πραγματικότητας.

JÉRÔME SALLÉ

*«Joël Pommerat, chercheur de théâtre»,
άρθρο δημοσιευμένο στον δικτυακό τόπο του
θεάτρου «Bouffes du Nord»,
<http://www.theatredunord.fr/Public/documentation>*

Οι έμποροι, Εθνικό Θέατρο του Στρασβούργου, 2006.

JOËL POMMERAT

Οι έμποροι

Μετάφραση: Γιάννης Λεοντάρης

1

Η φωνή που ακούτε αυτή τη στιγμή
είναι η δική μου.
Το πού βρίσκομαι τώρα που σας μιλώ δεν έχει καμιά σημασία
πιστέψτε με.
Αυτή που βλέπετε εκεί είμαι εγώ
να, εγώ είμαι που σηκώνομαι όρθια
είμαι εγώ που θα μιλήσω...
εγώ είμαι που μιλώ...

Ήμουν φίλη της
εκείνης που βλέπετε δίπλα μου.
Φίλη.
Ξέρω πως η λέξη αυτή είναι αόριστη
ήμουν ωστόσο φίλη της.

Πίστευε
και τότε το πίστευα κι εγώ
πως το να διατηρεί κανείς επαφή
με
πρόσωπα
που έχουν
πεθαίνει
είναι κάτι το φυσιολογικό.

Μονάχα οι πεθαμένοι έλεγε έχουν αληθινή υπόσταση
αληθινή ζωή.
Πίστευε πως μόνον οι πεθαμένοι ζουν πραγματικά.
Μιλούσαμε λοιπόν με τους πεθαμένους.
Μιλούσαμε αρκετά συχνά με τους πεθαμένους.

2

Αν σκεφτεί κανείς την κατάσταση στην οποία βρισκόταν
εκείνη την εποχή...
Καταστροφή...
Κανέναν δε θα 'θελε να ζήσει κάτι παρόμοιο.
Ιδιαίτερα αφότου
ο πατέρας της ο οποίος με όλες του τις δυνάμεις τη στήριζε
πέθανε.
Το διαμέρισμά της
εκεί που έμενε
ήταν
δεν μπορείτε να το φανταστείτε
ότι πιο άδειο μπορεί να φανταστεί κανείς για κατοικία ανθρώπου
γιατί ήταν το απόλυτο κενό.
Όταν άνοιγες την πόρτα και έμπαινες στο διαμέρισμα

ντρεπόσουν σχεδόν
και ένιωθες θλίψη
όταν σκεφτόσουν ότι κάποιος μπορούσε να ζει σ' αυτές τις συν-
θήκες.

Ναι
γιατί ήταν πραγματικά άδειο, ένα κενό...
που σε τρώαζε.
Αν μάλιστα σκεφτεί κανείς πως το διαμέρισμα αυτό είχε κάνει
την τρέλα
να το αγοράσει κιόλας με δάνειο
καταλαβαίνει ότι κάτι δεν πήγαινε καλά
κάτι υπήρχε που δεν κολλούσε καλά με τα υπόλοιπα.
Εκείνη ήταν βουτηγμένη στην ανέχεια.
Τα χρή της
δεν την εμπόδισαν ν' αγοράσει ένα σπορ αμάξι.
Μόνο αυτό της έλειπε.
Την ώρα που δυσκολευόταν να εξασφαλίσει τα ελάχιστα που
θα της επέτρεπαν
την επιβίωση...
και στο κάτω-κάτω δεν είχε δίπλωμα οδήγησης...

Αυτό το μπλοκ κατοικιών
ήταν από τις συμπαθητικές πολυκατοικίες της περιοχής
σε τίποτα δε θυμίζει τα παλιά μπλοκ της κάτω γειτονιάς
που απέπνεαν μίζερια και αθλιότητα.
Είχε διαλέξει αυτή την πολυκατοικία
ακριβώς επειδή ήταν λίγο καλύτερη από τις άλλες
κι επειδή έμεναν εκεί κι άλλοι ιδιοκτήτες σαν κι αυτήν.
Το διαμέρισμά της ήταν στον εικοστό πρώτο όροφο
κι έτσι είχε θέα
και το ασανσέρ
τελευταίας τεχνολογίας.
Αλλά πέρα απ' αυτό
εκείνη
δεν είχε τίποτα
τίποτα εκτός από τα χρή της.
Ήταν κάτι σαν φτώχεια άλλων εποχών
σ' ένα περιβάλλον μοντέρνο.
Ναι ήταν παράξενο.
Αυτό που της έλειπε πάνω απ' όλα
ήταν μια δουλειά
και αυτό το ήξερε καλά.
Όταν είναι κανείς άνεργος
δεν αισθάνεται ζωντανός
είναι ανύπαρκτος και μηδαμινός
στα ίδια του τα μάτια.
Χωρίς να υπολογίζουμε
ότι δεν μπορεί και να τα βγάλει πέρα.
Κάθε μέρα
μου έλεγε
ο χρόνος
κυλούσε αργά.
Ήταν σαν τιμωρία
μια οδύνη
μια οδύνη της κάθε μέρας...

Εγώ εκτιμούσα και με το παραπάνω το γεγονός ότι είχα την τύχη να εργάζομαι ιδιαίτερα όταν σκεφτόμουν τι συνέβαινε σ' εκείνη. Πόσο δύσκολο θα ήταν να βρίσκεται κανείς στη δική της κατάσταση.

Να μην την εκτιμά και να μην την επιβραβεύει κανείς για τις ικανότητές της.

Χώρια τα οικονομικά προβλήματα που τη βασάνιζαν.

3

Ήμουν τόσο ευτυχισμένη που είχα αυτή τη δουλειά να με κρατάει όρθια να με βοηθά να αισθάνομαι ικανή και να σέβομαι τον εαυτό μου. Εκτιμούσα και με το παραπάνω την τύχη αυτή. Από τα παιδικά μου χρόνια χωρίς κανείς πραγματικά να ξέρει να πει το γιατί συνέβαινε να έχω πάντοτε λίγο περισσότερη τύχη από τους γύρω μου. Ακριβώς γι' αυτό το λόγο εξαιτίας αυτής της ιδιαίτερης τύχης που μου επέτρεπε να μην είμαι άνεργη μερικές φορές αισθανόμουν δυσάρεστα απέναντί της αισθανόμουν οίκτο για εκείνη που δεν είχε την ίδια τύχη με μένα και που, έξαφνα, βρισκόταν αντιμέτωπη με δυσκολίες απερίγραπτες. Μπροστά σε προβλήματα ανυπέρβλητα για μια γυναίκα σαν κι αυτή μόνη σαν κι αυτή μια γυναίκα που αισθανόταν περιθωριοποιημένη άχρηστη και ανίκανη.

4

Καμιά φορά τα πρωινά όταν ξυπνούσα για να πάω στη δουλειά και έξω δεν είχε ακόμη ξημερώσει ξυπνούσε κι εκείνη την ίδια ώρα με μένα και ερχόταν στο σπίτι μου να με βρει για να είμαστε μαζί. Είσαι τρελή της έλεγα που χάνεις έτσι τον ύπνο σου. Η στιγμή το λεπτό εκείνο που εγώ έπρεπε να φύγω και να την εγκαταλείψω εκεί ήταν πραγματικά η πιο σκληρή στιγμή πολύ σκληρή η πιο σκληρή. Την εγκατέλειπα και ήξερα καλά τι θα έκανε την υπόλοιπη μέρα της δηλαδή τίποτα ενδιαφέρον ενώ εγώ θα περνούσα μια μέρα φυσιολογική.

Ναι ήταν πολύ σκληρό.

5

Καμιά φορά καλούσε στο σπίτι τους συγγενείς έτσι χωρίς λόγο. Ήταν φανερό ότι οι άνθρωποι αυτοί δεν την επισκέπτονταν με ευχαρίστηση. Η φίλη μου έπρεπε κάθε φορά να εφευρίσκει αφορμές ολόένα και πιο ελκυστικές για την πρόσκληση. Πρέπει να πω ότι αυτό το διαμέρισμα τόσο άδειο τόσο θλιβερό και μελαγχολικό σαν έρημος γεμάτη όστρακα ήταν αδύνατον να εμπνεύσει χαρά. Μόνον η τηλεόραση επέτρεπε λίγη ζωνή. Το πιο δυσάρεστο ήταν ότι η φίλη μου δεν μπορούσε ποτέ να συγκρατήσει τον εαυτό της και έτσι κάποια στιγμή της βραδιάς, την πιο κατάλληλη όπως πίστευε η ίδια, δεν μπορούσε να συγκρατήσει τον εαυτό της και έβρισκε την ευκαιρία, για πολλοστή φορά, να ξεμοναχιάσει την αδερφή της, για να της ζητήσει, για πολλοστή φορά, δανεικά με διακριτικό, όπως η ίδια νόμιζε, τρόπο... Κάθε φορά η αδερφή της αντιδρούσε με την ίδια δυσανεξία και στο τέλος παρό το γεγονός ότι αναμφίβολα ήταν ικανή να δείξει συμπόνια η αδερφή της παρέμενε απολύτως ατάραχη περισσότερο ατάραχη απ' όλους. Προφανώς δεν ήταν δυνατόν να ανταποκριθεί σε όλες τις απαιτήσεις της φίλης μου...

Ναι.

Ήταν από τις στιγμές που, πραγματικά, δυσκολευόμουν να αντιμετωπίσω. Θεωρούσα μάλιστα και λίγο υπεύθυνη τη φίλη μου για το γεγονός ότι μας υποχρέωνε εμένα και τους υπόλοιπους να τις υφιστάμεθα.

6

Μια βραδιά, κάπως ξεχωριστή, είχε καλέσει στο σπίτι της τους συγγενείς γιατί εκείνη τη βραδιά είχε τα γενέθλιά του ο γιος της που έκλεινε τα εννιά του χρόνια. Η αδερφή της και ο θείος της δεν κατάφεραν

αυτή τη φορά
να αρνηθούν πάλι την πρόσκληση
γιατί
αναμφίβολα
τα γενέθλια ενός παιδιού είναι ιερά.
Όλος ο κόσμος είχε έρθει κι εκείνη ήταν έτοιμη να πάει να φωνάξει τον γιο της
που περίμενε στο δωμάτιό του
όταν
αυτό που θα έπρεπε να είχε συμβεί ήδη λίγες μέρες πριν
αναπόφευκτα
συνέβη...
το σκοτάδι...
Όλοι υπέθεσαν αρχικά ότι επρόκειτο για γενική διακοπή ρεύματος.
Γρήγορα όμως έγινε φανερό ότι αυτή η διακοπή ήταν κάπως ιδιόμορφη
και βέβαια κατάλαβαν προφανώς
και γρήγορα
την πραγματική αιτία.
Τι καταστροφή για τη φίλη μου
που είχε ονειρευτεί μια λαμπερή βραδιά.
Όλη η μιζέρια της υλικής και οικονομικής της ανέχειας
ξεχειλίσε, για άλλη μια φορά, μπροστά στα μάτια των άλλων.
Γιατί μόνο σ' εκείνη είχαν κόψει το ρεύμα.
Και τα γενέθλια
η γιορτή του παιδιού της
καταστράφηκε.
Ο θεός της θύμωσε πολύ.
Πραγματικά, δεν έχεις καμιά αίσθηση της πραγματικότητας, της
είπε
είναι ντροπή σου
και είχε δίκιο
εκείνη ένωσε μέσα της ακόμα μεγαλύτερη ντροπή.

7

Μια μέρα, ο θεός της φίλης μου και η αδερφή της φίλης μου
παντρεύτηκαν
μεταξύ τους.
Με μια πρώτη ματιά, ο γάμος αυτός μπορεί να φαίνεται ιδιόμορφος
ακόμη και παράξενος
όμως ο θεός της φίλης μου κι ο πατέρας της δεν ήταν αδέρφια
εξ αίματος.
Ο γάμος ήταν λοιπόν επιτρεπτός και σύννομος
και πάνω απ' όλα
ήταν ένας γάμος από έρωτα.

8

Εδώ και λίγα χρόνια εγώ
μαζί με την ευτυχία της μόνιμης δουλειάς
που μου εξασφάλιζε αυτή η επιχείρηση

όπως άλλωστε σχεδόν σε όλους τους κατοίκους της περιοχής
είχα ωστόσο να αντιμετωπίσω ένα μικρό πρόβλημα.
Αυτό το μικρό πρόβλημα αφορούσε στην υγεία μου
και μάλλον είχε να κάνει
με την επαγγελματική μου δραστηριότητα.
Μόλις επέστρεφα σπίτι
μετά τη δουλειά
ένας πόνος
στην πλάτη μου
άρχιζε να εκδηλώνεται
και θα σύρλιαζα απ' αυτόν τον πόνο τ' ομολογώ
αν δεν κατέφευγα σε μερικά θαυματουργά φάρμακα
που μου έγραψε ένας γιατρός
και με ανακούφιζαν λίγο.
Πιστεύω ότι χωρίς την παρουσία της φίλης μου
χωρίς τη στήριξή της
δεν θα είχα αντέξει
αυτό είναι βέβαιο.
Θα είχα καθλωθεί στο σπίτι
και θα είχα χάσει τη δουλειά μου
έτσι τα φέρνει η ζωή...
Δε θα είχα τίποτε άλλο να κάνω από το να κοιτάζω το ταβάνι
την ώρα που οι άλλοι θα συνέχιζαν την ζωή τους στο εργοστάσιο
χωρίς εμένα.
Το πιο τρομερό απ' όλα
είναι η στιγμή που κάνω αυτή τη σκέψη.

9

Μια μέρα, όταν τα οικονομικά της προβλήματα είχαν πάρει
διαστάσεις
τόσο
ιλιγγιώδεις
της συνέστησα να απευθυνθεί σε μια γυναίκα η οποία
κατοικούσε λίγο ψηλότερα
στην ίδια πολυκατοικία στον εικοστό ένατο όροφο.
Η γυναίκα αυτή
φαινομενικά
δεν εργαζόταν
ωστόσο το διαμέρισμα όπου έμενε ήταν ιδιόκτητο
και είχε αγοράσει ένα πολύ ωραίο καινούργιο αυτοκίνητο.
Ακουγόταν ότι πολλοί άντρες μπαινόβγαιναν στο σπίτι της
μέρα μεσημέρι.
Για να πω την αλήθεια εγώ δεν το πίστευα.
Θα μπορούσαμε λοιπόν να της ζητήσουμε μια διευκόλυνση
μια δόση του στεγαστικού δανείου που πλήρωνε κάθε μήνα η
φίλη μου
για το διαμέρισμά της.

Όταν όμως έφτασε εκείνη η ώρα
ακριβώς τη στιγμή εκείνη
κατάλαβα ότι η φίλη μου ήθελε να μου μιλήσει ιδιαιτέρως.
Η φίλη μου μού είπε ότι της φαινόταν πως η γυναίκα εκείνη
έμοιαζε
στην αδερφή της...

Το έλεγε και το ξανάλεγε.
Εγώ δεν έβρισκα ομοιότητα ανάμεσα στις δύο γυναίκες.
Αυτές οι ιστορίες με τις ομοιότητες είχαν γίνει έμμονη ιδέα
στο μυαλό της φίλης μου
και ενίσχυαν την υποψία μου ότι συχνά έχανε την αίσθηση της
πραγματικότητας.
Το χειρότερο απ' όλα
ήταν ότι ύστερα απ' αυτό μου ζήτησε να φύγουμε.
Φοβόταν μου είπε
φοβόταν αυτή τη γυναίκα
που, όπως πίστευε η ίδια, έμοιαζε
στην αδερφή της.

10

Μια μέρα, έφτασε στο σημείο να πιστεύει
ότι εκεί
στο τμήμα όπου εργαζόμουν
είχε δει κάποια γυναίκα η οποία έμοιαζε με την ίδια
είμαστε σα δυο σταγόνες νερό έλεγε.
Υποτίθεται ότι την είχε δει ένα απόγευμα που είχε έρθει να με
πάρει από το εργοστάσιο
στο σχολασμα.
Εννοείται ότι την επομένη έψαξα προσεκτικά σε όλο το τμήμα,
κοίταξα σχολαστικά όλες τις κοπέλες που δούλευαν γύρω μου
και δεν είδα τίποτα.
Γιατί προφανώς καμία γυναίκα απ' όσες δούλευαν στο τμήμα
μου δεν της έμοιαζε.
Συχνά έκανε τέτοια λάθη σχετικά με την εικόνα που σχημάτιζε
στο μυαλό της
για τις καταστάσεις
και τους ανθρώπους.
Όχι, δεν είχε πάντοτε απόλυτη αίσθηση της
πραγματικότητας.

11

Όμως το πιο δύσκολο γι' αυτήν ήταν
ότι δεν μπορούσε να καταλάβει γιατί ήταν αδύνατον να την
προσλάβουν
στη Νόρσιλντ, εκεί όπου παρ' όλ' αυτά εργάζονταν όλοι σχεδόν
οι κάτοικοι
της περιοχής μας.
Εκείνη τη μέρα, ποτέ κανείς δεν μπόρεσε να εξηγήσει πώς τα
κατάφερε,
εκείνη, άσχετη με το εργοστάσιο, να τρυπώσει στο εσωτερικό
του κτιρίου.
Όλες οι εισοδοί φυλάσσονταν σχολαστικά.
Η φίλη μου είχε πέσει σε τέτοια κατάσταση απελπισίας
που έμοιαζε να έχει πάθει νευρικό κλονισμό.
Έλεγε ότι ήθελε απλώς να καταλάβει
τι ήταν αυτό που την έκανε διαφορετική από τους άλλους αν-
θρώπους που εργάζονταν στο εργοστάσιο.

Όποτε είχε επιχειρήσει να ζητήσει δουλειά εδώ, κάθε φορά
που την έβαζαν να περάσει δοκιμαστικά τεστ, σε οποιοδήποτε
πόστο, με την πιθανότητα μιας μελλοντικής πρόσληψης, είχε
αποτύχει
την είχαν απορρίψει.
Εγώ ήξερα καλά ότι η δουλειά που κάναμε εδώ δεν ήταν τόσο
απλή
τόσο αυτονόητα απλή
ότι απαιτούσε ακρίβεια
και συνέπεια
αρετές οι οποίες σίγουρα δεν ήταν τα δυνατά σημεία
της φίλης μου.
Εκείνο το πρωινό
χρειάστηκε να φωνάξουν την αδερφή της που δούλευε στις δι-
οικητικές υπηρεσίες και τον θείο της
που ήταν τμηματάρχης, για να την ηρεμήσουν και να την πεί-
σουν
να βγει από το κτίριο.
Πρέπει επίσης να σημειώσω ότι εκείνη τη μέρα η φίλη μου, στα
μάτια της επιχείρησης, μάλλον έχασε πόντους.

12

Και ύστερα, μια μέρα, ένα καινούργιο συμβάν προστέθηκε στη
ζωή της.
Ένα γεγονός τόσο συνταρακτικό
που έμοιαζε, μάλλον, απίστευτο.
Μια μέρα, λοιπόν, η φίλη μου
μας παρουσίασε
έναν νεαρό
τον οποίο δεν γνωρίζαμε.
Αυτό που μας προξένησε αμηχανία ήταν το γεγονός ότι ισχυρί-
στηκε ότι επρόκειτο για τον γιο της.
Επρόκειτο, υποστήριζε, για έναν γιο τον οποίο είχε αποκτήσει
πολλά χρόνια πριν σε συνθήκες πολύ ιδιαίτερες και μη ανακοι-
νώσιμες.
Τη μέρα εκείνη ο νεαρός είχε επικοινωνήσει μαζί της ζητώντας
της να τον
αναγνωρίσει ως γιο της...
Η φίλη μου μας ζήτησε από την ημέρα εκείνη να τον αντιμετω-
πίσουμε κι εμείς ως γιο της.
Ακολούθησε μια μακριά σιωπή
που έλεγε πολλά.
Αρκετοί ξερόβηξαν όπως γίνεται στις ταινίες σε στιγμές αμη-
χανίας.
Δυστυχώς η κακή φήμη της φίλης μου σχετικά με την επιπολαι-
ότητα, την ανευθυνότητα και κυρίως την ασυνέπειά της ενισχύ-
θηκε ακόμη περισσότερο με αφορμή αυτό το γεγονός: την
απροσδόκητη άφιξη ενός καινούργιου παιδιού μέσα σ' ένα
μαρ.
Δεν νομίζω ότι η φίλη μου συνειδητά έκρυψε την αλήθεια.
Η ίδια, άλλωστε, υποστήριζε ότι ποτέ στη ζωή της δεν είχε πει
ψέματα, ούτε σε μένα.
Πολλοί είπαν ότι αυτός ο γιος ήταν κάποιος που είχε βγει από

τη φυλακή.

Αυτό βέβαια δεν μπορούσαμε να το διασταυρώσουμε.

Στο κάτω-κάτω όλοι έχουν δικαίωμα σε μια δεύτερη ευκαιρία. Αυτό όμως που ήταν κάτι παραπάνω από βέβαιο, ήταν το γεγονός ότι ο άντρας αυτός, όσο νεαρός κι αν φαινόταν, ήταν ωστόσο πολύ μεγάλος στην ηλικία για να ισχυρίζεται ότι κάποτε είχε βγει από την κοιλιά της φίλης μου.

13

Μετά από λίγο καιρό ένα περίεργο κορίτσι ζήτησε να συναντήσει τη φίλη μου

στο μοναδικό μπαρ της γειτονιάς.

Η φίλη μου δεν το γνώριζε αυτό το κορίτσι.

Η σεμνότητα και η συστολή του ήταν εντυπωσιακές.

Γνώριζε, όπως είπε, την κατάσταση στην οποία βρισκόταν η φίλη μου.

Της πρότεινε να την ενισχύσει οικονομικά, στο μέτρο των δυνατοτήτων της.

Η φίλη μου έδειξε απόλυτα αιφνιδιασμένη από αυτή την προσφορά.

Στην αρχή δεν ήξερε τι να απαντήσει.

Η φίλη μου είπε πως της χρειαζόταν λίγος χρόνος για να σκεφτεί.

Αυτό που ήθελε ήταν να μάθει τους λόγους που έκαναν αυτό το κορίτσι να θέλει να τη βοηθήσει

αλλά εκείνη την ώρα η συνάντησή τους τελείωσε και το κορίτσι της πρότεινε να ξανασυναντηθούν την επομένη.

Η φίλη μου μου είπε ότι

καθώς έφευγε

της φάνηκε πως διέκρινε μια ομοιότητα

μια απ' αυτές τις περίφημες ομοιότητες που έβλεπε παντού

μια ομοιότητα ανάμεσα σ' αυτό το κορίτσι και τη μητέρα της που είχε πεθάνει

εδώ και χρόνια.

14

Ποτέ

η φίλη μου δεν έπαυε να ελπίζει ότι η αδερφή της θα της συμπαραστεκόταν

με κάποια ελάχιστη έστω χρηματική βοήθεια.

Η αδερφή της φίλης μου την κατηγορούσε για αδιαφορία και ασυνέπεια στην εξόφληση των δανείων της.

Είχε, λοιπόν, αποφασίσει να μην ανταποκριθεί πλέον σε κανένα αίτημά της.

Η στάση της ήταν άκαμπτη.

Μία από κείνες τις μέρες

ήρθε η στιγμή όπου η φίλη μου είδε να εμφανίζεται μπροστά της η μητέρα της

για πρώτη φορά από τότε που είχε πεθάνει

πίσω από τον πάγκο του μπαρ.

Τα χέρια της φορτωμένα λουλουδία

σα να πετούσε.

Η μητέρα της την κοιτούσε και τη στήριζε με όλη της τη δύναμη.

15

Στο βάθος δεν ξέρω πια αν έχω κάνει στ' αλήθεια όλ' αυτά που θυμάμαι

να έχω κάνει μαζί της.

Τώρα έχουν γίνει μια αλλόκοτη ανάμνηση.

Σαν να μπορούσε και να μην έχουν συμβεί όπως εγώ πιστεύω.

Όπως πιστεύω ότι συνέβησαν.

Στο βάθος είναι απίστευτα

όλα αυτά

και τα γέλια μας επίσης.

Γιατί

πρέπει να αναγνωρίσω

πρέπει να το αναγνωρίσω

ότι έχουμε γελάσει κιόλας μαζί

πολύ.

16

Εγώ έμενα στο απέναντι μπλοκ, σε μια πολυκατοικία κάπως πιο υποβαθμισμένη

και το σημαντικότερο, πολύ πιο βρόμικη από τη δική της πολυκατοικία.

Για να πάω στο σπίτι της, λοιπόν, έπρεπε να διασχίσω το δρόμο και να ανέβω με το ασανσέρ στον εικοστό πρώτο όροφο.

Συχνά εγώ ήμουν εκείνη που πήγαινε σπίτι της

υπήρχαν όμως φορές που ερχόταν κι εκείνη στο δικό μου για να με δει.

17

Ένα βράδυ

η φίλη μου μου άνοιξε την καρδιά της

και μου μίλησε για όσα την απασχολούσαν βαθιά μέσα της.

Έβλεπε τον κόσμο μέσα στον οποίο ζούμε σαν ένα κόσμο

που δεν είναι αληθινός.

Έλεγε ότι ο κόσμος μας είναι ένας κόσμος μέσα στον οποίο φανταζόμαστε ότι ζούμε

χωρίς να μπορούμε να αντιληφθούμε ότι στην πραγματικότητα δεν ζούμε...

Ήταν η πρώτη φορά στη ζωή μου που άκουγα κάτι τέτοιο.

Εκείνη πίστευε ότι ο θάνατος είναι ο πραγματικός κόσμος ότι δεν πρέπει να φοβόμαστε καθόλου στην ιδέα του θανάτου αφού στην πραγματικότητα μόνο

τότε

αρχίζουμε να ζούμε αληθινά...

Ένα άλλο βράδυ

μου πρότεινε για πρώτη φορά να μοιραστούμε αυτή την εμπειρία να επικοινωνήσουμε με τον κόσμο του θανάτου, δηλαδή με τον πραγματικό κόσμο.

Η φίλη μου με προειδοποίησε ότι επειδή είναι δύσκολο να προσεγγίσει κανείς την αλήθεια θα συναντούσαμε δυσκολίες και εμπόδια σ' αυτή τη διαδρομή. Και ότι παρόλο που ο θάνατος αντιπροσωπεύει έναν κόσμο που καθόλου δεν πρέπει να μας φοβίζει έπρεπε ωστόσο να περάσουμε από περιοχές όπου η σκέψη αντιστέκεται όπως όταν εργάζεσαι μου είπε όταν το σώμα σου αντιστέκεται κι αυτό εκτελώντας κινήσεις που πρέπει να γίνονται με όσο το δυνατόν μεγαλύτερη ταχύτητα.

Συχνά, όπως συνέβη εκείνο το βράδυ μετά από ατέλειωτες προκαταρκτικές διαδικασίες οι πεθαμένοι έκαναν την εμφάνισή τους μέσα από τη οθόνη της τηλεόρασης...

Και κατά σύμπτωση εκείνο το βράδυ ήρθε σε επαφή μαζί μας ένας πεθαμένος που δεν ήταν ο οποιοσδήποτε αλλά ήταν ο πατέρας της φίλης μου. Η φίλη μου έκανε σαν τρελή από τη χαρά της. Τον βλέπαμε και μπορούσαμε να του μιλάμε μέσα από την τηλεόρασή μου.

Συνέβαινε επίσης οι πεθαμένοι όπως για παράδειγμα ο πατέρας της φίλης μου να έρχονται να μας συναντήσουν ζωντανά στο χώρο μας... Να βλέπω μέσα στο σπίτι μου, ανάμεσά μας τον πατέρα της φίλης μου που ήταν πεθαμένος αυτό δεν μπορούσε να το χωρέσει το μυαλό μου.

Ο πατέρας της φίλης μου είχε σκοτωθεί σ' ένα δυστύχημα που συνέβη πριν από μερικά χρόνια στην Νόρσιλορ, λίγους μήνες πριν βγει στη σύνταξη. Έγινε μια έκρηξη. Αυτό το άτυχο περιστατικό μας σημάδεψε έντονα. Αυτός ο άνθρωπος αγαπούσε τόσο πολύ τη δουλειά του. Ήταν ωστόσο μια παρηγοριά να σκέφτεται κανείς ότι ο άνθρωπος αυτός άφησε την τελευταία του πνοή εκεί που είχε ζήσει τις καλύτερες στιγμές του, στο χώρο της εργασίας του.

Όμως εκείνο το βράδυ άκουσα την φίλη μου να λέει στον πατέρα της κάτι που με παραξένεψε ακόμα περισσότερο. Άκουσα τη φίλη μου να μιλά στον πατέρα της

για την υποτιθέμενη ζωή της μέσα στη Νόρσιλορ. Για τη θέση της στην εταιρία που γινόταν όπως του έλεγε όλο και καλύτερη. Και τότε κατάλαβα ότι η φίλη μου δεν έλεγε την αλήθεια στον πατέρα της για την πραγματική της κατάσταση. Η φίλη μου έλεγε ψέματα στον πατέρα της. Τον έκανε να νομίζει ότι την είχαν προσλάβει στη Νόρσιλορ. Γιατί όμως;

Ποια ήταν λοιπόν για τη φίλη μου η διαφορά ανάμεσα στον αληθινό και τον ψεύτικο κόσμο;

Σήμερα δεν ξέρω πια τι να σκεφτώ για όλη εκείνη την περίοδο.

Το μόνο που θυμάμαι με σιγουριά είναι μια έντονη εντύπωση που είχα για την ομοιότητα ανάμεσα στον πατέρα της φίλης μου και τον αδερφό του το θείο της φίλης μου. Μια ομοιότητα που μου φαινόταν πάντοτε πολύ παράδοξη γιατί ήταν αδύνατον να την εξηγήσω. Αυτοί οι δύο άντρες δεν ήταν συγγενείς. Αυτά τα δύο αδέλφια δεν ήταν αδέλφια εξ αίματος.

Εκείνο το βράδυ η φίλη μου συνέχισε να μιλά με τον πατέρα της μέσα στην τηλεόρασή μου μέχρι πολύ αργά τη νύχτα.

18

Την επομένη η φίλη μου μού ζήτησε να πάω σπίτι της για να δω και να θαυμάσω το νέο της απόκτημα. Μία καινούργια και όντως υπέροχη τηλεόραση.

Για ποιο λόγο να ξοδέψει τόσα χρήματα την ώρα μάλιστα που την απειλούσαν με έξωση την ώρα που το κρεβάτι όπου κοιμόταν το παιδί της δεν ήταν καν κρεβάτι.

Την ώρα που έκανα αυτές τις σκέψεις γύρισα το βλέμμα και είδα να μπορώ να το πω είδα τον πατέρα της φίλης μου και ξέρω ότι και η φίλη μου τον είδε.

Βλέποντας όμως αμέσως μετά την αδερφή της να μπαίνει στο σπίτι κατάλαβε το λάθος της.

Νιώσαμε μεγάλη απογοήτευση.
Για άλλη μια φορά είχαμε εξαπατηθεί από τα φαινόμενα.

Η φίλη μου χρωστούσε πολλά χρήματα στο θείο της.
Είχε μάλιστα την απρονοησία να υπερηφανευτεί εκείνο το πρωί
στην αδερφή της
για την αγορά αυτής της τηλεόρασης. Στην αδερφή της που δεν
ήταν ωστόσο κακός άνθρωπος.

Τι να πουν οι λέξεις για όλ' αυτά;

Η φίλη μου ήταν άραγε μια γυναίκα που δεν έστεκε πολύ καλά
στα μυαλά της;
Αυτό υποστήριζε κατ' ιδίαν ο θείος της.
Αυτή η σκέψη με στενοχωρούσε πολύ.

Ο πεθαμένος πατέρας της φίλης μου και ο θείος της φίλης μου
πραγματικά έμοιαζαν πολύ.
Πάνω σ' αυτό το ζήτημα
και το τονίζω, μόνο πάνω σ' αυτό το ζήτημα
συμφωνούσα απολύτως με τη φίλη μου.
Πώς είναι δυνατόν, έλεγε, δύο άνθρωποι που μοιάζουν τόσο
πολύ μεταξύ τους να είναι ωστόσο τόσο διαφορετικοί.
Ο ένας τόσο καλός ο άλλος τόσο κακός.
Αυτό την έκανε να κλαίει.

19

Στη δουλειά
επέστρεφαν συχνά στο μυαλό μου αυτές οι σκέψεις
γύρω απ' όλ' αυτά τα γεγονότα που ζούσα εκτός δουλειάς.
Οι συζητήσεις που κάναμε με τη φίλη μου
γι' αυτή την παρούσα ζωή
που νομίζουμε ότι ζούμε αλλά δεν είναι αληθινή
και γι' αυτόν το θάνατο που είναι αληθινός και που αυτός είναι
η αληθινή ζωή...

Νομίζω ότι μέρα με την ημέρα ήμουν όλο και πιο κουρασμένη
και αυτός ο πόνος
μέσα στην πλάτη μου
δεν με εγκατέλειπε πια σχεδόν ποτέ.
Μερικές φορές ανέβαινε μέχρι την κορυφή του κεφαλιού μου
στο εσωτερικό
και ήμουν υποχρεωμένη να το υπομένω αυτό μέρες ολόκληρες
μήνες ολόκληρους
θέλοντας να ουρλιάξω από τον πόνο...

Σκεφτόμουν βέβαια για να πάρω δύναμη, ήταν εύκολο για να
πάρω δύναμη να σκέφτομαι
όλους αυτούς τους ανθρώπους που ήταν
άνεργοι
και δεν είχαν τη δική μου τύχη, την τύχη του να εργάζεσαι.

Αυτά σκεφτόμουν
και αυτά

με βοηθούσαν...

Ήταν
όμως
αβάσταχτο
ναι
παρ' όλ' αυτά κάποιες μέρες ήταν
αβάσταχτο...

Είτε είναι αληθινή είτε ψεύτικη αυτή εδώ η ζωή.

20

Ο πόνος μου είχε κυριαρχήσει πάνω σε όλα τα υπόλοιπα.
Είχα φτάσει στο σημείο να μην μπορώ να βγω από το σπίτι μου
μετά τη δουλειά.
Το χειρότερο απ' όλα ήταν ότι είχα πλέον ανάγκη κάποιον δί-
πλα μου για να με βοηθά.
Όταν υπέφερα από κρίσεις πόνου το κορμί μου πάθαινε ακαμ-
ψία και πέτρωνε
Θα μπορούσα να έχω εγκλωβιστεί στην αποθήκη του σπιτιού
μου ή οπουδήποτε αλλού.
Ευτυχώς που τέτοιες κρίσεις με έπιαναν μόνο μέσα στο σπίτι.

Η φίλη μου μού συμπαραστάθηκε πολύ.
Τα βράδια περνούσαν το ένα μετά το άλλο.

Ένα βράδυ όμως η φίλη μου αποφάσισε να με εμπιστευτεί σ'
αυτόν που πάντα
χωρίς να πείθει κανέναν
αποκαλούσε γιο της.
Αιφνιδιάστηκα κάπως.
Δεν τον ήξερα σχεδόν καθόλου. Εργαζόταν κι αυτός στην Νόρσολο.
Εκεί όμως υπήρχαν περίπου είκοσι χιλιάδες εργαζόμενοι.

Οι φήμες που κυκλοφορούσαν γι' αυτόν ήταν τρομερές.
Φυλακή
και το χειρότερο, κάποιος είχαν μιλήσει και για τους πιθανούς
λόγους της καταδίκης του: φόνος
γυναικών...
Δεν το προσπερνάς έτσι αυτό.
Δεν μπορούσαμε βέβαια να το διασταυρώσουμε
αλλά όπως και να το κάνουμε αυτές οι φήμες τον έκαναν απω-
θητικό στα μάτια μου.

Πρέπει να το παραδεχτώ ότι όλ' αυτά τα βράδια που μου στά-
θηκε
ανακάλυψα σ' αυτόν
ένα χαρακτήρα
περισσότερο ευαίσθητο από τον μέσο όρο
των συναδέλφων που δούλευαν μαζί μου
στο εργοστάσιο.

Ένα βράδυ ξεκίνησε μια κατάσταση την οποία δεν μπορούσα
να εξηγήσω ακριβώς

στη συνέχεια όμως όλα μπήκαν και πάλι σε μια τάξη.
Ευτυχώς, γιατί όσο με φρόντιζε εκείνος
έπαθα μερικές απίστευτα οδυνηρές
κρίσεις.

Έχω ωστόσο τοποθετήσει χρονικά σ' εκείνη την ημέρα την αρχή της πτώσης
που μας παρέσυρε σε μια καταστροφή
που προκάλεσε τόσα θύματα
και που με οδήγησε στην οριστική ρήξη με τη φίλη μου.

Δεν έχω κανέναν ενδοιασμό να παραδεχτώ ότι η πολιτική δε με
απασχολεί
όμως εκείνες τις μέρες πλησίαζαν οι εκλογές
και ένας άντρας που τον γνωρίζαμε λίγο
γιατί είχε κάποια μακρινή συγγένεια με την οικογένεια της φίλης μου
έβαλε υποψηφιότητα για βουλευτής.
Έκανε επισκέψεις στα σπίτια των ανθρώπων της περιοχής
για να τους παρουσιάσει αυτό που ο ίδιος ονόμαζε
πρόγραμμα του
στην περίπτωση που θα εκλεγόταν.

Ήμασταν κολακευμένοι
γιατί ήταν η πρώτη φορά που είχαμε το προνόμιο να γνωρίσουμε
από κοντά
έναν πολιτικό.

Ήταν πραγματικά ένας σπουδαίος άνθρωπος
με σπουδαία ταλέντα τα οποία είχαμε πολλές φορές την ευκαιρία να εκτιμήσουμε.
Ήταν συναρπαστικός στην παρέα
και αληθινά παθιασμένος.

Με όλ' αυτά, τα βράδια περνούσαν για μένα ευχάριστα
μέσα σε μια αίσθηση θαλπωρής
και — όσο κι αν φανεί περίεργο — ζωής.

Στο τέλος μιας από κείνες τις συναθροίσεις, εκείνο το περίεργο
και συνεσταλμένο
κορίτσι που μετέδιδε τη συστολή του και στους άλλους
μου ζήτησε να το βοηθήσω να έρθει και πάλι σε επαφή με τη φίλη μου.

Γιατί αυτό το κορίτσι
ήθελε τόσο πολύ να προσφέρει;
Να προσφέρει;
Το ρώτησα, δεν ήξερε τι να μου απαντήσει.
Ωστόσο όλ' αυτά μας φαινότουσαν λίγο παράξενα.

Μία από τις επόμενες μέρες
την ώρα που ήμουν μόνη με τον ψευτογιό της φίλης μου
πάλι συνέβη κάτι
που δεν μπορώ να εξηγήσω
και που σίγουρα δεν μπορώ και να το προσπεράσω.

Πραγματικά δεν μπόρεσα
να βρω λόγια για να περιγράψω αυτό το συμβάν
γιατί δεν ήταν απολύτως βέβαιο ότι είχε πραγματικά συμβεί κάτι.
Δεν μπόρεσα λοιπόν μετά
να βρω τις λέξεις
για να μιλήσω γι' αυτό στη φίλη μου
παρόλο που ένιωθα ότι ήταν ανάγκη να το κάνω.

Αυτό το μπλοκάρισμα
της γλώσσας μου
μου φάνηκε καταστροφικό.

21

Η επόμενη μέρα ήταν η πρώτη φορά στη ζωή μου ως εργαζόμενης στη Νόρσιλορ
που δεν μπόρεσα να πάω στη δουλειά.
Ήταν η πρώτη φορά στη ζωή μου που δεν μπορούσα να πάω να εργαστώ.
Ήμουν καθλωμένη.
Είχα καθλωθεί στο διάδρομο της πολυκατοικίας κι έμεινα ακίνητη πολλές ώρες
μέχρι να με ανακαλύψει εκεί, σ' αυτό το σημείο η φίλη μου.
Η ολική ακαμψία της πλάτης μου συνέβη τη στιγμή που έβαζα το κλειδί
για να κλειδώσω την πόρτα του σπιτιού μου.
Η στενοχώρια μου ήταν πιο δυνατή από το σωματικό πόνο.
Εκείνο το πρωί χρειάστηκε να με μεταφέρουν στο νοσοκομείο
και η σκέψη ότι μπορεί να μείνω ανάπηρη για την υπόλοιπη ζωή μου
με συνόδεψε σε όλη τη διαδρομή.

Αλλά
εκείνο το απόγευμα ήρθε μια συμφορά πολύ μεγαλύτερη.

22

Προς το βράδυ η φίλη μου και η αδερφή της συναντήθηκαν στο μπαρ.
Άκουσαν
μέσα στο κεφάλι τους
μια έκρηξη.

Δεν αντέδρασαν
νομίζοντας όπως μου είπαν αργότερα ότι το είχαν φανταστεί.

Κι όμως είχε γίνει στ' αλήθεια μια έκρηξη
στη Νόρσιλορ.
Μία πτέρυγα του εργοστασίου νευραλγική
δίπλα σ' αυτή που δούλευα εγώ και θα βρισκόμουν
εκείνο το πρωί
είχε ανατιναχτεί
από άγνωστη μέχρι στιγμής αιτία.
Ο ψευτογιός της φίλης μου, φυσικά, είχε αντικρίσει πτώματα

πολλά πτώματα.

Τι παράξενη ιστορία!

Η πρώτη φορά στη ζωή μου που δεν μπόρεσα να πάω στη δουλειά.

23

Τη μέρα

που βγήκα από το νοσοκομείο

ενώ εκεί νοσηλεύονταν ακόμη δεκάδες τραυματίες της έκρηξης αισθανόμουν τύψεις.

Πώς να εξηγήσω το γεγονός ότι

δεν κατάφερα να πάω στη δουλειά εκείνο το συγκεκριμένο πρωί;

Από τη στιγμή που συνέβη η καταστροφή υποστήκαμε όλοι τις συνέπειες

και, όπως είναι φυσικό, δεν πηγαίναμε στο εργοστάσιο.

Ανάμεσά μας ήταν κι αυτή η γυναίκα

που κατά την άποψη της φίλης μου έμοιαζε στην αδερφή της.

Αυτή η γυναίκα που δεν εργαζόταν και έμενε σε τόσο ωραίο σπίτι.

Επαναλαμβάνω ότι εγώ δεν συμμεριζόμουν την άποψη περί ομοιότητας.

Ο μακρινός συγγενής της οικογένειας της φίλης μου ο οποίος είχε εντωμεταξύ

εκλεγεί βουλευτής

μας πρότεινε να συγκεντρωθούμε για να μας ενημερώσει

σχετικά με κάποιου είδους υψηλή πληροφόρηση που είχε και αφορούσε την κατάσταση του εργοστασίου.

Ο μακρινός συγγενής της φίλης μου φαινόταν κι αυτός πολύ ανήσυχος.

Δυσκολευόταν να βρει λέξεις για να μιλήσει

αυτός που συνήθως είχε τέτοια άνεση λόγου.

Μας ενημέρωσε ότι μετά την πρόσφατη συμφορά

ήταν πιθανό να συμβεί μια άλλη συμφορά ακόμη μεγαλύτερη από την πρώτη.

Δεν ήταν καθόλου βέβαιο μας είπε ότι το εργοστάσιο θα τα κατάφερνε να επαναλειτουργήσει μια μέρα

όχι

καθόλου βέβαιο.

Φαίνεται ότι στα πολύ υψηλά πολιτικά κλιμάκια

από ανθρώπους που μάλλον δεν γνώριζαν πολύ καλά τη ζωή

και τα προβλήματά της

είχε διατυπωθεί η άποψη

ότι το εργοστάσιό μας είχε καταστεί επικίνδυνο...

Φαίνεται επίσης ότι από κάποιους ανθρώπους ακόμη πιο κακοπροαίρετους

εκτοξεύονταν κατηγορίες εναντίον της επιχείρησης

ότι είχε προχωρήσει στην παραγωγή ύποπτων πρώτων υλών

όπως για παράδειγμα υλικών τα οποία επέτρεπαν την παραγωγή όπλων μαζικής καταστροφής.

Με συγχωρείτε

αλλά αυτό είναι μεγάλο ψέμα!

Στο κάτω-κάτω δεν εφηύραμε εμείς τον πόλεμο

τη βαρβαρότητα και τη βία.

Ούτε ήμασταν εμείς υπεύθυνοι για τη χρήση που μπορούσε κανείς να κάνει

στα προϊόντα μας.

Είναι γεγονός ότι τα προϊόντα μας είναι επικίνδυνα.

Σίγουρα μπορούν να σκοτώσουν κάποιους

και μάλιστα με φρικτό τρόπο

αλλά δεν πρέπει επίσης να ξεχνάμε ότι μας δίνουν τη δυνατότητα να εργαζόμαστε και να ζούμε απ' αυτή τη δουλειά.

Σήμερα εξόντωσαν ογδόντα άτομα

αλλά την ίδια στιγμή τάισαν είκοσι χιλιάδες εργαζόμενους.

Αυτά έλεγε ο συγγενής της φίλης μου.

Είχαμε συγκλονιστεί.

Ποτέ άλλοτε δεν είχαμε αντιμετωπίσει το ενδεχόμενο οριστικού κλεισίματος του εργοστασίου.

Ο συγγενής της φίλης μου

έλεγε ότι θα έδινε αγώνα.

Ζήτησε να ενώσουμε όλες μας τις δυνάμεις.

Ήταν ένας αγώνας για τη ζωή.

Και για να σώσουμε τη ζωή μας

έπρεπε να σώσουμε την εργασία μας.

Κάποια στιγμή είπα ότι δεν θα μπορούσα ποτέ να το διανοηθώ ότι δεν θα εργαζόμαι

και έβαλα τα κλάματα.

Ο συγγενής της φίλης μου με παρηγορούσε.

Μου είπε ότι όλος ο κόσμος είχε ανάγκη από δουλειά

ότι όλοι οι άνθρωποι είχαν ανάγκη από δουλειά

όπως έχουν ανάγκη τον αέρα που αναπνέουν.

Γιατί, όπως είπε, αν στερήσουμε από έναν άνθρωπο την εργασία του

του στερούμε τον αέρα που αναπνέει.

Σε τι θα μπορούσε, έλεγε, να χρησιμεύσει ο χρόνος μας αν δεν τον γεμίζουμε

κυρίως με την εργασία μας;

Γιατί ο χρόνος μας χωρίς την εργασία θα ήταν ασήμαντος και επιπλέον εντελώς άχρηστος.

Κι αυτό το συνειδητοποιούμε πολύ έντονα όταν σταματάμε να δουλεύουμε.

Έχουμε μελαγχολική διάθεση.

Μας πιάνει ανία.

Αρρωσταίνουμε.

Ναι.

Η εργασία είναι δικαίωμα αλλά επίσης είναι
μία ανάγκη
για όλους τους ανθρώπους.

Είναι δηλαδή
το προϊόν, το εμπόρευμα
όλων μας.

Γιατί χάρις σ' αυτό το προϊόν ζούμε.

Είμαστε ακριβώς σαν τους εμπόρους
μοιάζουμε με τους πωλητές.

Πουλάμε την εργασία μας
πουλάμε το χρόνο μας.

Ό, τι πιο πολύτιμο διαθέτουμε.

Το χρόνο της ζωής μας.

Την ίδια τη ζωή μας.

Είμαστε έμποροι της ζωής μας.

Κι εκεί ακριβώς βρίσκεται η ομορφιά
αυτό είναι που αξίζει το σεβασμό και την εκτίμηση
και κυρίως
μας επιτρέπει

να μπορούμε να κοιτάζουμε τους εαυτούς μας στον καθρέφτη
με υπεργηφάνεια...

Στα πρόσωπα επέστρεψαν και πάλι τα χαμόγελα.

Η γυναίκα, εκείνη η γυναίκα που δεν ξέραμε τι δουλειά κάνει
σηκώθηκε
τότε

και πήρε το λόγο

για να μας ανακοινώσει ότι σκόπευε να συστρατευτεί στο πλευ-
ρό μας.

Εκείνη βέβαια δεν εργαζόταν στη Νόρσιλορ αλλά αισθανόταν
αλληλέγγυα μ' εμάς.

Είχε κι εκείνη τη δουλειά της

και ακριβώς γι' αυτό

αισθανόταν πραγματικά πολύ κοντά μας.

Θελήσαμε

όλοι να τη ρωτήσουμε τι ακριβώς ήταν αυτό που αποκαλούσε
δουλειά της.

Μας απάντησε ότι εδώ και οκτώ χρόνια εξασκούσε το επάγ-
γελμα της πορνείας.

Πουλούσε ανά διαστήματα μέρη του σώματός της με αντάλλα-
γμα χρηματικά ποσά

και φυσικά θεωρούσε όπως μας είπε την δραστηριότητα αυτή
ένα κανονικό επάγγελμα.

Μας διαβεβαίωσε πως δεν πουλούσε την ψυχή της, ενοικίαζε
απλώς

κάποια πολύ περιορισμένης έκτασης κομμάτια του σώματός της.
Γέλασε.

Επρόκειτο για μια κανονική εμπορική πράξη.

Αντάλλασε περιστασιακά κάποια κομμάτια της με ένα μισθό.

Δεν αισθανόταν ότι είχε κάποια διαστρέφηση ή κάποια εξάρτηση
από τη σεξουαλική πράξη σε μεγαλύτερο βαθμό απ' ό, τι ο γε-

νικός μέσος όρος.

Όχι.

Αισθανόταν ότι είναι ένας κανονικός άνθρωπος με μια κανονι-
κή δουλειά.

Και ένιωθε ότι της έκανε πολύ καλό που μπορούσε να συζητά γι
αυτά τα ζητήματα

και να βιώνει την επαγγελματική της δραστηριότητα με πλήρη
διαφάνεια.

Κάποιος είπε

μα πώς μπορείτε να τα λέτε αυτά;

Τι εννοείτε; ρώτησε η γυναίκα

Αυτή η γυναίκα ήθελε να προκαλέσει ή να χλευάσει
ανθρώπους χτυπημένους από μια καταστροφή.

Πώς τολμούσε να κάνει με τόση ελαφρότητα παρόμοιες συ-
γκρίσεις;

Ήταν ο ψευτογιός της φίλης μου που πήρε τελικά το λόγο
για να εκφράσει το κοινό αίσθημα όλων μας
και της είπε

ότι δεν είχε καμιά θέση σ' αυτό το χώρο.

Γιατί; ρώτησε η γυναίκα

Γιατί έτσι είτε ο ψευτογιός της φίλης μου.

Η γυναίκα δεν ήθελε να φύγει

δεν καταλάβαινε για ποιο λόγο δεν είχε κι εκείνη
ισότητα

τη θέση της

σ' αυτή την συνάθροιση.

Ευτυχώς

στο τέλος πείστηκε να υποχωρήσει.

Αυτή η συγκέντρωση τελείωσε λοιπόν μ' έναν τρόπο λίγο παρά-
ξενο.

24

Από την ημέρα που έφτασε σ' αντιμά μας αυτή η απίστευτη πι-
θανότητα: οριστικό κλείσιμο του εργοστασίου

πέσαμε όλοι

σε βαθιά απελπισία

Όμως, παραδόξως

ήταν η φίλη μου αυτή

που εμφάνιζε

τα πιο ανησυχητικά σημάδια.

Τις ελάχιστες φορές που δεχόταν να εκφράσει την άποψή της
έλεγε ότι ήταν αδύνατον να αντέξει στην ιδέα ότι θα μπορούσε

να κλείσει
η επιχείρησή μας.
Η οδύνη της ήταν αβάσταχτη
παρά τις προσπάθειες των ανθρώπων γύρω της.

Σκεφτόμασταν όπως είναι φυσικό ότι αυτή της η αντίδραση
ήταν πολύ παράξενη, πολύ περισσότερο
επειδή η ίδια η φίλη μου δεν εργαζόταν στην Νόρσολορ.

Κατά τη διάρκεια αυτής της μακράς περιόδου
η φίλη μου είχε εντελώς ξεχάσει όλα τα υπόλοιπα καθημερινά
ζητήματα
τα οποία μάλιστα την αφορούσαν προσωπικά
πολύ περισσότερο απ' αυτή την καταστροφή.
Επρόκειτο σύντομα να της κάνουν έξωση.

Μια μέρα, εκείνο το κορίτσι
αυτό που χαρακτηρίζαμε συνεσταλμένο
άρχισε να της κάνει ολοένα και πιο συχνές επισκέψεις.

Ήθελε περισσότερο από ποτέ όπως έλεγε να τη βοηθήσει
να της προσφέρει κάτι.
Η φίλη μου όμως δε δεχόταν την προσφορά του
γιατί έλεγε ότι δεν καταλάβαινε για ποιο λόγο ήθελε τόσο πολύ
να τη βοηθήσει.
Άλλωστε κι εμείς κάναμε στο κορίτσι την ίδια ερώτηση: γιατί
ήθελε τόσο πολύ να βοηθήσει τη φίλη μου.
Εκείνο έλεγε ότι δεν ήξερε να μας πει το λόγο
δεν ήξερε
πραγματικά
τι να μας απαντήσει.

Καθώς το σπίτι της φίλης μου παρέμενε άδειο, το κορίτσι
πρότεινε μια μέρα να της κάνει δώρο ένα έπιπλο
που ανήκε στους γονείς της.

Με πολύ κόπο κατάφερε να ανεβάσει ένα κομμάτι του επίπλου
στο σπίτι της φίλης μου.
Κάτι τέτοιο το μόνο αποτέλεσμα που θα είχε θα ήταν να δυσχε-
ράνει το έργο των ανθρώπων που θα ερχόντουσαν να εκτελέ-
σουν την έξωση της φίλης μου.

Η φίλη μου αφηγήθηκε
ότι το ίδιο βράδυ
είδε τον πεθαμένο πατέρα της πάνω σ' αυτό το έπιπλο
και ότι αυτή ήταν η πρώτη και μοναδική φορά που ο πατέρας
της εμφανίστηκε μπροστά της
χωρίς να τον έχει καλέσει εκείνη.

Ύστερα, μέσα στη νύχτα
συνέβη κάτι ακόμα πιο εκπληκτικό.

Ήρθε η μητέρα της και τη χάιδεψε στο πρόσωπο.

Λίγες μέρες αργότερα πήρε τη θέση του στο σπίτι της φίλης μου
και το δεύτερο κομμάτι του επίπλου του κοριτσιού.

Την επομένη ήταν η σειρά της μητέρας της.
Η φίλη μου την είδε
να στέκεται
πάνω σ' εκείνο το έπιπλο
που της είχε κάνει δώρο το κορίτσι.

25

Παρέμενα πάντοτε σε ακινησία μέσα στο σπίτι μου.
Η φίλη μου κι εγώ δεν είχαμε πλέον καμία άμεση επαφή.
Πού και πού μάθαινα νέα της μέσω του ψευτογιού.

Αρχικά του είχα ζητήσει να σταματήσει να έρχεται
λόγω της κακής εντύπωσης που είχα γι' αυτόν πριν συμβεί η κα-
ταστροφή.

Είχε όμως ανάγκη να μιλά
να μιλά
και φυσικά να του μιλούν.

Και τ' ομολογώ
δεν είμαι πολύ σίγουρη
για τον εαυτό μου
για άλλη μια φορά
αλλά
ίσως
κάτι
κάτι το οποίο δεν συνειδητοποίησα ως κάτι που πραγματικά
έζησα
συνέβη
ανάμεσά μας
εκείνη τη στιγμή
ένα από εκείνα τα βράδια.

26

Αργότερα
καθώς η υγεία μου παρουσίαζε σημάδια βελτίωσης
είχα ζητήσει από τη φίλη μου να έρθει μαζί μου στην αποθήκη
της πολυκατοικίας μου
μόνο και μόνο για να την κάνω να βγει από το σπίτι της
είχα προφασιστεί ότι είχα χάσει κάτι πολύτιμο και έψαχνα να
το βρω.

Στο διάδρομο της πολυκατοικίας μου ο οποίος οδηγούσε προς
την αποθήκη
η φίλη μου είδε τους γονείς της
τους οποίους μου φάνηκε
ότι είδα κι εγώ.

Παρόλο που δεν μπορώ να το τεκμηριώσω
νομίζω ότι στη συνέχεια είδα
τη μητέρα της να σκύβει προς το μέρος της φίλης μου
και να της ψιθυρίζει λέξεις στ' αυτή.

Η φίλη μου στράφηκε προς το μέρος μου και χαμογέλασε αλλά
η μητέρα της
της έκανε νόημα φέρνοντάς το χέρι της μπροστά στο στόμα για
να της δώσει
να καταλάβει
ότι δεν έπρεπε να μου πει τίποτα.

Τι ήταν λοιπόν αυτό που δεν έπρεπε να ακούσω;

27

Η υπόθεση που μας αφορούσε δεν εξελισσόταν καθόλου ευνοϊκά.
Οι εβδομάδες περνούσαν
και η ζυγαριά φαινόταν όλο και περισσότερο να γέρνει
προς την εκδοχή ενός οριστικού κλεισίματος του εργοστασίου μας.

Εκείνη τη μέρα ο πολιτικός μάς επιβεβαίωσε ότι δυστυχώς
αν δεν κάναμε κάτι
κάτι περισσότερο
κάτι περισσότερο απ' όσα είχαμε κάνει μέχρι εκείνη τη στιγμή
ήταν σχεδόν αποφασισμένο
η επιχείρηση δεν επρόκειτο να ξανανοίξει τις πόρτες της.
Και ο ίδιος σχεδόν έβαλε τα κλάματα.
Έπρεπε απαραιτήτως να κάνουμε κάτι μας ξαναείπε.

Θα μας πετούσαν στον κάλαθο των αχρήστων
έτσι είχε αποφασιστεί
σε κάποιο μέρος
στα υψηλά κλιμάκια
αλλά δεν ξέραμε πού ακριβώς.

Σύμφωνα με τους νεκροθάφτες μας
ήμασταν συνυπεύθυνοι για την παρακμή του πλανήτη
και την εξάπλωση της βίας και της βαρβαρότητας.

Εκείνο το βράδυ οι άνθρωποι έμειναν σιωπηλοί να κοιτάζονται
πολλή ώρα
πριν καταφέρουν να φύγουν για να γυρίσουν στα σπίτια τους.
Ήταν αργά, κανείς δεν αποφάσισε να φύγει.
Στο πλάι μου η φίλη μου
απελπισμένη
έκλαιγε
αλλά νομίζω ότι η μητέρα της την παρηγορούσε.

28

Την επομένη αυτής της φορτισμένης συνάντησης
ο μικρός γιος της φίλης μου
αυτός που είχε κλείσει λίγο καιρό πριν τα εννιά του χρόνια
έπεσε στο κενό από τον εικοστό πρώτο όροφο.

Είχε πέσει
μάλλον κατά λάθος
από το διαμέρισμα όπου ζούσε με τη μητέρα του.

Και το πιο
απίστευτο
είναι ότι είχε σηκωθεί όρθιος στο πεζοδρόμιο, εκεί όπου προ-
σγειώθηκε
σα να μην είχε συμβεί τίποτα.

Σα να είχε φρενάρει την πτώση του
ο αέρας
ή σαν να ήταν γάτα.

Το συνεσταλμένο κορίτσι που ήταν αυτόπτης μάρτυρας της πτώ-
σης του
μας διαβεβαίωσε ότι στην πορεία του μπλέχτηκε σε μια συστά-
δα από κλαδιά δέντρων
και έτσι σώθηκε.

Όσο για τη φίλη μου
εκείνη
αντέδρασε πολύ παράξενα
και η συμπεριφορά της ήταν περίεργη.

Όλοι το επισημάναμε
και είχαμε ενοχληθεί κάπως απ' αυτό το γεγονός.

Αισθανόμασταν κάτι το οποίο δεν μπορούσαμε να εκφράσουμε
με λόγια
και αντί να μας χαροποιεί η κατάληξη αυτού του περιστατικού
αυτή η τόσο θαυμαστή κατάληξη
στο τέλος ήμασταν όλοι σα να μας είχε χτυπήσει κεραυνός
ανεξήγητα.

Εκείνη δεν είχε αντιληφθεί ότι το παιδί της είχε σκύψει και κιν-
δύνευε να βρεθεί στο κενό;
Στ' αλήθεια δεν είχε δει τίποτα;

Το κορίτσι υπερασπιζόταν τη φίλη μου
η ίδια όμως δυσκολευόταν να βρει λόγια για να υπερασπιστεί
τον εαυτό της.
Το κορίτσι ζητούσε να την αφήσουμε ήσυχη εκείνη την ώρα,
όπως μας έλεγε.
Αφήστε την ήσυχη λοιπόν, είπε.

Εκείνη τη στιγμή η φίλη μου σηκώθηκε να πάρει το λόγο και πο-
λύ χλωμή
μέσα σε μεγάλη σιωπή
είπε κάτι που θα προτιμούσα να μην είχα ακούσει
να μην είχα ακούσει ποτέ να βγαίνει από το στόμα της.

Είπε ήρεμα και απλά ότι εκείνη είχε σπρώξει
το παιδί της.
Εκείνη το έκανε
να.

Λυπόταν
επίσης
που είχε σωθεί

γιατί
αυτό
είπε
δεν ήταν αυτό
που ήθελε να γίνει.
Όχι.
Δεν ήταν αυτό
που είχε σχεδιάσει
να συμβεί.
Αγαπούσε το παιδί της
και βέβαια
αλλά το είχε κάνει.
Το είχε κάνει.
Αυτό.
Είχε σπρώξει το παιδί της στο κενό
από τον εικοστό πρώτο όροφο...

29

Δεν ήταν βεβαίως δυνατόν ν' αποφασίσουμε να φύγουμε εκεί-
νο το βράδυ.
Δεν μπορούσαμε βεβαίως να αφήσουμε τη φίλη μου
μόνη
με το παιδί.

Μήπως έπρεπε να την καταγγείλουμε στην αστυνομία;

Δεν υπήρξε αμέσως ομοφωνία σχετικά με την απόφαση που θα
έπρεπε να πάρουμε.

Κάποιος της ζήτησε να μας εξηγήσει αν μπορούσε τους λόγους
που την έσπρωξαν
σ' αυτή την πράξη.

Δεν ήξερε τι να απαντήσει...

Είπε απλώς ότι ήξερε πως έπρεπε να το κάνει και ότι αυτό εί-
ναι όλο...

Μια μάνα δεν είναι δυνατόν να προσπαθεί να δολοφονήσει το
παιδί της χωρίς λόγο
είπε κάποιος...

Πίστευε ότι το παιδί της θα ήταν περισσότερο ευτυχισμένο αν
πέθαινε...

Μάλλον ήμουν η μόνη που μπορούσα να καταλάβω λίγο τι ήθε-
λε να πει η φίλη μου.

Είπε πως έκανε ό,τι έκανε για να εμποδίσει
το κλείσιμο του εργοστασίου μας.
Της το είπαν
και το έκανε.

Είπε πως ήξερε καλά ότι αυτός ο κόσμος μέσα στον οποίο βρι-

σκόμασταν εκείνη τη στιγμή δεν ήταν ο αληθινός κόσμος
αλλά δεν μπορούσε άλλο να μένει έτσι, χωρίς να κάνει κάτι.
Είπε ότι ναι το ξέρω ότι μπορεί να φαίνεται παράξενο να θέλει
κάποιος να αντιδράσει μέσα σε τόσο δύσκολες συνθήκες
αλλά σήμερα
τα πράγματα έχουν φτάσει πραγματικά σε πολύ άσχημο σημείο.

Και πάλι
ήμουν προφανώς η μόνη που σχεδόν καταλάβαινα τα λόγια της
φίλης μου
λέω σχεδόν.

Σε τι όμως θα εμποδίζε το κλείσιμο ενός εργοστασίου μια τέ-
τοια πράξη
ένας γονιός να σκοτώσει το παιδί του;

Είπε ότι ήξερε πως αυτή ήταν η λύση γιατί της το είχαν πει.

Ποιος της το είχε πει;

Οι γονείς της...
Οι γονείς της που ήταν χρόνια πεθαμένοι της μιλούσαν πλέον
τακτικά
κυρίως η μητέρα της.

Η αδερφή της την άκουγε σοκαρισμένη.

Και τι ήταν αυτό που της είχαν πει;

Της είχαν πει ότι ο μόνος τρόπος για να εμποδίσει
το κλείσιμο του εργοστασίου
ήταν να κάνει
αυτό που είχε προσπαθήσει να κάνει.

Η αδερφή της σηκώθηκε και έφυγε.
Κάποιος είπε ότι δεν καταλάβαινε από πού κι ως πού οι γονείς
της φίλης μου κατείχαν μια τέτοια ξεχωριστή γνώση.

Γιατί απλούστατα οι ίδιοι ζουν μέσα στην αλήθεια, είτε η φίλη μου,
αφού έχουν πεθάνει.

Γι' αυτό ακριβώς μπορούν να λένε την αλήθεια.
Εσύ λοιπόν αν σου πει κάποιος να πετάξεις το παιδί σου από το
μπαλκόνι θα το κάνεις
χωρίς καν να ζητήσεις να μάθεις το γιατί;
Ναι, είπε η φίλη μου,
γιατί αυτό που μου λένε οι γονείς μου είναι σίγουρα η αλήθεια.
Εξήγησε επίσης όλα αυτά που πίστευε για τους πεθαμένους.
Με κοίταξε εκείνη τη στιγμή.
Εγώ κοκκίνισα
είχα για μια στιγμή την εντύπωση ότι μου έκλεισε ελαφρά το
μάτι
ώστερα συνέχισε να αναπτύσσει τα επιχειρήματά της.

Η αυτοπεποίθηση της φίλης μου ήταν απίστευτη.
Βρισκόταν σε απόλυτη ηρεμία

σχεδόν σε μια κατάσταση νιρβάνας.
Τη ζήλευα
που μπορούσε να είναι τόσο σίγουρη για τον εαυτό της.

Μετά ήρθε
η σιωπή
για πολλή ώρα.

Λίγο-λίγο
οι άνθρωποι άρχισαν να σηκώνονται
γιατί αισθάνθηκαν νομίζω μεγάλη ανάγκη να ξεμουδιάσουν
λιγάκι
τα πόδια τους
και τ' αυτιά τους.

Είχαν περάσει πολλές ώρες ήδη που βρισκόμασταν εκεί.

Κάποιοι είπαν να φωνάξουμε την αστυνομία.
Άλλοι είπαν ότι θα έπρεπε πρώτα να της πάρουμε το παιδί.

Ήμασταν όλοι πολύ κουρασμένοι
και τα είχαμε εντελώς χαμένα.

Θέλαμε, πρέπει να το ομολογήσω,
να επιστρέψουμε και στα σπίτια μας.

Η αδερφή της φίλης μου προσπάθησε για μια τελευταία φορά
να πείσει το παιδί να πάει μαζί της αλλά εκείνο έκλαιγε και δεν
ήθελε.
Άλλωστε αυτό δεν το δεχόταν ούτε η φίλη μου.

Ο ψευτογιός της φίλης μου πρότεινε να επιβλέπει εκείνος το
παιδί
μην ανησυχείτε είπε
αυτό καθισχύχασε λίγο όλους μας.

Αποφασίσαμε ωστόσο να θέσουμε μια τελευταία ερώτηση στη
φίλη μου
πριν αποφασίσουμε να φύγουμε
και να δεχτούμε να αφήσουμε μαζί της το παιδί εκείνη τη νύχτα
μετά θα βλέπαμε τι θα κάνουμε.

Έπρεπε να σκεφτεί καλά πριν απαντήσει.
Πίστευε πραγματικά ότι η λύση για να εμποδίσει το κλείσιμο
της Νόρσιλορ
ήταν να σκοτώσει το παιδί της
και κυρίως είχε πρόθεση να επαναλάβει αυτή της την πράξη;
Να η ερώτηση.

Ήταν πολύ σημαντικό να την ακούσουμε να τοποθετείται μια
τελευταία φορά
τουλάχιστον για εκείνο το βράδυ πάνω σ' αυτά τα δύο σημεία.

Από τη μεριά της υπήρξε αρχικά
μια μεγάλη σιωπή.

Ύστερα είπε:
Όχι μην ανησυχείτε
δεν θα το επιχειρήσω ξανά
μπορείτε να επιστρέψετε στα σπίτια σας.

Παραδέχεσαι επίσης
πως όλα όσα μας είπες
απόψε
είναι εντελώς παράλογα;
Ότι δε στέκουν
ότι είναι τρελά;
Το παραδέχεσαι;

Ναι.

Το παραδέχεσαι;

Το παραδέχομαι.

Έτσι λοιπόν όλοι αποφάσισαν
ότι θα μπορούσαν
ίσως
να επιστρέψουν στα σπίτια τους.

30

Εκείνη τη νύχτα
ονειρεύτηκα ότι ξαναπήγα στη δουλειά μου
και ότι άνοιξε πάλι το εργοστάσιο.

Όση ώρα εργαζόμουν δεν μπορούσα να βγάλω από το μυαλό μου
την πράξη της φίλης μου
αυτό που έκανε
και που δυστυχώς, αυτό, δεν ήταν όνειρο.

Ήμουν σα χαμένη.
Τους γονείς της φίλης μου
κι εγώ η ίδια δεν τους είχα χαιρετήσει;
Δεν είχα κι εγώ αγγίξει με τα ίδια μου τα χέρια αυτή την πραγ-
ματικότητα
την οποία λίγη ώρα πριν είχε επικαλεστεί η φίλη μου;

Εκείνη τη νύχτα, μέσα στο όνειρό μου, βουτήχτηκα ολόκληρη
μέσα στη δουλειά μου ακόμη πιο έντονα απ' ότι έκανα συνήθως
για να μη σκέφτομαι
να μη σκέφτομαι
όλα αυτά.

31

Και μία από τις επόμενες μέρες
από τα κατεβασμένα μούτρα που είχε φτάνοντας ο βουλευτής
καταλάβαμε ότι είχε συμβεί κάτι
οριστικό

Τελείωσε

είπε

φίλοι μου τελείωσε

τέλος

λυπάμαι.

Η απόφαση για το κλείσιμο της Νόρσιλορ είχε ληφθεί
και ήταν πλέον αμετάκλητη.

Είδα τη φίλη μου που καθόταν εκεί να φεύγει
να βγαίνει
από το μπαρ
με βιαστικό βήμα.
Θα έπρεπε κάτι να είχα υποψιαστεί βλέποντάς την να φεύγει έτσι.

32

Μισή ώρα αργότερα
αφού πρώτα ακούστηκαν κραυγές από το δρόμο
ο θεός της φίλης μου μπήκε στο μπαρ

και μας είπε απλά:

Σκότωσε το παιδί της.

Τα κατάφερε
αυτή τη φορά.

Εγώ το είχα πει.

33

Η αστυνομία ειδοποιήθηκε πολύ γρήγορα.

Παρά το ισχυρό σοκ
προσφερθήκαμε ωστόσο
να ανεβούμε οι ίδιοι να φέρουμε τη φίλη μου

που βρισκόταν ακόμη στο διαμέρισμά της.
Όχι δεν ήταν απλό
και πέρασε πολλή ώρα
μέχρι να την πείσουμε να μας ακολουθήσει.

34

Πολύ σύντομα σε ολόκληρη τη χώρα
μιλούσαν μόνο γι αυτό
για τη φίλη μου.

Γι αυτή τη γυναίκα που είχε σκοτώσει το παιδί της
γιατί υπέφερε όπως έλεγε που δεν μπορούσε να κάνει τίποτα
για να εμποδίσει
την τραγωδία
του κλεισίματος ενός εργοστασίου
της εταιρείας Νόρσιλορ,
κλεισίματος που θα στερούσε την εργασία από χιλιάδες εργα-
ζόμενους.

Να τι είχε κρατήσει στο μυαλό του ο πολύς κόσμος.

Οι άνθρωποι ήταν συγκλονισμένοι.
Είχαν μείνει άφωνοι
άφωνοι από την πράξη της φίλης μου.
Μια μητέρα που σκοτώνει το παιδί της.
Φαίνεται όμως πως είχαν επίσης ευαισθητοποιηθεί τώρα
από την άλλη τραγωδία
εκείνη που είχε εμπνεύσει μια τέτοια πράξη
το κλείσιμο της Νόρσιλορ.

Πρέπει να πούμε ότι μέχρι τότε στις υπόλοιπες περιοχές της χώ-
ρας οι άνθρωποι
δε νοιάζονταν καθόλου
για το κλείσιμο της επιχείρησής μας.
Όμως τώρα
μετά την πράξη της φίλης μου την οποία χαρακτήριζαν πράξη
απελπισίας
είχαν ευαισθητοποιηθεί
και μάλιστα πολύ έντονα.

Ερχόντουσαν συνέχεια και βιντεοσκοπούσαν το διαμέρισμα
της φίλης μου
κυρίως το παράθυρο
το παράθυρο απ' όπου εκείνη είχε σπρώξει το παιδί της στο κενό.
Βιντεοσκοπούσαν το κενό
από το ύψος του εικοστού πρώτου ορόφου.
Βιντεοσκοπούσαν επίσης το κενό από την οπτική γωνία του
δρόμου
ύστερα από την οπτική γωνία του πεζοδρομίου.
Βιντεοσκοπούσαν το παράθυρο από το πεζοδρόμιο.
Βιντεοσκοπούσαν το αυτοκίνητο πάνω στο οποίο είχε πέσει το
παιδί.
Βιντεοσκοπούσαν το χτύπημα από την πρόσκρουση, το ίχνος θα
έλεγε κανείς της πτώσης του παιδιού.
Βιντεοσκοπούσαν εμάς.
Βιντεοσκοπούσαν εμάς να κοιτάζουμε το παράθυρο.
Ύστερα μας βιντεοσκοπούσαν να κοιτάζουμε το παράθυρο μέ-
σα από τα διαμερίσματά μας.
Στο τέλος μας βιντεοσκοπούσαν την ώρα του φαγητού να σκε-
φτόμαστε το παράθυρο απ' όπου η φίλη μου είχε σπρώξει το
παιδί της.

Μετά απ' όλ' αυτά
ένα μέρος της κοινής γνώμης και κάποιες εφημερίδες
άρχισαν να λένε ότι σχεδόν κατανοούσαν πράξεις
τόσο μεγάλης απελπισίας

όταν οι πολίτες εξωθούνται στα άκρα.

Άρχισαν λοιπόν
συζητήσεις
σε όλη τη χώρα
σχετικά με τους λόγους που οδήγησαν στο κλείσιμο
του εργοστασίου μας.

Οι συζητήσεις αυτές δεν έλεγαν να σταματήσουν.
Οι άνθρωποι έλεγαν ότι ήθελαν να καταλάβουν
τι ακριβώς είχε συμβεί

Και κανένας δεν καταλάβαινε πια γιατί είχε κλείσει η Νόρσιλορ
και όλοι
εξεφραζαν την έντονη αποδοκιμασία τους.

Αυτό δημιούργησε μεγάλο θόρυβο.

Τις επόμενες ημέρες
στρατιωτικά αεροσκάφη της περιοχής άρχισαν να πραγματο-
ποιούν ασκήσεις
πάνω από τα κεφάλια μας
για πολλές ώρες.

Αυτό έγινε την ίδια μέρα που εγώ είχα πάει να βοηθήσω στη με-
ταφορά κάποιων επίπλων από το διαμέρισμα της φίλης μου
αφού το διαμέρισμά της είχε κατασχεθεί και πουληθεί σε νέο
ιδιοκτήτη
για να εξοφληθούν τα υπέρογκα χρέη της.

35

Όλ' αυτά
διήρκεσαν ακριβώς δέκα ημέρες.
Χρειάστηκαν δέκα ημέρες από τη ζωή ενός ανθρώπου
για να ξανατεθεί υπό συζήτηση η απόφαση για το κλείσιμο της
επιχείρησής μας.

Δέκα μέρες μετά την πράξη της φίλης μου και λίγο πριν
από την ανακοίνωση της κινητοποίησης των ενόπλων δυνάμεων
της χώρας μας
μάθαμε
ότι η συγκίνηση που προκάλεσε αυτή η πράξη
αυτή η τεράστια συγκίνηση
είχε οδηγήσει
τους αρμοδίους των διαφόρων εμπλεκομένων φορέων να ξανα-
σκεφτούν
και τελικά να ακυρώσουν την αρχική τους απόφαση.

Μας ανακοίνωσαν
ότι μετά από ένα χρονικό διάστημα
το συντομότερο δυνατόν
οι δραστηριότητες της εταιρίας Νόρσιλορ
θα ξεκινούσαν και πάλι.
Εκείνη την ημέρα σκεφτήκαμε ότι η πράξη της φίλης μου

που μας είχε προκαλέσει τόσο μεγάλο σοκ
αυτή η αποτροπιαία πράξη να σκοτώσει το παιδί της, είχε φέρει
αποτέλεσμα.
Είχε δρομολογήσει, όπως έλεγε και η ίδια με απίστευτη αυτο-
πεποίθηση
μία λύση για το πρόβλημα συντελώντας τελικά στο να σώσουμε
τις θέσεις μας
τις θέσεις εργασίας.
Πώς να μην πανηγυρίζουμε;
Εκείνη ακριβώς την ημέρα, έτσι το έφερε η συγκυρία
ήταν που μάθαμε από τις ειδήσεις
αυτή την πληροφορία:

ΦΩΝΗ ΑΠΟ ΤΗΝ ΤΗΛΕΟΡΑΣΗ: «Την περασμένη νύχτα, στις
4.38 τα ξημερώματα, δεκαεννέα Μιράζ της πολεμικής μας αε-
ροπορίας απογειώθηκαν από τη στρατιωτική βάση του Verbon-
sur-Cone... Στις 4.49 τα Μιράζ μας έφτασαν πάνω από τους στό-
χους τους. Στις 4.51 οι πρώτες βόμβες εκτοξεύθηκαν και έπλη-
ξαν τους στόχους... Στο έδαφος ήδη βρίσκεται σε εξέλιξη η κα-
ταμέτρηση των πρώτων θυμάτων...»

36

Από τη μια στιγμή στην άλλη
βρεθήκαμε συγκεντρωμένοι
όλοι
μαζί
για να γιορτάσουμε
την επαναλειτουργία
της Νόρσιλορ
που είχε προγραμματιστεί για την επόμενη μέρα.

Ο βουλευτής
που είχε δώσει μεγάλη μάχη γι' αυτό
ήταν κι αυτός παρών.

Ήταν μια υπέροχη βραδιά
και ωστόσο
την ίδια στιγμή
μια παράξενη βραδιά.

Η σκέψη όλων μας πήγαινε στη φίλη μου.
Εκείνος που πάντα αποκαλούσαμε ψευτογιό της μας ανακοί-
νωσε
ότι δεν θα επέστρεφε στη Νόρσιλορ.
Θα πήγαινε να καταταγεί στο στρατό μας είπε.
Είπε:

Θα πάω να καταταγώ στο στρατό.

37

Την επομένη
υπήρχε η αίσθηση μιας μεγάλης μέρας.

Όταν πέρασα την πύλη του εργοστασίου
ήθελα να βάλω τα κλάματα.

Ένωσα να ζωντανεύουν και πάλι όλες μου οι αισθήσεις.
Αισθανόμουν λίγο σαν να είχα επιστρέψει
στο σπίτι μου.

Όλα είχαν επανέλθει στην προηγούμενη κατάσταση με τρόπο
υποδειγματικό.

Δεν είχε μείνει κανένα ίχνος από την καταστροφή
θα έλεγε κανείς ότι δεν είχε συμβεί τίποτα.
Είχαμε επιστρέψει στη δουλειά όπως παλιά.

Ωστόσο, τη στιγμή που ξεκίνησα την εργασία μου
συνέβη μέσα μου
κάτι πολύ απρόσμενο.

Τίποτα πια δεν κυλούσε μέσα μου.
Δεν είχα πια ενέργεια.
Δεν είχα πια δυνάμεις.

Αισθανόμουν τόσο αδύναμη
που χρειάστηκε να καθίσω.

Ήταν πραγματικά τρομερό.
Δεν μπορούσα να καταλάβω τι συνέβαινε μέσα μου.

Πήγα στο ιατρείο.
Με υπέβαλαν σε μία σειρά εξετάσεων.

Ύστερα από αρκετές μέρες
διέγνωσαν ότι περίμενα παιδί

ότι ήμουν σε προχωρημένη εγκυμοσύνη.

Παιδί;
Εγώ;

Πώς ήταν δυνατόν;
Τι είχε συμβεί;

Τι είχα κάνει για να φτάσω σ' αυτό το σημείο;

Τι καινούργια συμφορά ήταν αυτή;
Το χειρότερο απ' όλα ήταν φυσικά
ότι δεν ήμουν στ' αλήθεια σίγουρη
δεν ήμουν πια καθόλου σίγουρη
ότι είχα στ' αλήθεια
κάνει
αυτό που μια γυναίκα πρέπει
να ζήσει
για να φτάσει
σ' αυτό το σημείο.

Όχι.
Ακόμα και τώρα

δεν ξέρω ακόμη
να
πω
να πω με σιγουριά
κι αυτό σίγουρα
είναι κακό.

38

Η φίλη μου είχε
μετακομίσει
σ' ένα συγκρότημα κατοικιών
πολύ μακριά από εκεί που μέναμε εμείς.

Μια μέρα κάποιος αποφάσισε
ότι τέλος πάντων
καλό θα ήταν
να πάμε όλοι μαζί να τη δούμε
να της κάνουμε μια επίσκεψη.

Στο διάδρομο που διασχίσαμε για να φτάσουμε στην πόρτα της
διασταυρωθήκαμε
μ' εκείνον που για μήνες ονομάζαμε
ψευτογιό της
η γιο εντός εισαγωγικών
που είχε έρθει για να την αποχαιρετήσει
γιατί θα έφευγε όπως μας είπε.

Ήταν παρ' όλ' αυτά μια ευχάριστη συνάντηση
γιατί η φίλη μου
φαινόταν να είναι σε πολύ καλή διάθεση
που μας ξανάβλεπε.

Δεν της μίλησα φυσικά για την κατάστασή μου.

Καθώς φεύγαμε μου είπε
ότι αισθανόταν πολύ ευτυχισμένη γι' αυτό που έκανε
ευτυχισμένη που είχε εισακουστεί.
Μου είπε ότι είχε λάβει πλήθος επιστολών
που την εμψύχωναν
είχε λάβει μάλιστα και αρκετές ευχαριστήριες.

Ωστόσο, όπως μου είπε, δεν είχε καν την ανάγκη της αναγνώρι-
σης
αφού αισθανόταν η ίδια πολύ καλά με τον εαυτό της.

Αφού φύγαμε
το κορίτσι
που είχε έρθει μαζί μας
έμεινε για λίγο ακόμη μαζί της.

Δεν γνωρίζουμε τι είπαν οι δυο τους
τι ήθελε να πει
το κορίτσι
τι είχε να της πει
τι ήθελε να πει στη φίλη μου.

Ωστόσο, λίγες ημέρες αργότερα
αυτό το κορίτσι
που φαινόταν
αρκετά απογοητευμένο επιστρέφοντας από εκείνη την επίσκε-
ψη στη φίλη μου
αποπειράθηκε να δώσει τέλος στη ζωή του.

Ευτυχώς η απόπειρά της απέτυχε.

Την επομένη
μάλλον από απελπισία
παρουσιάστηκε σε ένα αστυνομικό τμήμα όπου ομολόγησε
μια σειρά
από δολοφονίες γυναικών
οι οποίες είχαν πραγματοποιηθεί στην περιοχή μας
λίγο καιρό νωρίτερα
προκαλώντας μεγάλη αναστάτωση.

Δεν μπορώ να καταλάβω γιατί
αλλά την πίστεψαν.

Εγώ νομίζω ότι το κορίτσι αυτό μπορεί να ήταν τα πάντα εκτός
από εγκληματίας.

Να 'μαι εγώ
σήμερα έχω ξαναμπει στο ρυθμό μιας φυσιολογικής ζωής
εργάζομαι.
Είμαι ευτυχισμένη.
Ο πόνος μέσα στην πλάτη μου έχει εντελώς αποκοιμηθεί.
Σκέφτομαι συχνά τη φίλη μου.

Εκείνη μου στέλνει γράμματα.

Έχω συνδεθεί με μια σχέση φιλίας μ' εκείνη τη γυναίκα
στο πρόσωπο της οποίας η φίλη μου
η οποία ανακάλυπτε συνεχώς σχέσεις ομοιότητας ανάμεσα
στους ανθρώπους
είχε δει κάποια που έμοιαζε στην ίδια.
Αυτή η γυναίκα έχει έρθει και εργάζεται στην ίδια πτέρυγα μ'
εμένα
σε ένα πόστο παρόμοιο με το δικό μου
και συνεννοούμαστε μεταξύ μας πραγματικά
άψογα.

Μήπως λοιπόν είναι η εργασία που μας ενώνει με τόσο ισχυ-
ρούς δεσμούς;
Δεν ξέρω...

*Η μετάφραση έγινε από την έκδοση:
Joël Pommerat, Les marchands,
εκδ. Actes Sud-Papiers, Arles, 2006.*

Πειραματική Σκηνή της «Τέχνης»

Από τον Οκτώβριο του 1979 έως τον Νοέμβριο του 2008 η Πειραματική Σκηνή ανέβασε τα παρακάτω έργα:

- ☐ Σαίξπηρ, *Όνειρο καλοκαιρινής νύχτας* (σκηνοθεσία Κόλιν Χάρρις)
- ☐ Λούκας Αναγνωστάκη, *Η πόλη* (σκηνοθεσία Νίκου Χουρμουζιάδη)
- ☐ Φ. Μ. Κάνιν, *Ρασομόν* (σκηνοθεσία Νίκου Χαλαλάμπους)
- ☐ Οδύσσεια, *διασκευή του ομηρικού έπους* (σκηνοθεσία Κόλιν Χάρρις)
- ☐ Μπέκετ, *Περιμένοντας τον Γκοντό* (σκηνοθεσία Νίκου Χουρμουζιάδη)
- ☐ Λόρκα, *Των ερώτων τα θαύματα* (σκηνοθεσία Νίκου Αρμάου)
- ☐ Τσέχοφ, *Θείος Βάνιας* (σκηνοθεσία Νίκου Χουρμουζιάδη)
- ☐ Αριστοφάνη, *Αχαρνής* (σκηνοθεσία Νίκου Πολίτη)
- ☐ Πίντερ, *Πρόσωπα και προσωπεία* (σκηνοθεσία Νίκου Χουρμουζιάδη)
- ☐ Μπεν Τζόνσον, *Ο αλχημιστής* (σκηνοθεσία Τάκη Καλφόπουλου)
- ☐ Ηλία Καπετανάκη, *Η βεγγέρα* (σκηνοθεσία Νίκου Αρμάου)
- ☐ Αριστοφάνη, *Εκκλησιάζουσες* (σκηνοθεσία Νίκου Χουρμουζιάδη)
- ☐ Ιονέσκο, *Το παιχνίδι της σφαγής* (σκηνοθεσία Νίκου Αρμάου)
- ☐ Γιάννη Ρίτσου, *Εξομολογήσεις* (σκηνοθεσία Νικηφόρου Παπανδρέου)
- ☐ Α.Ρ. Γκέρνυ, *Η τραπέζια* (σκηνοθεσία Έρσης Βασιλικιώτη)
- ☐ Μισίμα, *Νύχτες χαμένων ερώτων* (σκηνοθεσία Νίκου Χουρμουζιάδη)
- ☐ Μαριβιά, *Η φιλονικία* (σκηνοθεσία Πέπης Οικονομοπούλου)
- ☐ Μπρεχτ, *Ο καλός άνθρωπος του Σετσουάν* (σκηνοθεσία Νίκου Χουρμουζιάδη)
- ☐ Γκολντόνι, *Η τριλογία του παραθερισμού* (σκηνοθεσία Νίκου Χουρμουζιάδη)
- ☐ Μάριου Ποντίνα, *Εσωτερικά ειδήσεις* (σκηνοθεσία Ελένης Καρπέτα)
- ☐ Οδύσσεια-Β (σκηνοθεσία Κόλιν Χάρρις, επιμέλεια Νικηφόρου Παπανδρέου)
- ☐ Ίφεν, *Νόρα* (σκηνοθεσία Νίκου Χουρμουζιάδη)
- ☐ Ίφεν, *Έντα Γκάμπλερ* (σκηνοθεσία Νίκου Χουρμουζιάδη)
- ☐ Το τέλος των Ατρείδων, *κατά Ευριπίδη* (σκηνοθεσία Νίκου Χουρμουζιάδη)
- ☐ Ρουζέβιτς, *Λευκός γάμος* (σκηνοθεσία Έρσης Βασιλικιώτη)
- ☐ Λόρκα, Φο, Μπέργχμαν, *Το μεγάλο ταξίδι* (σκηνοθεσία Νίκου Αρμάου)
- ☐ Σαίξπηρ, *Όνειρο καλοκαιρινής νύχτας* (σκηνοθεσία Νικηφόρου Παπανδρέου)
- ☐ Το τέλος των Ατρείδων (δεύτερη μορφή)
- ☐ Ξενοπούλου, *Ο πειρασμός* (σκηνοθεσία Πέπης Οικονομοπούλου)
- ☐ Ντύλαν Τόμας, *Κάτω από το Γαλατόδασος* (σκηνοθεσία Νίκου Αρμάου)
- ☐ Μαρία Νεφέλη, *ποίηση Οδυσσέα Ελύτη* (σκηνοθεσία Νικηφόρου Παπανδρέου)
- ☐ Μπρεχτ, *Ο κύκλος με την κιμωλία* (σκηνοθεσία Νίκου Αρμάου)
- ☐ Ευριπίδη, *Άλκηστη* (σκηνοθεσία Νίκου Χουρμουζιάδη)
- ☐ Στέλλας Μιχαλίδου, *Περπατώ εις το δάσος* (σκηνοθεσία Γλυκερίας Κалаϊτζή)
- ☐ Ερίκ Ρομέρ, *Τρίο σε μι μπρεμόλ* (σκηνοθεσία Πέτρου Ζηβανού)
- ☐ Κατρίν Αν, *Τίτα-Λου* (σκηνοθεσία Νικηφόρου Παπανδρέου)
- ☐ Ιάκωβον Καμπανέλλη, *Ο δρόμος περνά από μέσα* (σκηνοθεσία Νίκου Χουρμουζιάδη)
- ☐ Ερίκ Βεσφάλ, *Εσύ και τα σύννεφά σου* (σκηνοθεσία Πέτρου Ζηβανού)
- ☐ Γιάννη Ρίτσου, *Φωνές κι οράματα* (σκηνοθεσία Νικηφόρου Παπανδρέου)
- ☐ Γιασμίνα Ρεζά, *Σε στενό οικογενειακό κύκλο* (σκηνοθεσία Ανδρέα Βουτσινά)
- ☐ Ευριπίδη, *Ίων* (σκηνοθεσία Νικ Φιλίππου)
- ☐ Οδύσσεια-Γ (σκηνοθεσία Κόλιν Χάρρις, επιμέλεια Νικηφόρου Παπανδρέου)
- ☐ Τ. Γουερτενμπέιερ, *Για της πατρίδας το καλό* (σκηνοθεσία Γλυκερίας Κалаϊτζή)
- ☐ Σ. Κήτλν, *Μη σκοτώνεις τη μαμά* (σκηνοθεσία Πέτρου Ζηβανού)
- ☐ Τομ Μέρφν, *Κονσέρτο Τζιμί* (σκηνοθεσία Νίκου Χουρμουζιάδη)
- ☐ Σαίξπηρ, *Αωδέκατη νύχτα* (σκηνοθεσία Νίκου Χουρμουζιάδη)
- ☐ Άκη Δήμου, ... *και Ιουλιέτα* (σκηνοθεσία Πέτρου Ζηβανού)
- ☐ Ιάκωβον Καμπανέλλη, *Στη χώρα Ίφεν* (σκηνοθεσία Πέτρου Ζηβανού)
- ☐ Γιάννη Ρίτσου, *Το νεκρό σπίτι* (σκηνοθεσία Νικηφόρου Παπανδρέου)
- ☐ Γιούκι Μισίμα, *Το δέντρο των Τροπικών* (σκηνοθεσία Νίκου Χατζηπατά)
- ☐ Αισώπων *μύθοι και παραμύθια της Ανατολής* (σκηνοθεσία Νίκου Χατζηπατά)
- ☐ Άντον Τσέχοφ, *Οι τρεις αδελφές* (σκηνοθεσία Νίκου Χουρμουζιάδη)
- ☐ Στέλλας Μιχαλίδου, *Το όνειρο του ρο* (σκηνοθεσία Πέτρου Ζηβανού)
- ☐ Μαργαρίτας Λυμπεράκη, *Η γυναικά του Κανδαύλη* (σκηνοθεσία Νίκου Χατζηπατά)
- ☐ Ιάκωβον Καμπανέλλη, *Η τελευταία πράξη* (σκηνοθεσία Πέτρου Ζηβανού)
- ☐ Φωτεινής Φραγκούλη, *Η Κυράνη του δάσους* (σκηνοθεσία Νικηφόρου Παπανδρέου)
- ☐ Μπράιαν Φρίελ, *Χορεύοντας στη Λούνασα* (σκηνοθεσία Νίκου Χουρμουζιάδη)
- ☐ Λόρκα, *Οι φασουλίδες του Κατσιπόρα* (σκηνοθεσία Γλυκερίας Κалаϊτζή)
- ☐ Νίκου Μπακόλα, *Η κεφαλή* (σκηνοθεσία Έρσης Βασιλικιώτη)
- ☐ Τζορτζ Ταμπόρι, *Το κουράγιο της μητέρας μου* (σκηνοθεσία Νικηφόρου Παπανδρέου)
- ☐ Σαίξπηρ, *Περικλής* (σκηνοθεσία Νίκου Χουρμουζιάδη)
- ☐ Μπρεχτ, *Μάνα Κουράγιο* (σκηνοθεσία Νίκου Πολίτη)
- ☐ Πέτερ Τουρίνι, *Βιεννέζικο ταγκό* (σκηνοθεσία Έφης Σταμούλη)
- ☐ Κόκκινες μύτες (σκηνοθεσία Ελένης Δημοπούλου)
- ☐ Μπέκετ, *Περιμένοντας τον Γκοντό* (σκηνοθεσία Νίκου Χουρμουζιάδη)
- ☐ Δημήτρη Κεχαΐδη-Ελένης Χαβιαρά, *Με δύναμη από την Κηφισιά* (σκηνοθεσία Έρσης Βασιλικιώτη)
- ☐ Ίγκμαρ Μπέργχμαν, *Μετά την πράβα* (σκηνοθεσία Πέτρου Ζηβανού)
- ☐ Οδύσσεια-Δ (σκηνοθεσία Κόλιν Χάρρις, επιμέλεια Έφης Σταμούλη)
- ☐ Μάικλ Φρέιν, *Το σώσε* (σκηνοθεσία Νίκου Αρμάου)
- ☐ Τόμας Μπέρνχαρντ, *Ο θεατροποιός* (σκηνοθεσία Γλυκερίας Κалаϊτζή)
- ☐ Στέλλας Μιχαλίδου, *Περπατώ εις το δάσος Β* (σκηνοθεσία Γλυκερίας Κалаϊτζή)
- ☐ Κόννορ Μακφέρσον, *Το φράγμα* (σκηνοθεσία Έρσης Βασιλικιώτη)
- ☐ Μπεθ Χένλυ, *Εγκλήματα καρδιάς* (σκηνοθεσία Νίκου Χατζηπατά)
- ☐ Αριστοφάνη, *Εκκλησιάζουσες Β* (σκηνοθεσία Νίκου Χουρμουζιάδη)
- ☐ Άντον Τσέχοφ, *Ο γλάρος* (σκηνοθεσία Νίκου Χατζηπατά)
- ☐ Γιον Φόσε, *Το παιδί* (σκηνοθεσία Πέτρου Ζηβανού)
- ☐ Ξένιας Καλογεροπούλου-Θωμά Μοσχόπουλου, *Οικογένεια Νώε* (σκηνοθεσία Έρσης Βασιλικιώτη)
- ☐ Μπέρτολτ Μπρεχτ, *Ο κύριος Πούντιλα και ο άνθρωπός του ο Μάττι* (σκηνοθεσία Νίκου Αρμάου)
- ☐ Φρανκ Μακ Γκίνες, *Εργαζόμενα κορίτσια* (σκηνοθεσία Γλυκερίας Κалаϊτζή)
- ☐ Σαίξπηρ, *Ο έμπορος της Βενετίας* (σκηνοθεσία Νίκου Χουρμουζιάδη)
- ☐ Σαίξπηρ, *Όνειρο καλοκαιρινής νύχτας* (σκηνοθεσία Νικηφόρου Παπανδρέου)
- ☐ Λούκας Αναγνωστάκη, *Η νίκη* (σκηνοθεσία Σωτήρη Χατζάκη)
- ☐ Άκη Δήμου, *Ένα φως για κάθε σκοτάδι* (σκηνοθεσία Γιάννη Μόσχου)
- ☐ Δημήτρη Κεχαΐδη-Ελένης Χαβιαρά, *Δάφνες και πικροδάφνες* (σκηνοθεσία Έρσης Βασιλικιώτη)
- ☐ Ιάκωβον Καμπανέλλη, *Άντρες σε κρίση* (σκηνοθεσία Γλυκερίας Κалаϊτζή)
- ☐ Στέλλας Μιχαλίδου, *Τζιτζιμιτζίχοτζίρια* (σκηνοθεσία Στέλλας Μιχαλίδου)
- ☐ Σέρτζι Μπελμπέλ, *Μετά τη βροχή* (σκηνοθεσία Έρσης Βασιλικιώτη)
- ☐ Χάρολντ Πίντερ, *Ο άγνωστος εχθρός* (σκηνοθεσία Νίκου Χουρμουζιάδη)
- ☐ Λένας Διβάνη, *Οικογενειακό δίκαιο* (σκηνοθεσία Κορίνας Χαρίτου)
- ☐ Πένυς Φυλακτάκη, *Ποιος είναι δίπλα μου* (σκηνοθεσία Γιάννη Κалаβριανού)
- ☐ Ίφεν, *Βρυκόλακες*, (σκηνοθεσία Νίκου Χουρμουζιάδη)
- ☐ Ρ. Λεβαντόφσκι, *Σήμερα ούτε Άμλετ* (Πρόδρομος Τσιουκόνης)
- ☐ Ματέι Βισινέκ, *Η λέξη πρόοδος...* (σκηνοθεσία Έρσης Βασιλικιώτη)
- ☐ Γιώργου Χατζόπουλου, *Μοργκεντάου* (σκηνοθεσία Χριστίνας Χατζηβασιλείου)
- ☐ Στέλλας Μιχαλίδου, *Το όνειρο του Ρο* (σκηνοθεσία Στέλλας Μιχαλίδου)
- ☐ Τεννέσσι Ουίλιαμς, *Ο γυάλινος κόσμος* (σκηνοθεσία Νίκου Χουρμουζιάδη)
- ☐ Σάκη Σερέφα, *Θεσσαλονίκη σε πρώτο πρόσωπο* (σκηνοθεσία Κορίνας Χαρίτου)
- ☐ Μπράιαν Φρίελ, *Μόλιν Σουήν* (σκηνοθεσία Νίκου Χουρμουζιάδη)
- ☐ Άκη Δήμου, *Απόψε τρώμε στις Ιοκάστης* (σκηνοθεσία Γιάννη Μόσχου)
- ☐ Τα σαράντα κλειδιά (σκηνοθεσία Ελένης Δημοπούλου)

ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΣΚΗΝΗ ΤΗΣ «ΤΕΧΝΗΣ»

Η Πειραματική Σκηνή ιδρύθηκε στη Θεσσαλονίκη το 1979, στο πλαίσιο της Μακεδονικής Καλλιτεχνικής Εταιρείας «Τέχνη», με πρωτοβουλία του θεατρολόγου Νικηφόρου Παπανδρέου.

Ανέβασε από τότε ενενήντα έργα, κλασικά και σύγχρονα, ελληνικά και ξένα, γνωστά και άγνωστα: του Ευριπίδη και του Αριστοφάνη, του Σαίξπηρ και του Μπεν Τζόνσον, του Γκολντόνι και του Μαριβώ, του Ίψεν και του Τσέχοφ, του Λόρκα και του Μπρεχτ, του Μπέκετ και του Ιονέσκο, του Πίντερ και του Φρίελ, του Καπετανάκη και του Ξενόπουλου, του Ποντίνα και της Αναγνωστάκη.

Παρουσίασε σε πανελλήνια «πρώτη» άπαιχτα κείμενα του Ιάκωβου Καμπανέλλη, της Μαργαρίτας Λυμπεράκη, της Στέλλας Μιχαηλίδου, του Άκη Δήμου, της Φωτεινής Φραγκούλη, της Λένας Διβάνη, της Πένυς Φυλακτάκη, του Γιώργου Χατζόπουλου, του Σάκη Σερέφα και επίσης του Γιάννη Ρίτσου, του Οδυσσέα Ελύτη, του Νίκου Μπακόλα. Παρουσίασε ακόμη για πρώτη φορά στην Ελλάδα σημαντικούς σύγχρονους δραματουργούς: Γιούκιο Μισίμα, Ντύλαν Τόμας, Ίνγκμαρ Μπέργκμαν, Ερίκ Ρομέρ, Γιασμίνα Ρεζά, Τιμπερλέικ Γουερτενμπέικερ, Σάροτ Κήτλν, Κατρίν Ανν, Τομ Μέρφυ, Τζορτζ Ταμπόρι, Πέτερ Τουρίνι, Κόννορ Μακφέρσον, Γιον Φόσε, Φρανκ Μακ Γκίνες, Ματέι Βισιέν, Ζοέλ Πομμερά.

Περιόδευσε σε όλη την Ελλάδα και εμφανίστηκε σε πολλά φεστιβάλ του εξωτερικού: Αγγλία, Γαλλία, Ιταλία, Σουηδία, Νορβηγία, Ουγγαρία, Σλοβενία, Ρουμανία, Αυστραλία, Αίγυπτος.

Εκδίδει το περιοδικό *Θεατρικά Τετράδια*, του οποίου έχουν κυκλοφορήσει ως τώρα 50 τεύχη.

Είναι μέλος, από το 1996, της Ευρωπαϊκής Θεατρικής Σύμβασης (European Theatre Convention), μιας οργάνωσης 35 κρατικών και επιχορηγούμενων θεάτρων από 20 χώρες της Ευρώπης.

Οργανώνει από το 1994 το ετήσιο διεθνές φεστιβάλ «Θεατρική Άνοιξη».

Στεγάζεται στο θέατρο «Αμαλία».

Η ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΣΚΗΝΗ ΤΗΣ «ΤΕΧΝΗΣ»

ΕΠΙΧΟΡΗΓΕΙΤΑΙ ΑΠΟ ΤΟ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

ΕΘΝΙΚΟ
ΚΕΝΤΡΟ
ΘΕΑΤΡΟΥ
ΧΟΡΟΥ

Διεύθυνση: Θέατρο «Αμαλία», Αμαλίας 71,
546 40 Θεσσαλονίκη. Τηλ. 2310.821.483, fax 2310.860.708.

e-mail: pirskini@otenet.gr

www.piramatikiskini.gr

ΘΕΑΤΡΙΚΑ ΤΕΤΡΑΔΙΑ

1. Αφιέρωμα στον Σαίξπηρ
2. Ποίηση/Θέατρο: Γιάννης Ρίτσος
3. Το θέατρο της Λούλας
Αναγνωστάκη
4. Παραδοσιακό θέατρο της
Ιαπωνίας
5. Ο Μπέκετ και ο Γκοντό
6. Το θέατρο του Λόρκα
7. Το θέατρο του Τσέχοφ
8. Το θέατρο του Πίντερ
9. Ο Ηλίας Καπετανάκης και η
Βεγγέρα
10. Το θέατρο του Αριστοφάνη
11. Το θέατρο του Ιονέσκο
12. Σύγχρονο αμερικάνικο θέατρο
13. Γιούκιο Μισίμα
14. Το θέατρο του Μαριβώ
15. Μπέρτολτ Μπρεχτ
16. Κάρλο Γκολντόνι
17. Το θέατρο του Ίψεν
18. Ο μύθος των Ατρείδων
19. Ταντέους Ρουζέβιτς
20. Ο Μπέργκμαν και το θέατρο
21. Ο Ξενόπουλος και το θέατρο
22. Ο Ντύλαν Τόμας και το
Γαλατόδαος
23. Μπέρτολτ Μπρεχτ-β
24. Ο Ευριπίδης και η Άλκηστη
25. Ιάκωβος Καμπανέλλης
26. Τιμπερλέικ Γουερντενμπέικερ
27. Σάροτ Κήτλν
28. Τομ Μέρφν
29. Η σαιξπηρική κωμωδία
30. Άντον Πάβλοβιτς Τσέχοφ
31. Η Μαργαρίτα Λυμπεράκη και η
Γυναίκα του Κανδαύλη
32. Μπράιαν Φρίελ
33. Τζορτζ Ταμπούρι
34. Πέτερ Τουρίνι
35. Ο Μπέκετ και ο Γκοντό
36. Δημήτρης Κεχαΐδης-Ελένη
Χαβιαρά
37. Ο Τόμας Μπέρνχαρντ και ο
Θεατροποιός
38. Ο Κόννορ Μακφέρσον και το
Φράγμα
39. Η Μπεθ Χένλυ και τα
Εγκλήματα καρδιάς
40. Ο Αριστοφάνης και οι
Εκκλησιάζουσες
41. Ο Γιον Φόσε και Το παιδί
42. Ο Φρανκ Μακ Γκίνες και τα
Εργαζόμενα κορίτσια.
43. Η Λούλα Αναγνωστάκη της
Πόλης και της Νίκης
44. Το Θέατρο του Άκη Δήμου
45. Ο Σέρτζι Μπελμπέλ και το
Μετά τη βροχή
46. Χάρολντ Πίντερ
47. Ο Ερρίκος Ίψεν και οι
Βρικόλακες
48. Το θέατρο του Ματέι Βιονιέκ
49. Ο Τεννεσσή Ουίλλιαμς
και ο Γυάλινος κόσμος